

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ
ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ – ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ – ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

«ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΟ-ΙΡΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ»

ΤΟΥ ΜΑΡΙΟΥ Ι.ΣΙΑΚΑΝΤΑΡΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΙΚΕΛΗΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018

Στον πατέρα μου, Ιωάννη

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία.

Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Μάριος Ι. Σιακαντάρης

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Ευχαριστίες

Η συγγραφή και η περάτωση μιας διατριβής αποτελεί μια δύσκολη αλλά συγχρόνως και μια εποικοδομητική εμπειρία. Φθάνοντας στο τέλος της συγγραφής συνειδητοποίησα ότι αποτέλεσε τον καρπό προσωπικής σκέψης και επίπονης εργασίας, αλλά συγχρόνως και συνδρομής και υποστήριξης αριθμού ανθρώπων, στους οποίους θέλω να εκφράσω την ειλικρινή μου ευγνωμοσύνη.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της διατριβής μου, κ. Κυριάκο Μικέλη, Λέκτορα (εκλεγμένο Επίκουρο Καθηγητή) του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, του οποίου η ευρεία γνώση και η εμπειρία του επί των θεμάτων των διεθνών σχέσεων, αποτέλεσε αξιοσημείωτη αξία για εμένα, καθόσον οι συμβουλές και οι παραινέσεις του βοήθησαν σημαντικά τον τρόπο σκέψεώς μου.

Ιδιαίτερα επίσης ευχαριστώ τον κ. Ηλία Κουσκουβέλη, Κοσμήτορα της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, ο οποίος μέσω της διδασκαλίας του κατά τη διάρκεια της φοιτήσεώς μου στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου, μου έδωσε το απαραίτητο υπόβαθρο αναφορικά με την κατανόηση σε βάθος των διεθνών σχέσεων.

Όμως, το πιο μεγάλο «ευχαριστώ», δικαιωματικά το οφείλω στην οικογένειά μου, την Άννα και τον Ραφαήλ - Ιωάννη, οι οποίοι ήταν η δύναμή μου όλο αυτό το χρονικό διάστημα της συγγραφής της παρούσας διατριβής, την οποία και τους αφιερώνω.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «1» ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	7
ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	7
ΚΡΑΤΟΣ	8
ΙΣΧΥΣ	9
ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΙΣΧΥΟΣ	10
ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΟΠΛΑ-ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «2»: ΙΡΑΝ	17
ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	17
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	18
ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΙΡΑΝ	22
ΑΡΣΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «3»: ΤΟΥΡΚΙΑ	29
ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	29
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	33
ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «4»: ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ- ΙΡΑΝ	42
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	42
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ	42
ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	48

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «5»: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΡΩΝΤΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ - ΙΡΑΝ	57
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	57
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	57
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	60
ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	61
ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΈΝΩΣΗ	64
ΡΩΣΙΑ	66
ΣΥΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΡΑΗΛ	68
ΚΟΥΡΔΙΚΗ ΕΘΝΟΤΗΤΑ	70
Η.Π.Α.	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «6»: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ	80
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	84
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	86
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»: ΕΙΚΟΝΕΣ	A-1

«Ο πραγματικά σοφός άνθρωπος μένει απαρατήρητος»

Τζελαλαντίν Αλ Ρουμί (1207-1273), Πέρσης ποιητής

«Η Τουρκία είναι ο μεγάλος ασθενής της Ευρώπης»

Τσάρος Νικόλαος Α', (1796-1855), Ρώσος ηγεμόνας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Την τρέχουσα χρονική περίοδο, ο χώρος της Μέσης Ανατολής, δύο βασικοί πυλώνες του οποίου είναι η Τουρκία και το Ιράν, υφίσταται μεγάλη διεθνοπολιτική αστάθεια, επηρεάζοντας αφενός μεν τα συμφέροντα των χωρών της περιοχής, αφετέρου δε και εκείνων των χωρών που διατηρούν στρατηγικά οικονομικά συμφέροντα στην εν λόγω περιοχή. Η Μέση Ανατολή παρουσιάζει έντονο διεθνοπολιτικό ενδιαφέρον λόγω των πλούσιων ενεργειακών πηγών της, καθώς επίσης αποτελεί και μια περιοχή συχνών πολεμικών συγκρούσεων, οικονομικής, εθνικής ή θρησκευτικής φύσεως.

Γεωγραφικά με τον όρο Μέση Ανατολή εννοούμε κράτη όπως η Συρία, ο Λίβανος, το Ισραήλ, η Ιορδανία, το Ιράν, το Ιράκ, η Σαουδική Αραβία, η Αίγυπτος, η Υεμένη, το Ομάν, το Κατάρ, το Μπαχρέιν και το Κουβέιτ. Δεδομένης όμως της αξίας της γεωγραφικής περιοχής, στη Μέση Ανατολή συμπεριλαμβάνονται η Αίγυπτος, όλα τα κράτη του Περσικού Κόλπου, η Τουρκία καθώς επίσης και όλα εκείνα τα κράτη που δημιουργήθηκαν από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης (Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Γεωργία, Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν, Τουρκμενιστάν, Τατζικιστάν, Κιργιστάν). (Παράρτημα «Α» / Εικόνα «1»).

Κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του 20^{ου} αιώνα, η Μέση Ανατολή υπήρξε τόπος διακρατικών πολέμων, εσωτερικής αστάθειας και εξωτερικών παρεμβάσεων. Η αραβο-ισραηλινή αντιπαράθεση, το συριακό ζήτημα, το κουρδικό ζήτημα, η ραγδαία άνοδος του εθνικισμού και τα θρησκευτικά κινήματα, αποτελούν γεγονότα που έχουν επηρεάσει σε καθοριστικό βαθμό τα διεθνοπολιτικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Ένας από τους βασικούς λόγους για τους οποίους υφίσταται έντονο παγκόσμιο ενδιαφέρον για τη Μέση Ανατολή, αποτελεί το γεγονός της υπάρξεως τεραστίων κοιτασμάτων ενεργειακών πόρων στη λεκάνη της Λεβαντίνης (Ανατολική Μεσόγειο). Η ενεργειακή εξάρτηση των Ευρωπαϊκών

χωρών αλλά και των Η.Π.Α. από το φυσικό αέριο, επιτρέπει στη Μέση Ανατολή να διαδραματίζει εξαιρετικά ενεργό ρόλο στα γεωστρατηγικά και γεωοικονομικά συμφέροντα πολλών χωρών. (ΙΔΙΣ 2000)

Με διεθνοπολιτικούς όρους, η θέση της Μέσης Ανατολής στο χώρο της ανατολικής Μεσογείου είναι κρίσιμη και σημαντική. Βρίσκεται στην περίμετρο της Ευρασίας, στη ζώνη δηλαδή που εκτείνεται από τη Δυτική Ευρώπη μέχρι την Ιαπωνία περνώντας από τα Βαλκάνια, τη Μέση Ανατολή, τον Περσικό Κόλπο και την Ινδική χερσόνησο. Ιστορικά, η σημασία της περιμέτρου αυτής συνίσταται στο γεγονός ότι ελέγχει την κάθοδο των δυνάμεων της Ευρασίας στα «θερμά νερά», κάθοδος που διευκολύνεται από τον πολιτικό κατακερματισμό του χώρου, την ύπαρξη ασθενών καθεστώτων, τις πολλές διακρατικές διενέξεις και τις γεωγραφικές συνθήκες. Άλλωστε ακόμα και ο sir Halford Mackinder στην θεωρία του περί της Καρδιάς της Γης (Heartland Theory), αν και παρουσιάζει μια ευρωκεντρική στάση, παρόλα αυτά δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην Μέση Ανατολή, καθώς αυτή αποτελεί πηγή πετρελαϊκού πλούτου και τη θεωρεί μείζονος σημασίας περιοχή για όποια υπερδύναμη αποβλέπει σε παγκόσμιες φιλοδοξίες. (Egli, 2009)

Το Ιράν και η Τουρκία, καθόλη τη διάρκεια της νεότερης ιστορίας, παρουσιάζουν σημαντικές διακυμάνσεις στις σχέσεις τους, οι οποίες και διαδραματίζουν καθοριστικό - ρυθμιστικό ρόλο στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Οι σχέσεις τους διακρίνονται από έντονη καχυποψία και εντάσεις κατά καιρούς. Η Τουρκία διακατέχεται από έλλειψη εμπιστοσύνης προς το Ιράν, η οποία έχει τις ρίζες της στην Αραβική εξέγερση του 1916, την οποία οι Τούρκοι θεωρούν πράξη προδοσίας¹. Οι Άραβες διατηρούν μέχρι και σήμερα μνήμες της Οθωμανικής κυριαρχίας, ενώ ο αμφιταλαντευόμενος προσανατολισμός της Τουρκίας προς δύση και ανατολή αυξάνει τη δυσπιστία των Αραβικών χωρών.

Η Τουρκία βρίσκεται στο επίκεντρο ενός ζωτικού χώρου, ο οποίος εκτείνεται στα Βαλκάνια, στη Μεσόγειο Θάλασσα, στη Μέση Ανατολή, στην Υπερκαυκασία-Κεντρική Ασία και στη Μαύρη Θάλασσα. Τα τεράστια διεθνοπολιτικά συμφέροντα που διακυβεύονται, κυρίως λόγω των ενεργειακών πόρων, της δίνουν την ευκαιρία

¹ Η πρώτη Αραβική Εξέγερση του 1916-1918, υπό τον Σαρίφ Χουσεΐν είχε στόχο τη χειραφέτηση από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τη συγκρότηση μεγάλου, ανεξάρτητου κράτους των Αράβων, από το Αλέπο μέχρι το Αντεν. Για τον σκοπό αυτό, οι Άραβες συμμάχησαν στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με τους Αγγλογάλλους, οι οποίοι πολεμούσαν τους συμμάχους των Γερμανών, Οθωμανούς. (Παπακωνσταντίνου, 2011)

να δραστηριοποιήσει την εξωτερική της πολιτική επί τριών κατευθύνσεων: την Υπερκαυκασία - Κεντρική Ασία, τη Μέση Ανατολή και τα Βαλκάνια, με πλέον σημαντική τη δεύτερη. Επίσης, η Τουρκία χωρίς να είναι η ίδια παραγωγός πετρελαίου ή φυσικού αερίου, προσπαθεί να αναγνωρισθεί ως ο «ελεγκτής» της ροής ενεργειακών πόρων στην περιοχή, αποκομίζοντας ιδιαίτερα σημαντικά στρατηγικά οφέλη. Επιπλέον οι δυνατότητες της Τουρκίας βασίζονται στη συνεχή προσπάθεια για πολιτική, οικονομική, στρατιωτική ενδυνάμωση καθώς και προβολή της στο ευρύτερο γεωπολιτικό γίγνεσθαι, αλλά και καθιέρωσής της ως περιφερειακή δύναμη. (Πλάκα 2017), (Παράρτημα «Α» / Χάρτης 2).

Από το 2003, την Τουρκία κυβερνάει ένας σημαντικός ηγέτης, που δεν είναι άλλος από τον Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν (Παράρτημα «Α» / Εικόνα 9). Ο Ερντογάν αναθρεμμένος με τα ισλαμικά ιδεώδη έγινε ηγέτης μιας μουσουλμανικής χώρας, η οποία πάλευε να εξευρωπαϊστεί. Εχθρός των στρατηγών και του οράματος του Μουσταφά Κεμάλ, πήρε την εξουσία στην Τουρκία και προσπάθησε να προωθήσει εκ νέου τα Ισλαμικά ιδεώδη φέρνοντας την χώρα του αρκετά χρόνια πίσω. Μέχρι και πριν το πραξικόπημα του 2016, στο οποίο θα αναφερθούμε παρακάτω, ο Ερντογάν κρατούσε μια αν όχι μετριοπαθή πολιτική, μετριοπαθέστερη της σημερινής και μπορεί πάντα η Τουρκία να είχε επεκτατικές βλέψεις αλλά οι συμμαχίες της ήταν σχεδόν συγκεκριμένες. Από το πραξικόπημα και μετά, ο Ερντογάν ενδυνάμωσε την θέση του, και έγινε ο πανίσχυρος Σουλτάνος της Τουρκίας. (Ζωγραφάκης 2018)

Το Ιράν γνωστό ως Περσία μέχρι το 1935, μετατράπηκε σε ισλαμική δημοκρατία το 1979, όταν ανατράπηκε η κυβερνητική μοναρχία και ο Σάχης Μοχάμαντ Ρεζά Παχλάβι εξορίστηκε. Οι συντηρητικές δυνάμεις υπό την ηγεσία του Αγιατολάχ Χομεινί ίδρυσαν ένα θεοκρατικό σύστημα διακυβέρνησης με υπέρτατη πολιτική εξουσία, υπό τον Ανώτατο ηγέτη. Η οικονομία του Ιράν εξαρτάται σημαντικά από τις εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου χωρίς να αποκλείονται οι τομείς της γεωργίας και της βιομηχανίας, οι οποίοι είναι εξίσου σημαντικοί. Όμως οι δυσλειτουργίες στον κρατικό μηχανισμό που δημιουργούνται από τη διαφθορά, τον κρατικό έλεγχο των τιμών καθώς επίσης και ενός βραδυκίνητου τραπεζικού συστήματος, επιβραδύνουν την οικονομία, υπονομεύοντας τη δυναμική για ανάπτυξη. (CIA World Factbook, 2018)

Ηγέτης του Ιράν από το 2013 μέχρι σήμερα είναι ο Χασάν Ρουχανί (απαντάται και Ροχανί). Ο Ρουχανί εξελέγη πρόεδρος του Ιράν στις 15 Ιουνίου 2013, κερδίζοντας στον πρώτο γύρο τον Μοχάμαντ Μπαγκέρ Γκαλιμπάφ και ανέλαβε την Προεδρία στις 3 Αυγούστου 2013. Επανεξελέγη πρόεδρος κερδίζοντας τις εκλογές του 2017 με μεγάλη πλειοψηφία (Παράρτημα «Α» / Εικόνα 10). (bbc.com 2013, Graham-Harrison 2017)

Όπως αναφέρθηκε, Ιράν και Τουρκία αν και έχουν παραδοσιακά τεταμένες σχέσεις με αντίθετα συμφέροντα εδώ και δεκαετίες, το τελευταίο χρονικό διάστημα, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, δεδομένων των εξελίξεων στη Συρία, διαφαίνεται μια εναλλακτική θεώρηση των γεγονότων ανάμεσα στις δύο χώρες, με φανερή διάθεση να παραβλέψουν τις αντιθέσεις τους και την καχυποψία που διέπει τις σχέσεις τους και να ενώσουν στις δυνάμεις τους, με το βλέμμα στραμμένο στη διαχείριση του συριακού ζητήματος και κυρίως στη διεθνοπολιτική θέση των Κούρδων στην ευρύτερη περιοχή. Τα τελευταία χρόνια έχουν υπάρξει σοβαρές διαφωνίες για την πολιτική της Μέσης Ανατολής στις σχέσεις Ιράν-Τουρκίας, αφού από το 2011 η Άγκυρα υποστήριζε την αλλαγή καθεστώτος στην Συρία και την απομάκρυνση του Άσαντ, ενώ η Τεχεράνη παρείχε στρατιωτική υποστήριξη στη κυβέρνηση της Δαμασκού, υποστηρίζοντας τη συνέχιση και διατήρηση του Άσαντ στην εξουσία. Η αρχή της προσεγγίσεως πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2017, όταν αξιωματούχοι της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν επισκέφτηκαν την Τουρκία για συζητήσεις. Αν και το περιεχόμενο των συζητήσεων δεν έγινε γνωστό στα Μ.Μ.Ε., ο συμβολισμός των συναντήσεων αρκεί, αφού αποτελεί την πρώτη συνάντηση αξιωματούχων των δύο χωρών από το 1979. Το κοινό σημείο αναφοράς στην πιθανή αναθέρμανση των σχέσεων τους είναι αναμφίβολα η Συρία, η οποία αποτελεί περιοχή ιδιαίτερης διεθνοπολιτικής σοβαρότητας και αξίας και για τις δύο χώρες². (Λουτραδής 2017)

Πέρα όμως από τα ανωτέρω, ένα άλλο ζήτημα ιδιαίτερης βαρύτητας τείνει να διαμορφώσει πιο στέρεες βάσεις συνεργασίας ανάμεσα στο Ιράν και τη γειτονική μας χώρα και δεν είναι άλλο από την αυτονομία των Κούρδων του Ιράκ. Το ενδιαφέρον με το ζήτημα των Κούρδων του Ιράκ είναι ότι και οι δύο χώρες κατά

² Η Τουρκία εστιάζει την προσοχή της στη διαχείριση του Κουρδικού ζητήματος, αφού αποτελεί ζήτημα ζωτικής σημασίας ο περιορισμός της γεωγραφικής έκτασης των Κούρδων στη Συρία, περιοχή που συνορεύει με την Τουρκία. Το Ιράν από την πλευρά του θέλει να περιορίσει τους αντάρτες που μάχονται τον Σύρο Πρόεδρο Άσαντ στην επαρχία Ιντιλ. Και στα δύο αυτά ζητήματα η βοήθεια της μιας χώρας στην άλλη μπορεί να καταστεί νευραλγικός παράγοντας για την επίτευξη των στόχων που έχουν θέσει.

το παρελθόν είχαν συνεργαστεί με πτυχές του πολιτικού συστήματος των Κούρδων του Ιράκ. Το τελευταίο όμως χρονικό διάστημα και κυρίως μετά το δημοψήφισμα για ανεξαρτησία, η στάση των δύο χωρών άλλαξε άρδην. Η μεν Τουρκία για ευνόητους λόγους αντιτίθεται ακόμη και στην απλή έκφραση πρόθεσης για ανεξαρτησία Κούρδων στην ευρύτερη περιοχή, το δε Ιράν δεν θέλει να αποσταθεροποιηθεί περαιτέρω η κυβέρνηση του Ιράκ, αποσταθεροποίηση που μπορεί να έχει σημαντικές παρενέργειες στον διεθνοπολιτικό ρόλο του Ιράν όχι μόνο στη συγκεκριμένη αυτή περιοχή, αλλά σε ολόκληρη την Μέση Ανατολή. (Λουτραδής 2017)

Τα μεγάλα ερωτήματα που ευλόγως ανακύπτουν είναι κατά πόσον οι διεθνείς ή οι εσωτερικές παράμετροι δύνανται να επηρεάσουν τις σχέσεις Ιράν-Τουρκίας και αν αυτές οι παράμετροι είναι ικανές να δημιουργήσουν συνθήκες μόνιμης συνεργασίας ανάμεσα στις δύο χώρες και με ποιους τρόπους.

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας θα δοθεί το θεωρητικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο θα γίνει η ανάλυση. Θα πραγματεύεται τα κράτη ως δρώντες του διεθνούς συστήματος και θα προσδιοριστούν επίσης οι στρατηγικές που τα κράτη ακολουθούν στη διεθνή αρένα αναδεικνύοντας τα χαρακτηριστικά τους και πως αυτά τοποθετούνται στο διεθνές σύστημα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, ακολουθεί μια συνοπτική περιγραφή του Ιράν, του πυρηνικού του προγράμματος και των κυρώσεων που του είχαν επιβληθεί από τη διεθνή κοινότητα καθώς επίσης και της επακόλουθης άρσης.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ανάλυση της Τουρκίας, με μια αναδρομή των γεγονότων που χάραξαν την ιστορία της καθώς επίσης και μία συνοπτική περιγραφή του πυρηνικού της προγράμματος.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, θα παρατεθούν αναλυτικά οι σχέσεις Ιράν και Τουρκίας (οικονομικές- διπλωματικές - πυρηνικές) με χρονολογική σειρά και σχολιασμό.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα παρατεθεί μία σύντομη ανάλυση της επιρροής των λοιπών κρατών και εθνοτήτων της Μέσης Ανατολής, στις τουρκο-ιρανικές σχέσεις, με αναφορά και στο δίπολο Ελλάδας-Κύπρου και αντίστροφα. Δεν θα δοθεί βαρύτητα στις σχέσεις Ελλάδας - Κύπρου με την Τουρκία καθώς η

προκλητικότητα της γείτονας χώρας θεωρείται γνωστή και το διαδίκτυο βρίθει από αντίστοιχες αναλύσεις.

Στο έκτο κεφάλαιο θα παρατεθούν οι διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα που προκύπτουν μέσα από την ανάλυση των τουρκο-ιρανικών σχέσεων, υπό το πρίσμα της διεθνούς πολιτικής.

“Η ειρήνη στη Μέση Ανατολή θα έρθει όταν οι Άραβες θα αγαπούν τα παιδιά τους περισσότερο απ’ ό,τι μισούν εμάς”

Γκόλντα Μείρ, 1898-1978, Πρωθυπουργός του Ισραήλ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Η λέξη «διεθνείς» στον όρο «διεθνείς σχέσεις» είναι απόδοση στα νέα ελληνικά του κοινού σε πολλές δυτικοευρωπαϊκές γλώσσες όρου «international», κατά την εποχή που το έθνος ταυτιζόταν με το κράτος. Η ταύτιση αυτή ανεξαρτήτως του ποιό από τα δύο δημιουργήσε το άλλο, ήταν ιδιαίτερα έντονη κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα που διακηρύχθηκε και ίσχυσε η «αρχή των εθνοτήτων», το δικαίωμα δηλαδή κάθε έθνους να αποκτήσει τη δική του κρατική υπόσταση. Η εν λόγω αρχή διατυπώθηκε στις αρχές του 20ού αιώνα και στο Καταστατικό της Κοινωνίας των Εθνών (League of Nations), του πρώτου σημαντικού διεθνούς οργανισμού, στο όνομα του οποίου είναι χαρακτηριστικό ότι χρησιμοποιήθηκε ο όρος «έθνος» αντί του όρου «κράτος». (Κουσκουβέλης 2004)

Ο όρος «διεθνείς σχέσεις» έχει καθιερωθεί και ανεξαρτήτως της περιγραφικής του ορθότητας νοηματοδοτεί κυρίως τις σχέσεις μεταξύ κρατών. Λόγω όμως της εξέλιξης της εκτός του κράτους ανθρώπινης οργάνωσης μπορεί να σημαίνει και τις σχέσεις μεταξύ διεθνών οργανισμών (κυβερνητικών και μη) ή και τις σχέσεις μεταξύ διεθνών οργανισμών και κρατών. Πρόκειται για σχέσεις κυρίως πολιτικές και στρατιωτικές, σχέσεις που ονομάστηκαν «υψηλής πολιτικής» («high politics»), αλλά και κατά καιρούς, όπως στο δεύτερο μισό του 19^{ου} και στον 20^ο αιώνα, σχέσεις οικονομικές, οι οποίες ονομάστηκαν αντιστοίχως «χαμηλής πολιτικής» («low politics»). Οι διεθνείς σχέσεις ως όρος που περιγράφει ένα φαινόμενο είναι, συνεπώς, ευρύτερος του όρου «διεθνής πολιτική» («international politics»), ο οποίος περιγράφει αποκλειστικά σχέσεις ισχύος, δηλαδή σχέσεις πολιτικές και στρατιωτικές. (Κουσκουβέλης 2004)

Ο όρος περιγράφει επίσης και την επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων. Η επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων ως οργανωμένος μεθοδολογικά αλλά και επαγγελματικά κλάδος είναι σχετικά πρόσφατη. Ουσιαστικά υπάρχει μετά τον Β'

Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς από εκείνη την εποχή περίπου εισάγονται τα μαθήματα των Διεθνών Σχέσεων στα προγράμματα σπουδών αγγλοσαξονικών κυρίως πανεπιστημίων. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οργανώνονται ή και εμφανίζονται διεθνολογικά ρεύματα σκέψης, η έρευνα διογκώνεται, η γραμματεία των Διεθνών Σχέσεων αναπτύσσεται και διαδίδεται. (Κουσκουβέλης 2004)

ΚΡΑΤΟΣ

Κράτος είναι η υπέρτατη κυρίαρχη εξουσία που ασκείται στο σύνολο ενός λαού και σε μία καθορισμένη εδαφική επικράτεια, σύμφωνα με τους νόμους. Κατά το Διεθνές δίκαιο: κάθε κράτος αποτελείται από έναν πληθυσμό (λαό), ο οποίος διαμένει σε συγκεκριμένο χώρο (επικράτεια), επί των οποίων (λαού και επικράτειας) ασκείται μια κυρίαρχη εξουσία. Η κυριαρχία είναι ιδιότητα που χαρακτηρίζει μοναδικά τα κράτη και είναι απόλυτη και αποκλειστική: Δεν υπάρχει στο εσωτερικό του κράτους υπέρτερη αυτού εξουσία, ενώ ταυτοχρόνως το κράτος αποκλείει την οποιαδήποτε επιρροή ή παρέμβαση από οποιοδήποτε εξωτερικό φορέα στο εσωτερικό του. (Κουσκουβέλης 2004)

Στα πλαίσια των διεθνών συστημάτων και τεχνολογιών της εποχής του 17^{ου}, του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα, το κράτος ασκούσε απόλυτη και αποκλειστική κυριαρχία, ήταν ερμητικά κλειστό προς το εξωτερικό και είχε τη δυνατότητα να επικοινωνεί με αυτό ανάλογα με τις διαθέσεις του. Το κράτος της περιόδου αυτής, ο John Herz το παρομοιάζει με «όστρακο». Η δομή της αμυντικής οργάνωσης του κράτους στα σύνορα σε συνδυασμό με τα όπλα και την τεχνολογία της εποχής, επέτρεπαν τον περιορισμό των συγκρούσεων στη περιφέρεια των κρατών, αποτρέποντας έτσι τη διείσδυση και διασφαλίζοντας την ακεραιότητα του πληθυσμού στο κέντρο τους. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα η κατάσταση άλλαξε και το κράτος έγινε ευάλωτο και διαπερατό. Με την εμφάνιση του αεροπορικού όπλου και των βαλλιστικών πυραύλων το κράτος έγινε διαπερατό, ενώ με τη ραγδαία ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, των νομισματικών συναλλαγών, της τεχνολογίας και των τηλεπικοινωνιών, το κράτος έγινε και ευάλωτο, καθώς στο σύγχρονο διεθνές σύστημα, εκτός από το φαινόμενο του ανταγωνισμού, εμφανίζεται και το φαινόμενο της συνεργασίας και της αλληλεξάρτησης. Η οικονομική και κυρίως πολιτική συνεργασία, στα πλαίσια της λειτουργίας των διεθνών οργανισμών και καθεστώτων, οδηγεί στην αλληλεπίδραση των σχέσεων των παραγόντων του διεθνούς συστήματος και στην σύνθετη αλληλεξάρτηση η

οποία, με τη σειρά της, οδηγεί στην υπερεθνική ολοκλήρωση. (Κουσκουβέλης 2004)

Το νεότερο δυτικό κράτος αρχίζει να εμφανίζεται περί τον 14^ο με 15^ο αιώνα στα όρια της κατάρρευσης της φεουδαρχικής κοινωνίας. Νεότερο ή μοντέρνο, επειδή εμφανίζεται στην αντίστοιχη περίοδο που χαρακτηρίζεται από την πολιτική και επιστημονική ανάπτυξη του ανθρώπου και δυτικό διότι κάνει την εμφάνισή του στη Βορειοδυτική Ευρώπη. Αποτελεί μετεξέλιξη ή μια ανάπτυξη υφιστάμενων φεουδαρχικών εξουσιαστικών δομών. Με το νέο μηχανισμό με το απόλυτο συγκριτικό πλεονέκτημα ισχύος αλλά και εξειδίκευσης, το κράτος, ο εκάστοτε φεουδαρχικός ηγεμόνας συγκεντρώνει στα χέρια του όλες τις απόλυτες εξουσίες και αποκτά πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών του. Πρώτο χαρακτηριστικό κράτος είναι η Γαλλία. (Κουσκουβέλης 2004)

ΙΣΧΥΣ

Στην βιβλιογραφία των Διεθνών Σχέσεων έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί για την «ισχύ», εκ των οποίων οι επικρατέστεροι ταυτίζουν την ισχύ με τη δυνατότητα αλλαγής πιθανολογούμενων αποτελεσμάτων, π.χ. «ο Α έχει ισχύ επί του Β σε βαθμό που ο Α υποχρεώνει τον Β να κάνει κάτι που αλλιώς δεν θα έκανε» (Mearsheimer 2009). Ο Andrew Heywood ορίζει την ισχύ ως «τη δύναμη να αποφασίζει κάποιος για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εξελίσσονται οι καταστάσεις, και ως την εξουσία που διαμορφώνει το πλαίσιο σύναψης διακρατικών σχέσεων» (Heywood 2013). Ο Αθανάσιος Πλατιάς διατείνεται ότι, η ισχύς είναι ταυτόχρονα μέσο αλλά και σκοπός για την επιβίωση των κρατών (Πλατιάς 2009). Αντίθετα ο John Mearsheimer, αν και αποδέχεται ότι συμφωνεί με τους περισσότερους ορισμούς αποδίδει στην ισχύ μία διαφορετική ερμηνεία, υποστηρίζοντας ότι η ισχύς δεν είναι μόνο η αλληλεπίδραση μεταξύ των κρατών και η ικανότητα επιβολής ενός κράτους σε ένα άλλο, αλλά αντιπροσωπεύεται από συγκεκριμένα στοιχεία (υλικά και μη) που διαθέτει ένα κράτος. Παράλληλα την αντιμετωπίζει ως το νόμισμα των διεθνών σχέσεων εξηγώντας ταυτόχρονα και τον ανταγωνισμό των κρατών μεταξύ τους (Mearsheimer 2009). Συνεπώς διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχει μια κοινώς αποδεκτή έννοια για την ισχύ αλλά

δύναται να προσεγγισθεί ως ικανότητα, ως σχέση επιρροής και ως δομή³. Ένα σημαντικό μέσο αύξησης της ισχύος των κρατών είναι η προσπάθεια κατοχής πυρηνικών όπλων, η οποία ξεκίνησε από τα κράτη, μετά το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου.

ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΙΣΧΥΟΣ

Στη βιβλιογραφία περί ισορροπίας ισχύος, η εξισορρόπηση (equilibrium) και η ισορροπία της ισχύος θεωρούνται από τους Morgenthau και Haas ταυτόσημες, ενώ ο Morgenthau εξισώνει και τις δύο με τη σταθερότητα. Η Dinna Zinnes διαπιστώνει ότι οι δύο πιο διαδεδομένες έννοιες της σταθερότητας στη βιβλιογραφία είναι η ειρήνη και το status quo του συστήματος και ο Kenneth Waltz συσχετίζει τη σταθερότητα με τη διατήρηση του status quo: Το «διεθνές σύστημα θα είναι σταθερό για όσο διάστημα δεν υπάρχει κάποιος καταστροφικός παράγων βίας, ο οποίος να μεταβάλει το status quo». Οι Deutsch και Singer όρισαν τη σταθερότητα ως «την πιθανότητα να διατηρήσει το σύστημα όλα τα βασικά του χαρακτηριστικά», δηλαδή «να μη γίνει κανένα κράτος κυρίαρχο» του συστήματος και «να εξακολουθήσουν να επιβιώνουν τα περισσότερα μέλη» του, και να μην επέλθει μεγάλης κλίμακας πολεμική σύρραξη. (Κουσκουβέλης 2004)

Ο πρωταρχικός στόχος κάθε κράτους είναι η επιβίωσή του στο διεθνές περιβάλλον, εξασφαλίζοντας την εδαφική του ακεραιότητα και την ασφάλεια των πολιτών του. Παράλληλα, πρέπει να αξιοποιεί και να εκμεταλλεύεται κάθε ευκαιρία που παρουσιάζεται, προκειμένου να λειτουργήσει ανταγωνιστικά και να υπερασπιστεί τα εθνικά συμφέροντα στο σύγχρονο οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και στρατιωτικό γίγνεσθαι.

Ο Machiavelli στο βιβλίο του «Ο Ηγεμόνας» υποστηρίζει ότι η κύρια ευθύνη των ηγετών είναι να αναζητούν πάντα τα πλεονεκτήματα και να υπερασπίζονται τα συμφέροντα του κράτους ώστε να εξασφαλίζουν την επιβίωσή του, υιοθετώντας την άποψη ότι η ισχύς (ο λέων) και η πανουργία (η αλεπού) είναι τα δύο απαραίτητα μέσα για την άσκηση μιας αποτελεσματικής εξωτερικής πολιτικής. Με απλά λόγια δηλαδή, κάθε κράτος οφείλει να είναι ισχυρό για να αποτρέψει τους αντιπάλους του στη διεθνή арένα, αλλά και οι ηγέτες θα πρέπει να είναι

³ Ο Heywood, επικαλούμενος τον Harold Lasswell, περιγράφοντας την ισχύ ως ικανότητα να επιτύχει κάποιος ένα επιθυμητό αποτέλεσμα με οποιοδήποτε μέσο, επιχειρεί την απόδειξη άμεσης σχέσης ισχύος και πολιτικής (Heywood, 2013)

πολυμήχανοι και ευέλικτοι για να ανταποκριθούν σε οποιαδήποτε κατάσταση. (Μακιαβέλι 2005)

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, στο οποίο εξασφαλίζονται η ασφάλεια, η τάξη και η ηρεμία, οι πολίτες θα έχουν τη δυνατότητα να ασχοληθούν με δημιουργικές δραστηριότητες, απαλλαγμένοι από κάθε είδους ανασφάλειες και φόβους για εσωτερικές αναταραχές και εξωτερικές απειλές. Το κάθε κράτος, στην προσπάθειά του να εξασφαλίσει την ασφάλειά του, επιδιώκει να την ενισχύσει αποκτώντας περισσότερη ισχύ. Με αυτόν τον τρόπο θεωρεί ότι μπορεί να διατηρήσει τον έλεγχο και να αντισταθμίσει την άλλη δύναμη. (Jackson- Sorensen, 2003)

Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες οι οποίοι καθορίζουν την ισχύ ενός κράτους σε σχέση με ένα άλλο. Τα δημογραφικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής, οι φυσικοί πόροι, η αγροτική και βιομηχανική παραγωγή, οι στρατιωτικές δυνάμεις, το πολιτικό σύστημα, αλλά και ο κοινωνικός ιστός (φρόνημα, κοινωνική συνοχή), είναι μερικές από τις μεταβλητές που παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ισχύος. Σίγουρα πάντως, αυτό που υπονομεύει τη σταθερότητα στη διεθνή σκηνή, είναι οι πολιτικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις, οι οποίες ανάλογα με τα συμφέροντα τροποποιούν την κατανομή ισχύος μεταξύ των κρατών και κλονίζουν την επικρατούσα κατάσταση ισορροπίας. (Κώνστας- Αρβανιτόπουλος, 2002)

Η χρήση ισχύος για την άσκηση επιρροής μπορεί να λάβει χώρα με διάφορες μορφές, όπως είναι η πειθώ, η προσφορά ανταλλαγμάτων, η απειλή αντιποίνων, ή η χρήση βίας. Κανένας δεν μπορεί να προβλέψει και να προκαθορίσει την κατάληξη μιας αναμέτρησης μεταξύ δύο πλευρών. Η αποτυχία των ΗΠΑ να ανατρέψουν το καθεστώς του Κάστρο στην Κούβα, αλλά και η επιτυχημένη προσπάθεια του Τίτο στη Γιουγκοσλαβία ενάντια στις απειλές του Στάλιν και της Σοβιετικής Ένωσης, αποτελούν παραδείγματα ότι το αποτέλεσμα μιας διαμάχης δε συνηγορεί πάντοτε υπέρ του ισχυρότερου. Αναρωτιέται κανείς, αν οι επιδιώξεις και οι στόχοι ενός κράτους μπορούν να επιτευχθούν αποκλειστικά με ειρηνικά και διπλωματικά μέσα και αν υπάρχει η σκέψη να αποκλειστεί η ιδέα του πολέμου. (Κώνστας - Αρβανιτόπουλος 2002)

Ο Παναγιώτης Ήφαιστος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι: «από τη στιγμή που όλες οι κοινωνίες επιζητούν την ανεξαρτησία τους και την αυτονομία τους,

βρίσκονται σε συνεχή εγρήγορση για τους κινδύνους κατά της εθνικής τους ασφάλειας, λόγω άνισης ανάπτυξης και άνισης κατανομής ισχύος, με αποτέλεσμα να ευνοείται η σύγκρουση και να εμποδίζεται η συνεργασία». (Ήφαιστος 1999)

Μέσα στα ανωτέρω πλαίσια εντάσσεται και η ύπαρξη πυρηνικών όπλων σε μια χώρα, η οποία υποδηλώνει τη διάθεσή της να επιβληθεί και να υπερισχύσει έναντι μιας άλλης, με σημαντικότερο πλεονέκτημα την ελάχιστη κινητοποίηση, τον συντονισμό και την ετοιμότητα των ενόπλων δυνάμεων. Η χρησιμοποίησή τους θεωρείται συνήθως αβέβαιη, εξαιτίας της ολοκληρωτικής καταστροφής που θα προκαλούσαν σε περίπτωση εφαρμογής τους. Εντούτοις, καμία αίσθηση ασφάλειας δεν εμπνέεται στη διεθνή σκηνή, λόγω των ολέθριων αποτελεσμάτων που τυχόν θα προκαλούσαν. Η ισορροπία ισχύος αποτελεί σταθεροποιητικό παράγοντα στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον και τις περισσότερες φορές λειτουργεί θετικά στη διαμόρφωση των παγκόσμιων γεγονότων.

Σε επίπεδο διεθνούς δικαίου, η ισορροπία δυνάμεων ως όρος και επιδίωξη εμφανίζεται στη συνθήκη της Βεσφαλίας (1648) και στη συνθήκη της Ουτρέχτης (1713). Η δίκαιη ισορροπία ισχύος θεωρείται ως η στερεά βάση για τις φιλικές σχέσεις και τη συνεννόηση μεταξύ των κρατών, αλλά και ως αφορμή - αιτία για να ξεκινήσει δικαιολογημένα ένας επιθετικός πόλεμος εναντίον αυτού που επιχειρεί να διαταράξει την ισορροπία ισχύος προς όφελός του. Είναι φυσικό, πως η εξισορρόπηση ισχύος μεταξύ των κρατών προϋποθέτει σύμπραξη με τον ισχυρότερο και ανάπτυξη σχέσεων μαζί του, διαφορετικά θα τίθονταν σε αμφισβήτηση η ελεύθερη βούληση του λιγότερου ισχυρού κράτους. (Ηρακλείδης 2005)

ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΟΠΛΑ - ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗ

Η κατοχή πυρηνικών όπλων αντανάκλα την επιθυμία ενός κράτους να αυξήσει την ισχύ του και να επικρατήσει στο διεθνές περιβάλλον. Όταν μια χώρα αισθάνεται την πυρηνική απειλή, προβαίνει σε εξοπλιστικό ανταγωνισμό για να εξασφαλίσει αρχικά ότι δε θα δεχθεί κάποιο πλήγμα, αλλά και για να είναι σε θέση να το ανταποδώσει. Αυτό δηλαδή που επιδιώκεται είναι η αποτροπή μιας πυρηνικής επίθεσης που θα βασίζεται στην κατοχή πυρηνικών όπλων. Η ανάπτυξη και η χρήση των πυρηνικών όπλων μετά το 1945 αποτέλεσε σημείο καμπής για την ανθρωπότητα και την περαιτέρω πολιτική των κρατών κατά τη

διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Το 1948 ο Ο.Η.Ε. είχε αναγνωρίσει τα πυρηνικά ως ένα «αρχέτυπο» όπλο μίας νέας κατηγορίας όπλων, υπό την ονομασία Όπλα Μαζικής Καταστροφής (Ο.Μ.Κ.)⁴. Οι ανησυχίες για τη διάδοση των πυρηνικών όπλων εντάθηκαν κατά τη διάρκεια της μεταψυχροπολεμικής περιόδου. Ο αριθμός κρατών που διαθέτουν επίσημα, πυρηνικά έχει αυξηθεί από πέντε σε εννέα, ενώ έχουν ελαχιστοποιηθεί επικίνδυνα οι παράγοντες περιορισμού χρήσης πυρηνικών (Icanw.org 2018 - Heywood 2013). Τα Ο.Μ.Κ. διακρίνονται από τα συμβατικά όπλα εξαιτίας της δυνατότητας πρόκλησης μαζικών παράπλευρων απωλειών, της γέννησης σημαντικών ηθικών ερωτημάτων, καθώς θεωρούνται «μη νομιμοποιημένες και απάνθρωπες» μορφές πολέμου, και εξαιτίας της αποτελεσματικής αποτρεπτικής ισχύος καθιστώντας αδιανόητη την επίθεση σε εξοπλισμένα με πυρηνικά κράτη⁵. (Heywood 2013)

Η επιθυμία απόκτησης πυρηνικών από ένα κράτος και το ζήτημα της διάδοσης των πυρηνικών τα οποία βρίσκονται στο επίκεντρο της ατζέντας της διεθνούς ασφαλείας, εξηγούνται από το δίλημμα ασφαλείας, όπου και αναγνωρίζεται η συμβολική σημασία και ο ρόλος των συμβατικών όπλων, ενώ οι επενδύσεις σε πυρηνικά αντανakλούν ένα σήμα κινδύνου προς τα κράτη τα οποία διαθέτουν συγκρουόμενα στρατηγικά συμφέροντα με το κράτος που προχωρά στις συγκεκριμένες επενδύσεις. Συνεπώς η κατοχή ή μη πυρηνικών, οδηγεί στη μεταβολή των συμβατικών δυνάμεων (Paret 2000). Επομένως τα όπλα που αποκτώνται για αμυντικούς σκοπούς δύναται να θεωρηθούν από τα άλλα κράτη ως εργαλεία επιθετικής συμπεριφοράς, τα οποία με τη σειρά τους προβαίνουν σε απόκτηση ανάλογων όπλων. (Heywood 2013)

Ο Ηλίας Κουσκουβέλης στο βιβλίο του «Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στο Ψυχρό Πόλεμο» αναφέρει ότι τα πυρηνικά αποτρέπουν τη σύγκρουση και επιβάλλουν την αναγκαστική συμβίωση ή συνύπαρξη, χωρίς την υποχώρηση του ενός ή του άλλου από τις θέσεις του, αφού εγκλωβίζουν τους αντιπάλους τους σε

⁴ Τα Ο.Μ.Κ. περιλαμβάνουν τα πυρηνικά, τα ραδιολογικά, τα χημικά και τα βιολογικά όπλα. Τα Ο.Μ.Κ διαφέρουν μεταξύ τους όσον αφορά στην αποτελεσματικότητά τους (μικρή – μεγάλη κλίμακα), στην ευκολία χρήσης τους και στον τρόπο απόκτησής τους. (Heywood 2013)

⁵ Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ήταν διαδεδομένη η θεωρία της Αμοιβαίας Εξασφαλισμένης Καταστροφής (Mutual Assured Destruction / MAD), η οποία υποστήριζε ότι τόσο οι Η.Π.Α. όσο και η Ε.Σ.Σ.Δ. θα είχαν καταστραφεί ολοκληρωτικά αν έκαναν αμοιβαία χρήση πυρηνικών. Άλλωστε, αντίθετα με τον αμυντικό ρεαλισμό που υποστηρίζει ότι τα εξοπλισμένα πυρηνικά κράτη επιθυμούν τη διατήρηση του υφιστάμενου status quo, ο επιθετικός ρεαλισμός υποστηρίζει ότι τα κράτη επιθυμούν την πυρηνική ηγεμονία με σκοπό την αλλαγή υπέρ τους status quo. (Mearsheimer 2009)

μια κατάσταση φόβου και συνεπώς αποτροπής, με άλλα λόγια απαγορεύουν τον πόλεμο με τον πόλεμο. (Κουσκουβέλης 2000)

Στο πλαίσιο της πυρηνικής στρατηγικής, τα πυρηνικά θεωρούνται όπλο αποτροπής και όχι διεξαγωγής μάχης (Ήφαιστος 2009), ενώ ο John Mearsheimer επισημαίνει ότι αν κάποιο κράτος εξασφάλιζε πυρηνική υπεροχή, θα εδραίωνε και την πλήρη ηγεμονία του στο διεθνές σύστημα (αν και κάτι τέτοιο το κρίνει ως απίθανο) (Mearsheimer 2009). Τα κράτη που δεν διαθέτουν πυρηνικά, καταβάλλουν προσπάθειες να αποκτήσουν, (π.χ. Τουρκία) ενώ όσα διαθέτουν, επιχειρούν να τα διατηρήσουν υπό το πρίσμα ειρηνικών χρήσεων (π.χ. Ισραήλ) με στόχο την ισχυροποίηση της θέσης τους στο διεθνές σύστημα⁶, αποσκοπώντας στην προσπάθεια εξασφάλισης από επίθεση άλλων κρατών αλλά και στη δημιουργία φόβου στους ανταγωνιστές τους (Mearsheimer 2009). Η τεράστια σημασία της πυρηνικής υπεροχής στον ανταγωνισμό ασφαλείας αντικατοπτρίζεται στην άποψη του Mearsheimer, ο οποίος θεωρεί ότι όποιο κράτος την κατέχει θα επιτύχει να καταστεί ηγεμόνας στην περιφέρειά του και συνεπώς στον τελικό στόχο της Τουρκίας. Συνεπώς, τα πυρηνικά δεν μειώνουν το αίσθημα του ανταγωνισμού ασφαλείας, ενώ τα κράτη παράλληλα με την επιθυμία τους να αποκτήσουν ή να διατηρούν πυρηνικά, συνεχίζουν να εξοπλίζονται και να βελτιώνουν τις συμβατικές τους δυνατότητες με υπαρκτό όμως τον κίνδυνο ενός συμβατικού πολέμου από εξοπλισμένα με πυρηνικά κράτη⁷.

Τα κράτη που διαθέτουν πυρηνικά όπλα δεν είναι εύκολο να αποφασίσουν να τα χρησιμοποιήσουν, διότι οι συνέπειες θα ήταν απρόβλεπτες και για τις δύο πλευρές. Παρατηρείται όμως το φαινόμενο, χώρες που κατέχουν πυρηνικά όπλα να αντιδρούν επιλεκτικά στην απόκτησή τους από τρίτες χώρες. Έτσι, για τις ΗΠΑ θεωρείται αυτονόητο να κατέχουν πυρηνικά όπλα οι ίδιες και το Ισραήλ, αλλά

⁶ Υπό αυτήν την οπτική (π.χ. πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν) λειτουργεί άλλωστε και η πολιτική της Τουρκίας, έτσι ώστε στο μέλλον να δικαιολογήσει την παρουσία πυρηνικών στο έδαφός της, ενεργοποιώντας πυρηνικούς σταθμούς μέσω της αμυντικής της βιομηχανίας, ενώ το Ισραήλ διατηρεί πυρηνικά λαμβάνοντας υπόψη τη γεωστρατηγική του θέση στη ΝΑ Μεσόγειο και τις διαφορές του με τον ισλαμικό κόσμο.

⁷ Το ενδεχόμενο ενός συμβατικού πολέμου από εξοπλισμένα με πυρηνικά κράτη εξετάζεται από 2 σχολές σκέψης. Η πρώτη έχει εκφραστή τον πρώην Υπουργό Άμυνας των Η.Π.Α. Robert McManamara, που υποστήριξε ότι τα κράτη είναι ελεύθερα να διεξαγάγουν συμβατικούς πολέμους, παρά την ύπαρξη πυρηνικών, καθόσον «η μόνη τους χρησιμότητα είναι να αποτρέπουν τον αντίπαλο σου να τα χρησιμοποιήσει», ενώ η δεύτερη σχολή σκέψης με κύριο εκφραστή τον Robert Jervis, υποστηρίζει ότι λόγω της MAD, τα κράτη αισθάνονται ασφαλή. Και στις δύο σχολές υπάρχει πρόβλημα στο ζήτημα της κλιμάκωσης του πολέμου ή κρίσης, στην πρώτη απαιτείται εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών για μη μετατροπή του συμβατικού πολέμου σε πυρηνικό ενώ στη δεύτερη θεωρείται ότι συμβατικός και πυρηνικός πόλεμος συνυπάρχουν στο ίδιο φάσμα σύγκρουσης. (Mearsheimer 2009)

χώρες όπως το Ιράκ και Ιράν στερούνται αυτού του δικαιώματος με το πρόσχημα ότι αμφισβητείται η ειλικρίνεια των προθέσεών τους. Σύμφωνα με τον Παναγιώτη Κονδύλη και το βιβλίο του «Θεωρία του Πολέμου», τα καθοριστικά κίνητρα μιας απόφασης για κατασκευή πυρηνικών όπλων, δεν είναι τεχνικά αλλά πολιτικά, είτε ο φόβος μπροστά σε έναν ατομικά εξοπλισμένο εχθρικό γείτονα, είτε η απόκτηση του περιφερειακού εκείνου γοήτρου, το οποίο συνδέεται με την κατοχή πυρηνικών όπλων και προσδίδει σ' ένα κράτος αίγλη στα μάτια των ίδιων των υπηκόων του. (Κονδύλης 1999)

Καμία πυρηνική δύναμη δεν φαίνεται να προτείνει την κατάργηση των πυρηνικών όπλων και να υιοθετεί την ιδέα του πυρηνικού αφοπλισμού, γιατί έτσι θα έχανε το πλεονέκτημα της υπεροχής. Κύριο μέλημα και αγωνία των πυρηνικών κρατών αποτελεί το γεγονός: αν κάποιος από τους αντιπάλους τους αποκτούσε την ικανότητα να πλήξει τόσο αποτελεσματικά τον αντίπαλο, ώστε αυτός να αδυνατούσε να προκαλέσει αντίποινα. Η σταθερότητα λοιπόν της αποτροπής βασίζεται στο γεγονός ότι η κάθε πλευρά θα έπρεπε να διατηρεί τόσες δυνάμεις, ώστε να μπορεί να ανταπεξέλθει ακόμη και στην περίπτωση που είχε δεχθεί πυρηνικό χτύπημα. Οι Βαληνάκης και Μπότσιου στο βιβλίο τους «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή» αναφέρουν ότι η δυνατότητα να ανταποδώσει κανείς πυρηνικό χτύπημα ακόμα και κάτω από τις χειρότερες συνθήκες ονομάστηκε στη στρατηγική ορολογία ικανότητα δεύτερου χτυπήματος (second strike). Η αποτροπή ήταν λοιπόν αμοιβαία και σταθερή, όταν και οι δύο πλευρές διατηρούσαν ικανότητα δεύτερου χτυπήματος. Για την επίτευξη της παραπάνω αρχής, ενδείκνυται ο διαμοιρασμός των πυρηνικών όπλων σε διάφορα μέρη, η τοποθέτηση πυραύλων σε υποβρύχια, καθώς και η διαρκής ετοιμότητα μέρους των πυρηνικών όπλων. (Βαληνάκης - Μπότσιου 2000)

Στο πλαίσιο ελέγχου και διάδοσης της αυξανόμενης χρήσης της πυρηνικής ενέργειας, η διεθνής κοινότητα προχώρησε στη δημιουργία διεθνών οργανισμών όπως της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας (International Atomic Energy Agency (IAEA)), αλλά και στην υπογραφή της Συνθήκης Μη Διασποράς Πυρηνικών (Non Proliferation Treaty (NPT)).

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι τα πυρηνικά όπλα τείνουν να αποτρέπουν τον πόλεμο και να λειτουργούν κατασταλτικά για όποιον οραματίζεται συγκρούσεις. Η πυρηνική αποτροπή παίζει καθοριστικό ρόλο στην επικράτηση της

ειρήνης μεταξύ των κρατών και στην παγκόσμια σταθερότητα. Επιβάλλεται όμως να αναλογιστεί κάθε κράτος το κόστος που απαιτείται για την απόκτηση πυρηνικών όπλων και την αύξηση της ισχύς τους, η οποία τις περισσότερες φορές πραγματοποιείται σε βάρος άλλων κοινωνικών στόχων και σκοπών.

«Η άνοιξη δεν έρχεται με ένα μόνο λουλούδι»

Περσική παροιμία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΙΡΑΝ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Το Ιράν, επίσημα Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν και ανεπίσημα Περσία, είναι χώρα της Μέσης Ανατολής, η οποία βρίσκεται στη Νοτιοδυτική Ασία. Καλύπτει έκταση 1.648.195 τ. χλμ. και έχει πληθυσμό 81.163.000 σύμφωνα με τη μέση εκτίμηση των Ηνωμένων Εθνών για το 2017. (Παράρτημα «Α» / Εικόνα «2»)

Το Ιράν συνορεύει στα βόρεια με το Αζερμπαϊτζάν, την Αρμενία και το Τουρκμενιστάν, ανατολικά με το Πακιστάν και το Αφγανιστάν και δυτικά με την Τουρκία και το Ιράκ. Πρωτεύουσά του είναι η Τεχεράνη, η οποία αποτελεί το μεγαλύτερο πολιτικό, πολιτιστικό, εμπορικό και βιομηχανικό κέντρο της χώρας. Το Ιράν θεωρείται περιφερειακή δύναμη και καταλαμβάνει σημαντική θέση παγκοσμίως σε θέματα ενεργειακής πολιτικής και οικονομίας, ως αποτέλεσμα κυρίως των μεγάλων αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου που διαθέτει. Το Ιράν είναι μέλος του OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries), του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (O.H.E), του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας (Organisation of Islamic Cooperation / OIC) καθώς και πολλών άλλων οργανισμών. (CIA World Factbook, 2018)

Η οικονομία του Ιράν ελέγχεται σε μεγάλο βαθμό από το ίδιο το κράτος, με το πετρέλαιο να είναι ο σημαντικότερος οικονομικός πόρος της χώρας. Το Ιράν είναι ο τέταρτος μεγαλύτερος παραγωγός πετρελαίου παγκοσμίως ενώ η παραγωγή του αντιστοιχεί στο 11% της συνολικής παραγωγής των χωρών- μελών του OPEC. Οι εξαγωγές αργού πετρελαίου αποτελούν το 85% της αξίας όλων των εξαγωγών. Η χώρα διαθέτει σημαντικά αποθέματα φυσικού αερίου, ορυκτών ανθράκων, ψευδάργυρου, μόλυβδου, σιδήρου, χρωμίου και βαρίου. Τέλος σημαντική θέση στην οικονομία του Ιράν κατέχει η υφαντουργία, και ιδιαίτερα η κατασκευή χαλιών, τα οποία είναι παγκοσμίως γνωστά για την ξεχωριστή ποιότητά τους, τα σχέδια και τα χρώματά τους. (CIA World Factbook, 2018)

Το κλίμα στο Ιράν είναι ηπειρωτικό και χαρακτηρίζεται από κρύους χειμώνες και ξηρά καλοκαίρια. Τα οροπέδια της ενδοχώρας διαθέτουν έντονα χαρακτηριστικά ερήμου, με ελάχιστες βροχοπτώσεις. Στις οροσειρές στον βορρά και στα δυτικά οι χιονοπτώσεις είναι πολλές κατά τη διάρκεια του έτους. Οι ελλειπείς βροχοπτώσεις και οι ανεπαρκείς υδάτινες οδοί καθιστούν απαγορευτική την καλλιέργεια δεδομένης της έλλειψης συστήματος άρδευσης, ενώ η βλάστηση γενικότερα είναι λιγοστή και τα δάση καλύπτουν μόλις το 10% της επιφάνειας της χώρας. (CIA World Factbook, 2018)

Η περσική είναι η επίσημη γλώσσα που ομιλείται στο Ιράν. Οι σημαντικότερες εθνοτικές ομάδες είναι οι Πέρσες (65%), οι Αζέροι (16%), οι Γκιλάκι και Μαζανταρανί (7%), οι Κούρδοι (7%), οι Άραβες (3%), οι Βαλούχι (2%), οι Λουρς (2%), οι Τουρκομάνοι (2%), οι Κασκάλι, οι Αρμένιοι, οι Εβραίοι της Περσίας, οι Ασσύριοι και άλλοι. (CIA World Factbook, 2018)

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ιστορικά, το Ιράν είναι από τις περιοχές του κόσμου όπου αναπτύχθηκαν οι πρώτοι σημαντικοί πολιτισμοί, με τους πρώτους οργανωμένους οικισμούς το 7.000 π.Χ., ενώ από την πρώτη χιλιετία π.Χ. έως τον 7^ο αιώνα μ.Χ. εγκαθιδρύθηκαν μεγάλες αυτοκρατορίες, όπως των Αχαιμενιδών, των Ελλήνων, των Πάρθων και των Σασσανιδών. (CIA World Factbook, 2018)

Η δυναστεία των Αχαιμενιδών ήταν η πρώτη που κυβέρνησε την Περσία. Ιδρύθηκε από τον Αχαιμένα, Πέρση ηγέτη του 700 π.Χ. Ο γιος του ο Θιέσπησ οδηγησε τους νομάδες Πέρσες να εγκατασταθούν στο νότιο Ιράν το 650 π.Χ. και συγκρότησε το πρώτο οργανωμένο Περσικό κράτος. Σταδιακά το Περσικό κράτος κατέκτησε την περιοχή των αυτοχθόνων Ελαμιτών συμπεριλαμβανομένης της σημαντικής περιοχής Ανσάν. Οι απόγονοι του Θιέσπη χωρίστηκαν σε δύο βασιλίες, το ένα βασίλευε στο Ανσάν, ενώ το δεύτερο στην υπόλοιπη Περσία. Σημαντικότερος ηγέτης της εποχής εκείνης ήταν ο Δαρείος Α' (522 - 486 π.Χ.), με τον οποίο η Περσική Αυτοκρατορία έφτασε στο απόγειό της. Η Περσική Αυτοκρατορία υπό τον Δαρείο ήταν η μεγαλύτερη και ισχυρότερη ως εκείνη την εποχή, καλά διοικούμενη και οργανωμένη. Ο Δαρείος διαίρεσε το βασίλειό του σε περίπου είκοσι Σατραπείες, με πολλούς από τους Σατράπες να έχουν προσωπικές σχέσεις με το Μεγάλο Βασιλέα. Κάθε επαρχία απολάμβανε τοπική αυτονομία, με

ελευθερία να λατρεύει τον δικό της θεό, έδινε όμως αναφορά στο βασιλιά και συνέβαλε αναλογικά στις οικονομικές και στρατιωτικές ανάγκες του βασιλείου. Έκοψε νόμισμα το δαρεικό, υιοθέτησε το ανεπτυγμένο ταχυδρομικό σύστημα των Ασσυρίων και το επέκτεινε. Μετέφερε την πρωτεύουσα στα Σούσα, στο κέντρο της αυτοκρατορίας. Οι Πέρσες επέτρεψαν τους διάφορους υποτελείς πολιτισμούς να διατηρηθούν, ακολουθώντας το παράδειγμα του Κύρου, με αποτέλεσμα να μειωθεί δραματικά ο κίνδυνος εξεγέρσεων. Τον 5^ο π.Χ. αιώνα οι Πέρσες κυριάρχησαν στο χώρο της νοτιοδυτικής Ασίας και η περσική αυτοκρατορία επεκτεινόταν από τη Θράκη και την Αίγυπτο δυτικά, ως τον ποταμό Ινδό ανατολικά, και από τη Μαύρη Θάλασσα, τον Καύκασο και την Κασπία βορινά, έως την Αραβία, τον Περσικό και τον Ινδικό ωκεανό νότια. Τον Δαρείο Α' διαδέχτηκε ο γιος του Ξέρξης Α' (486 - 465 π.Χ.). Ο Ξέρξης εισέβαλε στην Ελλάδα, αλλά ηττήθηκε στη Ναυμαχία της Σαλαμίνας το 480 π.Χ. από τον Θემιστοκλή και αποκρούστηκε οριστικά στη Μάχη των Πλαταιών το επόμενο έτος. Μετά το θάνατό του Δαρείου και του Ξέρξη, άρχισε η παρακμή του Περσικού κράτους, που κατέληξε στην υποταγή του από το Μέγα Αλέξανδρο. Τον Ξέρξη, από τη δυναστεία των Αχαιμενιδών, τον διαδέχτηκε ο Αρταξέρξης Α' (465 - 424 π.Χ.) και ακολούθησαν ο Ξέρξης Β' και ο Σεκυδιανός ή Σογδιανός (424 - 423 π.Χ.), ο Δαρείος Β' (424 - 404 π.Χ.), ο Αρταξέρξης Β' (404 - 359 ή 358 π.Χ.), ο Αρταξέρξης Γ' (359 ή 358 - 338 π.Χ.), ο Άρσης (338 - 336 ή 335 π.Χ.) και ο Δαρείος Γ' (336 ή 335 - 330 π.Χ.). (sch.gr dnk)

Η αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών καταλύθηκε από τον Μακεδόνα βασιλιά, Αλέξανδρο, ο οποίος σάρωσε κυριολεκτικά την Περσική αυτοκρατορία. Το ελληνικό στοιχείο που έφερε μαζί του ο νέος αυτοκράτορας και οι διάδοχοί του, αναμείχθηκε με τα τοπικά στοιχεία, δημιουργώντας τον Ελληνιστικό πολιτισμό. Μετά το θάνατο του Αλέξανδρου το 323 π.Χ., η Περσία διαμελίστηκε και ανέβηκαν στην εξουσία οι Σελευκίδες, που ανέδειξαν ως πρωτεύουσα τη Σελεύκεια κι αργότερα την Κτησιφώντα. (sch.gr dnk)

Μετά από τους Έλληνες, δημιουργήθηκε στη θέση της Περσίας το ανεξάρτητο κράτος των Πάρθων με ιδρυτή τον Αρσάκη της δυναστείας των Αρσακιδών, το οποίο όμως είχε ελάχιστη σχέση με το αρχαίο Περσικό κράτος. Ο Αρσάκης προερχόταν από ένα ινδοευρωπαϊκό φύλο, το Πάρνι και κατέλαβε την Παρθία όπου ίδρυσε δικιά του δυναστεία. Το βασίλειο των Πάρθων επηρεάστηκε από την Ελληνιστική τέχνη και την Ελληνική κουλτούρα και έτσι αποτέλεσε ένα κράτος στο οποίο συνυπήρχαν η Ελληνική και η Ιρανική κουλτούρα. Η Παρθία

ήταν μια ισχυρή αυτοκρατορία που άντεξε τις επιθέσεις των Σελευκιδών και αργότερα των Ρωμαίων και αρκετές φορές επεκτάθηκε επικρατώντας στους διαφόρους πολέμους που πραγματοποιήσαν μεταξύ τους, με αποτέλεσμα η περιοχή της Περσίας και της Μεσοποταμίας να βρεθούν υπό την κυριαρχία των Πάρθων. Μετά τον θάνατο του Αρτάβανου Δ', του τελευταίου από την δυναστεία του Αρσάκη βασιλιά, που σκοτώθηκε το 226 μ.Χ οι Πάρθοι συγχωνεύτηκαν στην νέα Περσική Αυτοκρατορία. (sch.gr dnk)

Ο Πέρσης ηγεμόνας Αρντασίρ Α', από την περιοχή της σημερινής επαρχίας Φάρς (στο Ιράν), επαναστάτησε ενάντια στην δυναστεία των Αρσακιδών και κατάφερε το 226 μ.Χ να ιδρύσει μια νέα δυναστεία στην Περσία που ονομάστηκε «δυναστεία των Σασσανιδών» (από το όνομα του παππού του Αρντασίρ, Σασσάν). Οι Σασσανίδες διατήρησαν τη δύναμή τους για 424 χρόνια. Την περίοδο αυτή η Περσία έφτασε στη μεγαλύτερη ακμή της. Ο Αρντασίρ, ο ιδρυτής της δυναστείας, είχε ως πρότυπο την ένδοξη εποχή των Αχαιμενιδών και θέλησε να ανασυστήσει την αυτοκρατορία των προγόνων τους Κύρου Β' του Μεγάλου και του Δαρείου Α', και γι' αυτό πήρε τον τίτλο "Βασιλεύς των Βασιλέων", που τον είχαν οι Αχαιμενίδες. Στόχος των Σασσανιδών ήταν η αναζωογόνηση του περσικού πολιτισμού, που μέχρι τότε είχε υποσκελιστεί από τον ελληνιστικό, και γι' αυτό επιχείρησαν να ξεριζώσουν τον ελληνικό πολιτισμό από την περιοχή τους. Σύντομα καθιερώθηκε ένα συγκεντρωτικό σύστημα διοίκησης και ο αναζωογονημένος ζωροαστρισμός ήταν η επίσημη θρησκεία του κράτους. Η κοινωνία στην Αυτοκρατορία των Σασσανιδών φαίνεται ότι ήταν διαιρεμένη σε τέσσερις τάξεις: το ιερατείο, τους στρατιωτικούς, τους κρατικούς υπαλλήλους και το λαό. (sch.gr dnk)

Κατά τη χρυσή εποχή του Ισλάμ (7^{ος}-11^{ος} αιώνας), στο Ιράν άκμασαν οι επιστήμες: φιλοσοφία, ιατρική, αστρονομία, μαθηματικά καθώς και οι τέχνες και η λογοτεχνία. Το 1906 ήταν η χρονιά κατά την οποία συστάθηκε το πρώτο κοινοβούλιο της χώρας. (CIA World Factbook, 2018)

Η σύγχρονη ιστορία του Ιράν ξεκινάει από το Β' Παγκόσμιο πόλεμο και εντεύθεν. Οι επαφές που διατηρούσε το Ιράν με τη ναζιστική Γερμανία, προκάλεσαν την αντίδραση και την παρέμβαση της βρετανο-σοβιετικής πλευράς, η οποία διατηρούσε πετρελαϊκά συμφέροντα στην περιοχή. Τον Απρίλιο του 1951, ο εθνικιστής ηγέτης Μοχάμαντ Μόσεντεχ, αναλαμβάνει την εξουσία και ψηφίζει την

εθνικοποίηση της πετρελαϊκής βιομηχανίας. Δύο χρόνια αργότερα και με τη βοήθεια των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας, στις 22 Αυγούστου 1953, ανατρέπεται με πραξικόπημα από τον Σάχη. Τον Ιανουάριο του 1963 ο Σάχης εφαρμόζει τη «Λευκή Επανάσταση», ένα πρόγραμμα κοινωνικής και οικονομικής αναμόρφωσης. Οι ΗΠΑ υποστηρίζουν τον Σάχη και οι σχέσεις Ιράν-Ισραήλ μέχρι το 1979 που ανετράπη, θεωρούνται εποικοδομητικές. (CIA World Factbook, 2018)

Την 1 Φεβρουαρίου 1979 αναλαμβάνει την εξουσία ο ισλαμιστής-φονταμενταλιστής Αγιατολάχ Ρουχολαχ Χομεϊνί και η χώρα ανακηρύσσεται επίσημα σε Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, με τον ίδιο να αναδεικνύεται σε πολιτικό και θρησκευτικό ηγέτη και τη χώρα στο πρώτο θεοκρατικό κράτος στον κόσμο. Ο Χομεϊνί εκείνη την εποχή αποκαλούσε τις ΗΠΑ ως «μεγάλο σατανά» και ήταν υπέρμαχος της διακοπής οποιονδήποτε σχέσεων τόσο με τη Δύση όσο και με την Ανατολή. Αυτή η έκδηλη αντιαμερικανική στάση που υιοθετήθηκε χαρακτηρίζει πλέον την πολιτική του Ιράν μέχρι σήμερα. (Mansfield, 2003, 329)

Το Σεπτέμβριο του 1980 το Ιράκ εισβάλλει στο Ιράν εξαιτίας μιας διένεξης για τον πλωτό δίαυλο Σατ αλ-Αράμπ⁸, με αποτέλεσμα τη διεξαγωγή πολέμου, ο οποίος διήρκησε 8 συναπτά έτη. Η παγκόσμια κοινότητα επέδειξε ανοχή στη χρήση χημικών όπλων και βαλλιστικών πυραύλων από το Ιράκ του Σαντάμ Χουσεϊν με αποτέλεσμα το Ιράν να αποδεχθεί εκεχειρία με το Ιράκ την 20^η Ιουλίου του 1988. Οι ΗΠΑ, η Ευρώπη, αλλά και αραβικά κράτη, όπως η Ιορδανία και η Αίγυπτος υποστήριξαν ανοικτά το Ιράκ του Σαντάμ Χουσεϊν, καθώς το ενδεχόμενο μιας νίκης του Ιράν και κατ' επέκταση η ανάδειξή του σε μεγάλη περιφερειακή δύναμη, αποτελούσε απευκταίο για τη δύση σενάριο. (Stratfor 2012)

Το 1992 οι ΗΠΑ με Πρόεδρο τον Bill Clinton, κατηγόρησαν το Ιράν για υπόθαλψη της τρομοκρατίας, γεγονός που το Ιράν αρνήθηκε κατηγορηματικά. Το 2001, ο πρόεδρος των ΗΠΑ George Bush, με αφορμή τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου συνέδεσε το Ιράν με τρομοκρατικές οργανώσεις και το κατέταξε μαζί με το Ιράκ και τη Β. Κορέα στον «Άξονα του Κακού». Παραλλήλισε δε την εξάπλωση πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς στις συγκεκριμένες χώρες με την τρομοκρατία και επεσήμανε την αυστηρότητα που θα επιδείκνυαν οι ΗΠΑ. Οι

⁸ Το Σατ αλ-Αραμπ αποτελεί υδάτινη δίοδο στη συμβολή του Τίγρη και του Ευφράτη, στο νότιο Ιράκ. (Newsbeast, 2012)

δηλώσεις αυτές προκάλεσαν την έντονη αντίδραση τόσο των συντηρητικών όσο και των προοδευτικών κύκλων στο Ιράν. (Τζωρτζινάκη 2018)

Το Ιράν ακολούθως επιδίδεται στον αμυντικό εξοπλισμό της χώρας με βαλλιστικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς τύπου Shahab-3 (1300 χλμ), τους οποίους και βελτιώνει μέχρι το 2004, αυξάνοντας το βεληνεκές του κατά 700 χλμ.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι, ο Αθανάσιος Πλατιάς στο βιβλίο του «Το Νέο Διεθνές Σύστημα- Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων», υποστηρίζει ότι η τεχνολογική εξέλιξη επηρεάζει τόσο την οικονομική όσο και τη στρατιωτική δύναμη των κρατών και αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση του παγκόσμιου συσχετισμού δυνάμεων, βασικό παράγοντα αλλαγής της ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ αντιμαχόμενων παρατάξεων. (Πλατιάς, 1995)

Το 2005 εκλέγεται Πρόεδρος του Ιράν ο υπερσυντηρητικός Μαχμούντ Αχμαντινετζάντ, ο οποίος αγνοώντας τις διεθνείς αντιδράσεις υιοθετεί σκληροπυρηνική πολιτική. Ο ανωτέρω υπερασπίστηκε την πυρηνικοποίηση του Ιράν πιστεύοντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα βοηθήσει τη χώρα του και ταυτόχρονα δήλωνε ξεκάθαρα τη στάση του έναντι του Ισραήλ, ότι: «θα πρέπει να σβηστεί από το χάρτη». Στις προεδρικές εκλογές του 2009 ο Αχμαντινετζάντ επανεξελέγη με ποσοστό 62% έναντι 34% του φιλελεύθερου αντιπάλου Μιρ Χοσεΐν Μουσαβί. Ο Μουσαβί αρνήθηκε να αναγνωρίσει το αποτέλεσμα και κατήγγειλε εκτεταμένη νοθεία. Ακολούθησαν διαδηλώσεις οπαδών του Μουσαβί, οι οποίες κατεστάλησαν βίαια ενώ πολλοί πρωτεργάτες καταδικάστηκαν αργότερα σε θάνατο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι Η.Π.Α., η Μ. Βρετανία και άλλες χώρες εξέφρασαν την ανησυχία τους για τις κατηγορίες περί νοθείας και καταδίκασαν την καταστολή των διαδηλώσεων. (Worth 2009)

ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΙΡΑΝ

Το Ιράν άρχισε να αναπτύσσει το πυρηνικό του πρόγραμμα τη δεκαετία του 1960, επί εποχής Σάχη. Ανεξάρτητα των πολιτικών καταστάσεων στη χώρα, οι κυβερνήσεις δε δίσταζαν να επικαλεστούν το εθνικό συμφέρον για να κινητοποιήσουν την κοινή γνώμη, την πολιτιστική και επιστημονική ελίτ, προκειμένου να διεκδικήσουν τη νομιμότητα της πρόσβασης του Ιράν στην πυρηνική τεχνολογία για πολιτικούς σκοπούς, κάτι που χαρακτήριζαν ως αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα. Πρωταρχικός στόχος της χώρας ήταν η κατασκευή 20

πυρηνικών αντιδραστήρων, για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Οι δύο από αυτούς άρχισαν να κατασκευάζονται στο Bushehr, αλλά δεν ολοκληρώθηκαν διότι καταστράφηκαν από ιρακινούς βομβαρδισμούς, κατά τη διάρκεια του οκταετούς ιρανο-ιρακινού πολέμου (1980-1988). (Tiebau 2006)

Στα τέλη της δεκαετίας του '90, η ιρανική ηγεσία αποφάσισε την επανέναρξη του πυρηνικού προγράμματος της χώρας το οποίο είχε εγκαταλειφθεί το 1979. Το γεγονός αυτό ανησύχησε τη δύση. Προκειμένου να προλάβει πιθανές αντιδράσεις, η Τεχεράνη υποστήριξε ότι ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις, που απορρέουν από τη «Συνθήκη για τη Μη Διάδοση των Πυρηνικών» (Non Proliferation Treaty – NPT) και επέτρεψε τους ελέγχους των επιθεωρητών της Διεθνούς Υπηρεσίας Ατομικής Ενέργειας (International Atomic Energy Agency – IAEA). (Γιαννακόπουλος, 2013)

Το 2002, μια ομάδα εξόριστων Ιρανών αποκάλυψε στη διεθνή κοινότητα την ανάπτυξη μυστικού πυρηνικού προγράμματος, γεγονός το οποίο προβλημάτισε τη Δύση για τα πραγματικά σχέδια του Ιράν. Η γειτνίαση του Ιράν με το Ιράκ, η πλήρως εξοπλισμένη Ρωσία και το Πακιστάν που προχωρούσε με γρήγορους ρυθμούς στους εξοπλισμούς, δημιούργησε την ανάγκη υπερεξασφάλισης και απόκτησης πυρηνικού οπλοστασίου από το Ιράν. Οι Ιρανοί σήμερα διαθέτουν περισσότερες από 20 πυρηνικές εγκαταστάσεις με σπουδαιότερες αυτές στο Μπουσέρ, το Νατάνζ, το Αράκ και το Ισφαχάν. Στις ανωτέρω εγκαταστάσεις ανάλογα με το επίπεδο εμπλουτισμού, το ουράνιο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή ενέργειας ή για την κατασκευή πυρηνικών όπλων. Επισημαίνεται ότι η Ρωσία αποτελεί τον κύριο προμηθευτή της Τεχεράνης σε τεχνογνωσία και υλικό. (Σταυρόπουλος 2006)

Το 2003, προκειμένου να αποφύγει την επιβολή κυρώσεων, η Τεχεράνη συμφώνησε να αναστείλει τη διαδικασία εμπλουτισμού ουρανίου και να επιτρέψει τους ελέγχους των επιθεωρητών της IAEA, ενώ παράλληλα ξεκίνησε διαπραγματεύσεις για το πυρηνικό του πρόγραμμα με τη Μ. Βρετανία, τη Γαλλία και τη Γερμανία. Με την εκλογή του Αχμαντινετζάντ το 2005, οι Ιρανοί ανακοίνωσαν την επανέναρξη της διαδικασίας εμπλουτισμού ουρανίου στην πόλη Natanz και ταυτόχρονα διέκοψαν την πορεία των διαπραγματεύσεων.

Η διεθνής κοινότητα ανησυχούσε για τη δυνατότητα απόκτησης πυρηνικού οπλοστασίου από το Ιράν ενώ η Ρωσία και η Κίνα πίστευαν ότι δεν υπήρχαν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι το πυρηνικό πρόγραμμα της χώρας στοχεύει σε στρατιωτική χρήση, αφού σύμφωνα με το πόρισμα της ΙΑΕΑ εμπλουτίζει το ουράνιο μόνο κατά 3,6%, ενώ για πολεμική χρήση απαιτείται εμπλουτισμός πάνω από 90%. Η Γερμανία διαμήνυε ότι το Ιράν έχει δικαίωμα να εμπλουτίσει ουράνιο για παραγωγή πυρηνικών καυσίμων, εφόσον τηρεί τις διεθνείς συμβάσεις. Η Μ. Βρετανία πρότεινε εμπάργκο ή ακόμη και στρατιωτική επίθεση. Οι Η.Π.Α. υποστήριζαν ότι το Ιράν δε χρειάζεται πυρηνική ενέργεια, αφού η χώρα είναι εξαιρετικά “προικισμένη” με φυσικούς πλουτοπαραγωγικούς πόρους, η εκμετάλλευση των οποίων είναι πολύ φθηνότερη. Οι Ιρανοί απαντούσαν ότι δεν είναι η μόνη πετρελαιοπαραγωγός χώρα που επιδιώκει να αναπτύξει πυρηνικό πρόγραμμα. (Stratfor 2012)

ΑΡΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ

Το 2016, 6 παγκόσμιες δυνάμεις (ΗΠΑ, Ρωσία, Γαλλία, Κίνα, Μ. Βρετανία και Γερμανία) και το Ιράν κατέληξαν σε συμφωνία-ορόσημο να περιοριστεί το πυρηνικό πρόγραμμα της Τεχεράνης με αντάλλαγμα την άρση των διεθνών οικονομικών κυρώσεων που έχουν οδηγήσει τη χώρα σε απομόνωση σχεδόν επί μια δεκαετία. Ιρανοί και ξένοι αξιωματούχοι χαιρέτισαν τη συμφωνία. είπε ο Ιρανός υπουργός Εξωτερικών, Μοχάμεντ Ζαρίφ, ο οποίος δήλωσε ότι «για την Τεχεράνη, η συμφωνία είναι «μια ιστορική στιγμή» και μια «win - win» λύση. «Δεν είναι τέλεια για κανέναν, αλλά είναι αυτή που μπορούσαμε να πετύχουμε» ενώ ο Ιρανός Πρόεδρος Χασάν Ροχανί έκανε λόγο για «νέους ορίζοντες». (efsyn.gr 2015)

Η ιστορική συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν έβαλε τέλος στις κυρώσεις κατά της Τεχεράνης που είχε επιβάλει η Δύση. Η ιστορία των κυρώσεων είχε τις ρίζες της μερικές δεκαετίες πριν. Το 1979, η Ισλαμική Επανάσταση, η έφοδος στην πρεσβεία των Η.Π.Α. στην Τεχεράνη, που έληξε με την ομηρία Αμερικανών, προκάλεσε ρήξη στις διπλωματικές σχέσεις Ιράν - ΗΠΑ. Η Ουάσιγκτον αντέδρασε άμεσα και επέβαλε τις πρώτες κυρώσεις. Αφορούσαν το πάγωμα περιουσιακών στοιχείων Ιρανών στις ΗΠΑ και απαγορεύσεις στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών με το Ιράν. Ο δεύτερος γύρος κυρώσεων έρχεται το 1995. Αυτή τη φορά το εμπόριο πετρελαίου επηρεάζεται άμεσα. Το Ιράν μπήκε στη μαύρη λίστα των χωρών που υποστηρίζουν την τρομοκρατία. (Stratfor 2012)

Οι ΗΠΑ ακολούθως έλαβαν νέα μέτρα, απαγορεύοντας το εμπόριο πετρελαίου με το Ιράν και απειλώντας με κυρώσεις όσες βιομηχανίες πετρελαίου ανά τον κόσμο αποφασίσουν να συνεργαστούν με την Ισλαμική Δημοκρατία. Η κατάσταση επιδεινώνεται όταν την εξουσία αναλαμβάνει ο Αχμαντινετζάντ. Ο Αχμαντινετζάντ αφήφηση τις οδηγίες του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών παρά το γεγονός ότι τρία χρόνια νωρίτερα είχε αποκαλυφθεί η ύπαρξη του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος. Παράλληλα μεταξύ του 2006 και του 2008 και ενώ οι ΗΠΑ σκληραίνουν την στάση τους, υιοθετείται για πρώτη φορά ψήφισμα του ΟΗΕ και επιβάλλονται εμπορικοί περιορισμοί από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρά το γεγονός ότι η ιρανική οικονομία υποφέρει από τις κυρώσεις, η αντιπαράθεση συνεχίζεται. (Stratfor 2012)

Το 2009 επανεξελέγη ο Αχμαντινετζάντ, ο οποίος παραμένει σταθερός στις θέσεις του για το πυρηνικό πρόγραμμα ενώ οι κυρώσεις εναντίον του Ιράν γίνονται πιο σκληρές. Αυτή τη φορά επεκτείνονται στο τραπεζικό σύστημα και στα περιουσιακά στοιχεία των μελών της κυβέρνησης. Το πάγωμα περιουσιακών στοιχείων, οι νέες κυρώσεις στο εμπόριο, στις τραπεζικές συναλλαγές και το εμπόριο στο εμπόριο όπλων και πετρελαίου επηρέασε όλους τους κλάδους της ιρανικής οικονομίας. (Stratfor 2012)

Στις 17 Ιανουαρίου 2016, έκθεση της ΙΑΕΑ επιβεβαίωσε ότι η Τεχεράνη εκπλήρωσε τις δεσμεύσεις της σε σχέση με το πυρηνικό της πρόγραμμα. Η επικεφαλής της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε., Φεντερίκα Μογκερίνι, ανακοίνωσε ότι οι οικονομικές κυρώσεις κατά του Ιράν ήρθαν και ότι η χώρα εντάχθηκε μαζί με τη Μ. Βρετανία, τις ΗΠΑ, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Κίνα, τη Ρωσία και την Ε.Ε. στους «ειρηνικούς χρήστες» της πυρηνικής ενέργειας. (eeas.europa.eu 2016)

Το γεγονός της άρσης των κυρώσεων προσδίδει στο Ιράν τεράστια σημασία, δύναμη και ιστορικό υπόβαθρο. Δεν πρέπει να διαλάθει της προσοχής μας ότι οι Ιρανοί δεν είναι Άραβες, αλλά Πέρσες, με χιλιετίες παρουσίας στην ευρύτερη περιοχή και αξιοθαύμαστη ιστορία. Η σημασία της άρσης των κυρώσεων σημαίνει ότι, το Ιράν θα γνωρίσει μία αύξουσα οικονομική ανάπτυξη και θα διεκδικήσει μια θέση ως ένας νέος ισχυρός διεθνοπολιτικός πυλώνας σε ολόκληρη την Μέση Ανατολή. (tovima.gr 2015)

Χαρακτηριστικά αξίζει να αναφέρουμε κάποια οικονομικά δεδομένα προς επίρρωση των προηγουμένως αναφερόμενων και για να αντιληφθούμε τις σπουδαίες οικονομικές εξελίξεις που αναμένονται ως αποτέλεσμα της άρσης των διεθνών κυρώσεων και με δεδομένη τη στόχευση του Ιράν για αναβάθμιση του οικονομικού και διπλωματικού του ρόλου στη Μέση Ανατολή.

Στον ενεργειακό τομέα, δίνεται στο Ιράν η δυνατότητα να αυξήσει τις διεθνείς συναλλαγές του καθώς στο Νότιο Παρς βρίσκεται το μεγαλύτερο κοίτασμα φυσικού αερίου, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου εντός των ιρανικών χωρικών υδάτων. (Φωκιανού – Κονοφάγου 2017)

Η Κυβέρνηση του Ιράν αναμένει επίσης ενίσχυση του τουριστικού κλάδου ως αποτέλεσμα της άρσης των κυρώσεων. Εκτός από τους διάσημους τουριστικούς προορισμούς, Περσέπολη, Σιράζ και Ισφαχάν, υπάρχουν πολλά επιπλέον ενδιαφέροντα τουριστικά και ιστορικά μέρη, τα οποία θα μπορούσαν να προσελκύσουν τουρίστες.

Επιπλέον, μετά την μεγάλη συμφωνία με την Κίνα σύμφωνα με την οποία οι δυο χώρες θα αυξήσουν το διμερές εμπόριο στο επίπεδο των 600 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε ετήσια βάση, εντός της επόμενης δεκαετίας, μια συμφωνία η οποία εμπεριέχει έντονη την παρουσία των συμφωνιών στο τομέα της ενέργειας, μεγάλοι επιχειρηματικοί όμιλοι⁹ από όλο τον κόσμο σπεύδουν να εγκατασταθούν στο Ιράν, ως επακόλουθο της άρσης των κυρώσεων σε βάρος της χώρας. (Liberal.gr 2018)

Όσον αφορά στον τομέα της πολιτικής αεροπορίας, η εταιρία Airbus Industries έλαβε παραγγελία για την κατασκευή 100 αεροσκαφών επ'ωφελία του κρατικού αερομεταφορέα του Ιράν, Iran Air. Σύμφωνα με ειδικούς στις αερομεταφορές, θα ακολουθούσαν και άλλες παραγγελίες, καθώς υπολογίζεται ότι η χώρα θα χρειαστεί γύρω στα 600 καινούργια αεροσκάφη την επόμενη δεκαετία. Παρόλα αυτά αποτέλεσμα της επαναφοράς των οικονομικών κυρώσεων και του εμπάργκο που είχε επιβάλει η αμερικανική κυβέρνηση στο Ιράν, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, η Airbus Industries τον Ιούνιο του 2018, γνωστοποίησε ότι δεν

⁹ Η γαλλική CMA CGM και η ταϊλανδέζικη Evergreen, η ιταλική Saipem, οι εταιρίες Ansaldo Energia, Fincantieri και η Itinera, η Volkswagen, η δεύτερη μεγαλύτερη γερμανική τράπεζα, η Commerz bank, η Daimler Benz, η British Airways, η ιταλική Danieli & C Officine Meccaniche, ο κρατικός όμιλος αλουμινίου της Ινδίας (NALCO), η γαλλική αυτοκινητοβιομηχανία Peugeot, η νοτιοκορεάτικη Posco και πολλές άλλες.

πρόκειται να συνεχίσει να προμηθεύει με επιβατηγά αεροσκάφη τις ιρανικές αεροπορικές εταιρείες. Το υψηλόβαθμο στέλεχος της εταιρείας Guillaume Faury σε συνέντευξη που παραχώρησε στην γερμανική εφημερίδα Abendblatt, επιβεβαίωσε ότι η εταιρεία του δεν θα μπορέσει να παραδώσει τα υπόλοιπα 97 αεροσκάφη που η ιρανική εταιρεία Iran Air είχε παραγγείλει, καθόσον ένα A321 και δυο και δυο A330-200 πρόλαβαν να παραδοθούν. Τονίζεται ότι, η Airbus αν και ευρωπαϊκή εταιρεία τύποις μόνο θα μπορούσε να μην ακολουθήσει την Boeing στο εμπόργκο στις ιρανικές εταιρείες. Τα αεροσκάφη της φέρουν μία μεγάλη σειρά υποσυστημάτων αμερικανικής παραγωγής, που θα έπρεπε να αφαιρεθούν και να αντικατασταθούν με άλλα. (Παυλίδης 2018, Αβαταγγέλου 2018)

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι για τη χώρα μας, η οποία διατηρεί πολύ καλές μακροχρόνιες σχέσεις με το Ιράν, ο όμιλος των Ελληνικών Πετρελαίων (ΕΛΠΕ) συμφώνησε στην προμήθεια αργού πετρελαίου από το Ιράν, τη μόνη χώρα η οποία πριν τις κυρώσεις της Ε.Ε. μας προμήθευε πετρέλαιο με πίστωση. (energypress.gr 2018)

Εξέλιξη όμως της τελευταίας στιγμής αναφέρει ότι η Κυβέρνηση των ΗΠΑ αποφάσισε την επαναφορά των κυρώσεων σε βάρος του Ιράν, οι οποίες είχαν αρθεί στο πλαίσιο της συμφωνίας για τα πυρηνικά της Τεχεράνης. Οι κυρώσεις που τέθηκαν σε ισχύ την 5 Νοεμβρίου 2018, θα καλύψουν τον ναυτιλιακό, οικονομικό και ενεργειακό τομέα του Ιράν. Αυτή είναι η δεύτερη δέσμη ποινών που επαναφέρει η διοίκηση Τραμπ από τον Μάιο του 2018, όταν οι ΗΠΑ αποσύρθηκαν από τη συμφωνία για τα πυρηνικά της Τεχεράνης. Με περιορισμένες εξαιρέσεις, οι κυρώσεις θέτουν επίσης στο στόχαστρο χώρες που εισάγουν ιρανικό πετρέλαιο και ξένες εταιρείες που συναλλάσσονται με ιρανικές οντότητες οι οποίες βρίσκονται στη «μαύρη λίστα» των ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένης της κεντρικής τράπεζας του Ιράν. (Αγγελίνη 2018)

Ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Μάικ Πομπέο δήλωσε ότι οι κυρώσεις «αποσκοπούν στην ουσιαστική αλλαγή της συμπεριφοράς του Ιράν». Ο ίδιος δημοσιοποίησε λίστα 12 σημείων, στα οποία πρέπει να συμμορφωθεί το Ιράν προκειμένου να αρθούν οι κυρώσεις. Τα 12 αυτά σημεία περιλαμβάνουν τον τερματισμό της στήριξης στην τρομοκρατία και την πλήρη παύση της ανάπτυξης πυρηνικών και βαλλιστικών πυραύλων. Από την πλευρά του, ο υπουργός

Οικονομικών των ΗΠΑ Στέφεν Μνούτσιν δήλωσε από την πλευρά του θα επιβληθούν κυρώσεις σε 700 ακόμη ιρανικές εταιρείες και άτομα. (Αγγελίνη 2018)

Οι νέες κυρώσεις από τις Η.Π.Α. εκτιμάται ότι θα πλήξουν την πετρελαϊκή βιομηχανία της χώρας, η οποία όπως έχει αναφερθεί αποτελεί την βασική πηγή εισόδων της οικονομίας της, σε μια περίοδο δε που η χώρα αντιμετωπίζει ήδη μια κρίση με το εθνικό νόμισμα να καταρρέει και τις τιμές των περισσότερων προϊόντων να εκτοξεύονται στα ύψη πυροδοτώντας σποραδικές αντικυβερνητικές διαδηλώσεις.

Η Τεχεράνη υποδέχθηκε την επαναφορά από τις ΗΠΑ σε ισχύ των πετρελαϊκών και οικονομικών κυρώσεων εις βάρος της με ασκήσεις αεράμυνας και δηλώσεις από τον Πρόεδρο Χασάν Ρουχανί ότι το Ιράν αντιμετωπίζει μια «εμπόλεμη κατάσταση» (cygrustimes.com 2018). Την απόφαση Τραμπ χαιρέτησε ο Πρωθυπουργός του Ισραήλ Βενιαμίν Νετανιάχου ευχαριστώντας τον Τραμπ για την απόφασή του να επιβάλλει εκ νέου τις κυρώσεις των ΗΠΑ σε βάρος του Ιράν, ενώ η Ε.Ε. εξέφρασε λύπη για την απόφαση της Ουάσινγκτον να επαναφέρει τις κυρώσεις. (protothema.gr 2018)

«Δεν ηγάπα τους Άγγλους ο Κυβερνήτης, ους εθεώρει ασπόνδους εχθρούς της Ελλάδος. “Βλέπεις τούτους με τες κόκκινες βελάδες;” είπε μοί ποτε, “είναι Τούρκοι”»

Ίων Δραγούμης, 1878-1920, Έλληνας πολιτικός, διπλωμάτης, λόγιος

(αναφερόμενος στον Ιωάννη Καποδίστρια)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «3»: ΤΟΥΡΚΙΑ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Τουρκία, επίσημα γνωστή ως Δημοκρατία της Τουρκίας ή Τουρκική Δημοκρατία (Türk Cumhuriyeti) αποτελεί μια αναπτυσσόμενη χώρα, η οποία βρίσκεται στη νοτιοδυτική Ασία, με ένα μικρό τμήμα της επικράτειάς της, την Ανατολική Θράκη, να κείται στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Μέχρι το 1922, η χώρα αποτελούσε το κέντρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η χερσόνησος της Μικράς Ασίας, η οποία βρίσκεται ανάμεσα στον Εύξεινο Πόντο και τη Μεσόγειο Θάλασσα, συγκροτεί το βασικό τμήμα της χώρας. Η Τουρκία συνορεύει με οκτώ χώρες, ήτοι δυτικά με την Ελλάδα, βορειοδυτικά με τη Βουλγαρία, ανατολικά με τη Γεωργία, την Αρμενία, το Ιράν και το θύλακα Ναχιτσεβάν του Αζερμπαϊτζάν και νοτιοανατολικά με το Ιράκ και τη Συρία. Νότια βρέχεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα, δυτικά το Αιγαίο Πέλαγος και βόρεια τον Εύξεινο Πόντο. Η Θάλασσα του Μαρμαρά, ο Βόσπορος και ο Ελλήσποντος (που συναποτελούν τα Τουρκικά Στενά) οριοθετούν το σύνορο μεταξύ Θράκης και Μικράς Ασίας, ενώ επίσης χωρίζουν την Ευρώπη από την Ασία. Η θέση της Τουρκίας στο σταυροδρόμι Ευρώπης και Ασίας την καθιστά χώρα σημαντικής γεωστρατηγικής σημασίας. (CIA World Factbook 2018) (Παράρτημα «Α» / Εικόνα «3»)

Τα όρια της χώρας, καθορίστηκαν με τη συνθήκη της Λωζάννης το 1923, με έκταση περίπου 780.000 τετρ. χλμ. και πληθυσμό 70 εκατομμύρια κατοίκους περίπου. Ο πληθυσμός της Τουρκίας αυξάνεται με σημαντικά γρήγορους ρυθμούς. Το ποσοστό του ανδρικού πληθυσμού είναι σχετικά υψηλό (52%), ώπερ σημαίνει μεγαλύτερο εργατικό και στρατιωτικό δυναμικό. Άξια μνοίας είναι η πλατιά βάση στην πυραμίδα της ηλικίας, αφού τα παιδιά ηλικίας μέχρι 14 ετών αποτελούν το 38% του πληθυσμού. Τα ποσοστά αναλφάβητων φθάνουν το 8% για τους άντρες και το 28% για τις γυναίκες. (CIA World Factbook 2018)

Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της χώρας βρίσκεται συγκεντρωμένο στη Ανατολική Θράκη και στα παράλια της Μικράς Ασίας. Το τμήμα αυτό του πληθυσμού θεωρείται περισσότερο οικονομικά αναπτυγμένο και εκπολιτισμένο και επηρεάζεται από ξένες ιδέες και κυρίως από τα πρότυπα του δυτικού τρόπου ζωής. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και το υψηλό θρησκευτικό συναίσθημα που διακατέχει τον Τουρκικό λαό, παρέχουν στην εκάστοτε ηγεσία του την δυνατότητα να τον φανατίζει εύκολα. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο επιτρέπει τη χειραγώγηση μεγάλου τμήματος του τουρκικού λαού από το στρατιωτικό - πολιτικό κατεστημένο και τα Μ.Μ.Ε. Επιπλέον, μεταξύ ανατολικής και δυτικής Τουρκίας, υφίσταται μεγάλη ανισότητα στην κατανομή εισοδήματος, τόσο κοινωνικά, όσο και γεωγραφικά. Σύμφωνα με τις πλέον αισιόδοξες εκτιμήσεις, η μεσαία τάξη δεν ξεπερνά το 30% του συνολικού πληθυσμού. (CIA World Factbook 2018)

Στην Τουρκική επικράτεια βρίσκουμε ένα πλήθος εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων. Οι Κούρδοι είναι η μεγαλύτερη εθνότητα μέσα στη Τουρκία, η οποία καταλαμβάνει το 30% του τουρκικού εδάφους. Ο πληθυσμός τους σύμφωνα με τη Κουρδική πλευρά ανέρχεται σε 15-20 εκατομμύρια. Η ετήσια πληθυσμιακή τους αύξηση την τελευταία δεκαετία είναι 3,7% έναντι 2,2% των Τούρκων. Οι Κούρδοι έχουν δείκτη γεννητικότητας 6, έναντι 3,7 των Τούρκων. Εάν ισχύσουν οι σημερινές δημογραφικές τάσεις, το 2050 οι Κούρδοι θα αποτελούν το 50% του πληθυσμού Τουρκίας (CIA World Factbook 2018). Σύμφωνα με το Τουρκικό Ινστιτούτο Στατιστικής (TurkStat) ο πληθυσμός της χώρας κυμαινόταν στα 74.724.269 τον Δεκέμβριο του 2011 με αυξητική τάση 1,35% ετησίως. (TurkStat, 2018)

Η Τουρκία είναι κοσμικό κράτος χωρίς επίσημη θρησκεία, το οποίο προβλέπει ελευθερία της θρησκείας και της συνείδησης. Ως επικρατούσα θρησκεία στη χώρα θεωρείται ο Μωαμεθανισμός, υπερβαίνοντας το 99% του πληθυσμού, αν συμπεριληφθούν οι Αλεβίτες¹⁰. Η ανώτερη Ισλαμική θρησκευτική αρχή είναι η Προεδρία Θρησκευτικών Υποθέσεων, (Diyanet İşleri Başkanlığı), η οποία είναι υπεύθυνη ρυθμίσεως της λειτουργίας των 80.000 καταγεγραμμένων τζαμιών της

¹⁰ Το όνομά των Αλεβιτών προέρχεται από τον Αλί, ξάδερφο του Μωάμεθ και σύζυγο της κόρης του, Φατιμά. Η βάση του αλεβιτισμού παραπέμπει στους σίτες, αλλά με επιρροές από τη φιλοσοφία των Σούφι, του μυστικισμού και του ζωροαστρισμού, αλλά και από την ορθόδοξη πίστη και τους αρχαίους Έλληνες, ένας φαινομενικά παράδοξος συνδυασμός με έμφαση σε ουμανιστικές αξίες, τον σεβασμό στην ισότητα των δύο φύλων. (Δημουλάς, 2017)

χώρας καθώς και της απασχόλησης των τοπικών και επαρχιακών ιμάμηδων. (Zürcher 2004)

Όσον αφορά στους Αλεβίτες, εκτιμήσεις αναφέρουν ότι ο πληθυσμός τους κυμαίνεται μεταξύ 15 και 20 εκατομμύρια άτομα. Σύμφωνα με το περιοδικό *Aksiyon* ο αριθμός των Σιϊτών (εκτός από τους Αλεβίτες) ανέρχεται στα 3 εκατομμύρια (4,2%). Περίπου το 2% του τουρκικού πληθυσμού αποτελείται από ανένταχτους Μουσουλμάνους. Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε όλη την επικράτεια της Τουρκίας το 2007, το 9,7% των Τούρκων αυτοκαθορίζονται ως απολύτως θρήσκοι τηρώντας όλες τις θρησκευτικές τους υποχρεώσεις, το 52,8% ως θρησκευόμενοι που προσπαθούν να τηρούν τις θρησκευτικές τους υποχρεώσεις, το 34,3% ως πιστοί που δεν τηρούν θρησκευτικές υποχρεώσεις, το 2,3% ότι δεν πιστεύουν σε θρησκευτικές υποχρεώσεις (μη πιστοί - αγνωστικιστές) και το 0,9% χωρίς θρησκευτική πίστη (άθεοι). (Zürcher 2004)

Η Τουρκία είναι μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης, του NATO, του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), του G-20 των μεγαλύτερων οικονομιών, του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας (Organization of Islamic Cooperation / OIC) και πολλών άλλων διεθνών οργανισμών. (Τουρκικό ΥΠΕΞ 2018)

Η Τουρκία ξεκίνησε διαπραγματεύσεις για πλήρη ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) το 2005. Οι ευρω-τουρκικές σχέσεις έχουν ως αφετηρία την αίτηση σύνδεσης της Τουρκίας το 1959 και συγκεκριμενοποιούνται με την υπογραφή της τελικής συμφωνίας σύνδεσης της χώρας το 1963¹¹. Το βασικότερο θέμα που βρίσκεται ψηλά στον κατάλογο προσεγγίσεως των δύο πλευρών, είναι οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις για την είσοδο της Τουρκίας στην Ε.Ε. Στα αμέσως επόμενα χρόνια τίθενται συνεχώς ερωτήματα, όπως, «κατά πόσο είναι εφικτό να εισέλθει η Τουρκία στην Ε.Ε.» καθώς επίσης και «κατά πόσο η Ε.Ε. δύναται να την ενσωματώσει και να την αποδεχτεί». Η αρνητική στάση ορισμένων ευρωπαϊκών κρατών οφείλεται κατά βάση στο θρήσκευμα της Τουρκίας και στο ιστορικό της παρελθόν ως οθωμανική αυτοκρατορία. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε να

¹¹ Σκοπός της συμφωνίας σύνδεσης ήταν η οικονομική σύνδεση των δύο πλευρών μέσω της πραγματοποίησης της τελωνειακής ένωσης που περιελάμβανε όρους για την ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων, υπηρεσιών, κεφαλαίων και πολιτών μεταξύ Τουρκίας και Ε.Ο.Κ. Έθετε, όμως, και μία βάση για τη διευκόλυνση της μελλοντικής ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. (Μελετιάδου 2017)

ξεκινήσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία στις 3 Οκτωβρίου 2005. Για να ενταχθεί η Τουρκία στην Ε.Ε. θα πρέπει να πληροί ορισμένα κριτήρια, τα οποία ονομάστηκαν κριτήρια της Κοπεγχάγης και συντάχθηκαν στην ομώνυμη πόλη το 1993. Μέχρι σήμερα η Τουρκία δεν πληροί πολλά από τα κριτήρια αυτά, μερικά από τα οποία είναι η άρνηση της τηρήσεως καλής γειτονίας με την Ελλάδα, η άρνηση επιλύσεως του Κυπριακού ζητήματος και η σχέση της με την Κουρδική μειονότητα. (Μελετιάδου 2017)

Η ανθρωπιστική κρίση όμως, που εκδηλώνεται λόγω των τεράστιων προσφυγικών ρευμάτων προς την Ευρώπη από τη Συρία, θέτει νέους όρους στο τραπέζι και νέα κεφάλαια στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας στην Ε.Ε, ειδικά μετά τη Σύνοδο Κορυφής για το προσφυγικό ζήτημα στις Βρυξέλλες το Νοέμβριο και το Δεκέμβριο του 2015. Πλέον η Τουρκία διαθέτει ένα μεγάλο «διπλωματικό χαρτί», αφού τα προσφυγικά ρεύματα περνούν από τον εδαφικό της χώρο για να περάσουν στην Ελλάδα και την υπόλοιπη Ευρώπη. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος η Ε.Ε. δε δίστασε να παραχωρήσει βοήθεια ύψους 3 δισεκατομμυρίων ευρώ, αλλά και να ξεκινήσει νέες ενταξιακές διαπραγματεύσεις. (Μίχου 2016)

Το πολίτευμα της Τουρκίας μέχρι τον Αύγουστο του 2014 ήταν Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, με τον Πρόεδρο να έχει περιορισμένες αρμοδιότητες και τον Πρωθυπουργό να κυριαρχεί. Ωστόσο μετά τις Προεδρικές εκλογές του 2014, το πολίτευμα μετέπεσε σε Προεδρική Δημοκρατία με τον Πρόεδρο να έχει τον κυρίαρχο ρόλο και την θέση του Πρωθυπουργού να καταργείται. Η αλλαγή του πολιτεύματος από πρωθυπουργοκεντρική σε προεδρική δημοκρατία εκτιμάται ότι εξυπηρετεί συνταγματικά τη συγκέντρωση της εκτελεστικής εξουσίας στο πρόσωπο του Ερντογάν. Ταυτόχρονα συνοδεύεται και από την παραπομπή του νεοσύστατου προεδρικού αξιώματος στις οθωμανικές ιδιότητες του σουλτάνου – χαλίφη. Ο σουλτάνος ως ελέω Θεού απόλυτος μονάρχης και ο χαλίφης ως θρησκευτικός ηγέτης των απανταχού μουσουλμάνων αποτελούν σημεία αναφοράς που απευθύνονται στο τουρκικό αλλά και στο διεθνές μουσουλμανικό ακροατήριο, του οποίου ο Ερντογάν επιδιώκει να καταστεί εκφραστής και ηγέτης. (Μελετόπουλος 2018)

Τα τελευταία χρόνια η Τουρκία έχει γίνει αντικείμενο συζητήσεων, διερεύνησης και έντονων επικρίσεων από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα,

ιδιαίτερα από το 2002 και εντεύθεν, μετά την άνοδο του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) στην εξουσία, με πρόεδρο τον Ερντογάν. Το ΑΚΡ, κατάφερε να επικρατήσει σε τρεις συναπτές εκλογικές αναμετρήσεις και κατά συνέπεια χρεώθηκε την πολιτική που ασκείται στην Τουρκία του 21^{ου} αιώνα. Οι κύριοι προβληματισμοί που έχουν ανακύψει, σχετικά με την πολιτική πρακτική που ακολουθεί η Κυβέρνηση Ερντογάν στα εξωτερικά ζητήματα της χώρας, έχουν να κάνουν με το ρόλο που θέλει να διαδραματίσει στο παγκόσμιο σύστημα ως περιφερειακή δύναμη. Η επιδίωξη αυτή, της Τουρκίας, απορρέει από τις θεωρήσεις του κύριου εμπνευστή της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, του Αχμέτ Νταβούτογλου¹². (Τριανταφύλλου- Φωτίου 2010- Γρηγοριάδης 2010)

Επιπλέον, η Τουρκία έχει στρέψει το ενδιαφέρον της προς την εγγύτερη γειτονιά της, την πολυτάραχη και ασταθή Μέση Ανατολή. Επιδιώκει να βρει διαύλους επικοινωνίας με πρώην εχθρικές χώρες, με τις οποίες φιλοδοξεί να συνάψει δεσμούς, κυρίως για να εδραιώσει τον ηγετικό της ρόλο και να ασκήσει επιρροή στις «ασταθείς» λεγόμενες περιοχές της Μ. Ανατολής. Ακόμη, επιδιώκει να παγιώσει τα οικονομικά της συμφέροντα και μέσω της πολιτικής που ασκεί στις εν λόγω περιοχές, να εξασφαλίσει τη συνοχή στο εσωτερικό της, αποτρέποντας τις αποσχιστικές τάσεις. (Μάζης 2008)

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Οι Οθωμανοί Τούρκοι Οğuz, οι οποίοι κατέφθασαν από την Κεντρική Ασία δημιούργησαν ένα κράτος που περιλάμβανε όλη τη νοτιοανατολική Ευρώπη μέχρι τα βόρεια σύνορα της Ουγγαρίας, την Ανατολία και τη Μέση Ανατολή μέχρι τα σύνορα του Ιράν, καθώς και τη μεσογειακή ακτή της Βόρειας Αφρικής σχεδόν ως τον Ατλαντικό Ωκεανό. Ως πολυεθνική, πολυθρησκευτική και πολυπολιτισμική οντότητα, η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν η τελευταία από τις μεγάλες ισλαμικές αυτοκρατορίες, οι οποίες προέκυψαν στον ύστερο Μεσαίωνα και συνέχισε την ύπαρξή της μέχρι τις αρχές του εικοστού αιώνα. Η ανάπτυξη της Οθωμανικής

¹² Ο πρώην Πρωθυπουργός της Τουρκίας Αχμέτ Νταβούτογλου είναι συγγραφέας του βιβλίου 'Το Στρατηγικό Βάθος', το οποίο περιγράφει το ρόλο που πρέπει να διαδραματίσει η Τουρκία στο Διεθνές Σύστημα. Η συγγραφή του βιβλίου έγινε για να αποτελέσει τον βασικό οδηγό των επιλογών της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, η δε περιγραφή του βάθους που απαιτείται για τη χώρα, έγινε για να δικαιολογηθούν οι κινήσεις που θα υιοθετηθούν στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής. Ο Ερντογάν μετά και την τελευταία εκλογική νίκη του, συνεχίζει το όραμα που περιγράφεται στο βιβλίο, το οποίο έχει μετατραπεί σε στόχους που θα πρέπει να επιτύχει η Υψηλή Στρατηγική της Τουρκίας. (Ματζάκος 2011, Νταβούτογλου 2010)

Αυτοκρατορίας έφτασε στο απόγειό της την εποχή του Σουλτάνου Σουλεϊμάν στη διάρκεια του 16^{ου} αιώνα και εν συνεχεία εμφανίστηκαν τα πρώτα σημάδια αδυναμίας, ξεκινώντας αργά αλλά σταθερά η πτωτική πορεία. (Quataert 2005)

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1908-1918, η Οθωμανική Αυτοκρατορία γνώρισε την πιο δημοκρατική εποχή της ιστορίας της, με πολλά πολιτικά κόμματα να εκλέγουν βουλευτές στο οθωμανικό κοινοβούλιο. Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, η Οθωμανική Αυτοκρατορία έλαβε μέρος σε πολέμους στην ανατολική Ανατολία, περιοχή στα σύνορα με το Ιράν και το Ιράκ απέναντι στους Ρώσους και στη Μεσοποταμία, την Αραβία και την Παλαιστίνη απέναντι στους Βρετανούς και τους συμμάχους τους. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, οι Σύμμαχοι υπέγραψαν σειρά συμφωνιών για το διαμελισμό και το μοίρασμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Zürcher 2004)

Η συνθήκη ειρήνης των Σεβρών, με ημερομηνία 10 Αυγούστου 1920, αφαίρεσε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία όλες τις αραβικές επαρχίες της, της στέρησε τον έλεγχο των Στενών των Δαρδανελίων, δημιούργησε ένα ανεξάρτητο αρμενικό κράτος και παρέδωσε στον ελληνικό έλεγχο ένα μεγάλο μέρος της Δυτικής Ανατολίας με προοπτικές για απόκτηση περισσότερων εδαφών στο μέλλον. Ο Μουσταφά Κεμάλ οργάνωσε ένοπλο κίνημα αντίστασης ενάντια στην κατοχή των Συμμάχων και με επιτυχία πολέμησε Έλληνες, Γάλλους και Ιταλούς στη δυτική και νότια Ανατολία, οδηγώντας έτσι στην εγκαθίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας στην Ανατολία και την Ανατολική Θράκη. Μετά την τελική νίκη του Μουσταφά Κεμάλ επί των ελληνικών δυνάμεων στη δυτική Ανατολία, και στον απόηχο των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων στη Λωζάννη, η κυβέρνηση της Άγκυρας την 1^η Νοεμβρίου 1922, κατήργησε το οθωμανικό σουλτανάτο με συνέπεια την λήξη και επίσημα της εποχής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στις 29 Οκτωβρίου 1923 κηρύχθηκε επισήμως η ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας. Η τουρκική νίκη επισφραγίστηκε με την Συνθήκη της Λωζάννης (24 Ιουλίου 1923). Η ειδική σύμβαση των δύο πλευρών, που είχε προηγηθεί και ενσωματώθηκε στο κείμενο της Συνθήκης ως πρωτόκολλο, επέβαλε υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών, γεγονός που εξασφάλισε στο νέο κράτος θρησκευτική, τουλάχιστον, ομοιογένεια. (Zürcher 2004)

Τα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει η νεοϊδρυθείσα Τουρκική Δημοκρατία ήταν πολλά και πολύπλοκα. Ο διάλυση της Οθωμανικής

Αυτοκρατορίας, από την μία, και οι ανταλλαγές πληθυσμών από την άλλη, άφησαν τον Κεμάλ επικεφαλής ενός κατ' εξοχήν αγροτικού λαού με ανύπαρκτη αστική τάξη, αμελητέο ιδιωτικό τομέα και υποτυπώδη βιομηχανία. Ο Κεμάλ επιχείρησε με ριζοσπαστικά μέτρα να εκσυγχρονίσει την κοινωνία, και να μετατρέψει την Τουρκία από μια πολυεθνική ισλαμική οντότητα σε ένα σύγχρονο, κοσμικό έθνος-κράτος. Θέσπισε ορισμένες βασικές αρχές, τις επανομαζόμενες «αρχές του Κεμαλισμού», τις οποίες και ενσωμάτωσε στο Σύνταγμα της Τουρκίας με την τροποποίηση του 1937. (Ζέπος 2003)

Ο Κεμάλ κατόπιν των μεταρρυθμίσεων που θέσπισε στην χώρα του, έλαβε το προσωνύμιο Ατατούρκ (πατέρας των Τούρκων). Κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Τουρκία, έχοντας υπογράψει αμοιβαίο σύμφωνο μη επιθέσεως με την Γερμανία, κράτησε ουδέτερη στάση και συμπαρατάχθηκε με τους Συμμάχους όταν πια είχε αρχίσει να διαφαίνεται η ήττα του Άξονα. Στις 25 Φεβρουαρίου 1945 η Τουρκία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Γερμανίας και της Ιαπωνίας, κίνηση η οποία της επέτρεψε να γίνει ιδρυτικό μέλος του ΟΗΕ. Φοβούμενη τον επεκτατισμό της Σοβιετικής Ένωσης, η Τουρκία πλησίασε τις ΗΠΑ και το 1947 συμπεριλήφθηκε μαζί με την Ελλάδα στο Δόγμα Τρούμαν¹³. Στις εκλογές του 1950 επικράτησε το Δημοκρατικό Κόμμα, Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέχθηκε ο Τζελάλ Μπαγκάρπ και Πρωθυπουργός ο Αντνάν Μεντερές. Για πρώτη φορά στην τουρκική ιστορία ο ρόλος του πρωθυπουργού καθίστατο, πλέον, σημαντικότερος από εκείνον του Προέδρου. (Zürcher 2004)

Στις 3 Μαΐου 1960 ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων, Γκεμάλ Γκιουρσέλ ζήτησε να πραγματοποιηθούν πολιτικές μεταρρυθμίσεις και παραιτήθηκε όταν τα αιτήματά του απορρίφθηκαν. Οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας πήραν την κατάσταση στα χέρια τους με το πραξικόπημα της 27^{ης} Μαΐου 1960 ενώ επικεφαλής της Επιτροπής Εθνικής Ενότητας ορίστηκε ο Γκιουρσέλ. Η Επιτροπή Εθνικής Ενότητας ετοίμασε μέχρι τον Μάιο του 1961 νέο Σύνταγμα, το οποίο εγκρίθηκε με δημοψήφισμα τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου. (Καραφωτάκης 2002)

¹³ Το δόγμα Τρούμαν πρακτικά αποσκοπούσε στη βοήθεια των κυβερνήσεων Ελλάδας, Τουρκίας και Ιράν να αντιμετωπίσουν τον επαπειλούμενο κομμουνιστικό κίνδυνο. Ο Τρούμαν ανέφερε πως «εάν η Ελλάδα και η Τουρκία δεν λάμβαναν τη βοήθεια, τότε ήταν αναπόφευκτο να πέσουν στον κομμουνισμό και αυτό θα άνοιγε τον ασκό του Αιόλου για όλη την περιοχή». (sansimera.gr, 2018)

Το 1974 με αφορμή πραξικόπημα στην Κύπρο και την ανατροπή του Πρόεδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Μακαρίου Γ', η Τουρκία εισέβαλε στο νησί κατακτώντας και διατηρώντας το 38% του εδάφους. Παρά το ψήφισμα του Ο.Η.Ε. που ζητούσε την απόσυρση των τουρκικών δυνάμεων, η Τουρκία δημιούργησε κράτος με την ονομασία «Βόρεια Κύπρος», το οποίο το είναι αναγνωρισμένο μόνο από την ίδια, διαιωνίζοντας το Κυπριακό πρόβλημα. (Καλατζής, 2018)

Στις 12 Σεπτεμβρίου 1980 οι Ένοπλες Δυνάμεις της επενέβησαν για μια ακόμη φορά, με πραξικόπημα με επικεφαλής τον στρατηγό Κενάν Εβρέν. Η ισχύς του συντάγματος ανεστάλη και ο στρατός φαινόταν αποφασισμένος να αναδιαρθρώσει το πολιτικό σύστημα. Στο νέο Σύνταγμα, το οποίο εγκρίθηκε με δημοψήφισμα το 1982, προβλεπόταν η ύπαρξη ισχυρού προέδρου, ο οποίος είχε δικαίωμα να διορίζει τον πρωθυπουργό, να διαλύει την Βουλή και να κηρύττει την χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. (Νταβούτογλου 1994)

Στις εκλογές του 1983 νικητής ανεδείχθη το νεοϊδρυθέν Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας, λαμβάνοντας το 45% των ψήφων και εξασφαλίζοντας 212 από τις 400 τότε βουλευτικές έδρες. Ηγέτης του κόμματος ήταν ο Τουργκούτ Οζάλ, ένας μηχανικός με εξειδίκευση στα οικονομικά, ο οποίος υποστήριζε τον ακραίο φιλελευθερισμό. Έπειτα από μια σειρά μεταρρυθμίσεων στον οικονομικό τομέα, το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας επικράτησε εκ νέου στις εκλογές του 1987, με μειωμένη δύναμη. Η δημοτικότητα του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας άρχισε να μειώνεται μετά το 1987 και στις εκλογές του 1991 το κόμμα ηττήθηκε. Σημειώνεται ότι ο Οζάλ από το 1989, είχε μεταπηδήσει στην Προεδρία της Δημοκρατίας. Έτσι σχηματίστηκε κυβέρνηση συνασπισμού μεταξύ του Κόμματος του Ορθού Δρόμου, του Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, με το Κόμμα της Δημοκρατικής Αριστεράς, του Μπουλέντ Ετζεβίτ. Μετά τον θάνατο του Οζάλ το 1993, Πρόεδρος της Δημοκρατίας εξελέγη ο Ντεμιρέλ και πρωθυπουργός ορκίστηκε η Τανσού Τσιλέρ. Το 1997 επί πρωθυπουργίας Τσιλέρ, πραγματοποιήθηκε το τέταρτο κατά σειρά στρατιωτικό πραξικόπημα γνωστό ως το «βελούδινο πραξικόπημα». Τότε η σχέση μεταξύ κυβέρνησης και στρατού είχαν αρχίσει να χειροτερεύουν με αποτέλεσμα η κατάσταση αυτή να οδηγήσει σε μια απατηλή αίσθηση ασφαλείας. (Zürcher 2004, politis.com.cy 2016)

Ακολούθησε ένα διάστημα ακυβερνησίας, έως τις 17 Ιανουαρίου 1999, οπότε δημιουργήθηκε κυβέρνηση μειοψηφίας υπό τον Ετζεβίτ, με τη στήριξη του

Κόμματος του Ορθού Δρόμου και οδήγησε τη χώρα στις πρόωρες εκλογές της 18^{ης} Απριλίου 1999. Στις εκλογές αυτές, οι κάλπες ανέδειξαν, με ποσοστό 21%, ως ισχυρότερο το κόμμα του Μπουλέντ Ετζεβίτ, ο οποίος στο μεταξύ "χρεώθηκε" την επιτυχία της σύλληψης - απαγωγής του Αμπντουλάχ Οτσαλάν στην Κένυα. Έτσι σχηματίστηκε υπό τον Ετζεβίτ η 57^η τουρκική κυβέρνηση, με τη συμμετοχή του ακροδεξιού Κόμματος Εθνικιστικής Δράσης (MHP) και του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας (ANAP). Στις κοινοβουλευτικές εκλογές του Νοεμβρίου 2002, νικητής ήταν το (ισλαμικό) Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, το οποίο απέσπασε το 34% των ψήφων και εξασφάλισε σχεδόν τα 2/3 των εδρών στην Εθνοσυνέλευση, ενώ από τα κόμματα της αντιπολίτευσης το Λαϊκό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα έλαβε το 19% των ψήφων. Ο Ερντογάν δεν μπόρεσε να γίνει άμεσα Πρωθυπουργός, λόγω κωλύματος εκλογιμότητας και Πρωθυπουργός ορίστηκε αρχικά ο στενός του συνεργάτης Αμπντουλάχ Γκιουλ. Ο Ερντογάν έγινε ο 57^{ος} πρωθυπουργός της Τουρκίας στις 14 Μαρτίου 2003. (CIA World Factbook 2015)

Το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης πέτυχε εκ νέου μεγάλη νίκη στις πρόωρες βουλευτικές εκλογές την 22^α Ιουλίου 2007, αποσπώντας ποσοστό 46,54% και καταλαμβάνοντας 340 έδρες. Το κεμαλιστικό Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα έλαβε το 20,79% των ψήφων και 112 έδρες, ενώ 14,25% και 71 έδρες πήραν οι Γκρίζοι Λύκοι του ακροδεξιού Κόμματος Εθνικιστικής Δράσης. Κατόπιν της νίκης αυτής, ο Ερντογάν ορκίστηκε και πάλι πρωθυπουργός. (CIA World Factbook 2015, in.gr 2007)

Το κόμμα του Ερντογάν ήρθε πρώτο στις δημοτικές εκλογές, που διενεργήθηκαν στις 29 Μαρτίου 2009, αλλά με μειωμένη τη δύναμή του σε σχέση με τις βουλευτικές του 2007. Οι εκλογές σπιλώθηκαν από επεισόδια βίας στις κουρδικές επαρχίες, με απολογισμό έξι νεκρούς και πολλούς τραυματίες. (Φωτάκη 2018)

Έπειτα από τη διεξαγωγή των εκλογών, στις 12 Ιουνίου 2011, το κόμμα Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης πέτυχε και νέα νίκη, εξασφαλίζοντας αυτοδυναμία με ποσοστό 50,2%, χωρίς όμως να συμπληρώσει την πλειοψηφία των 2/3 των εδρών στην Εθνοσυνέλευση, με 325 έδρες για το κόμμα του επί συνόλου 550 εδρών στο Κοινοβούλιο (Enet.gr, 2011). Στις 10 Αυγούστου 2014 ο Ερντογάν εξελέγει Πρόεδρος στις πρώτες άμεσες προεδρικές εκλογές που

διεξήχθησαν στην Τουρκία, με ποσοστό 52%. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, μετά τις εκλογές, η θέση του Πρωθυπουργού καταργήθηκε. (CIA World Factbook 2015, Kalaveli, 2018)

Την 16^η Ιουλίου 2016, έλαβε χώρα απόπειρα πραξικοπήματος κατά του Προέδρου Ερντογάν, το οποίο δίχασε την Τουρκία και είχε ως απώλειες τουλάχιστον 260 νεκρούς και 2.196 τραυματίες. Ο Ερντογάν κατηγορήσε τον αυτοεξόριστο στις Η.Π.Α. ιμάμη Φετουλάχ Γκιουλέν ως τον άνθρωπο που ενορχήστρωσε το πραξικόπημα και δεσμεύτηκε να τιμωρήσει όσους συμμετείχαν στην οργάνωσή του. Έκτοτε η Τουρκία ζητά από τις Η.Π.Α. την έκδοση του Γκιουλέν. Η τουρκική κοινωνία εξήλθε από το πραξικόπημα βαθύτατα διχασμένη, αφού από την ακριβώς επόμενη ημέρα ξεκίνησε «κυνηγητό» για τη σύλληψη και τιμωρία των δραστών. Ο Ερντογάν κατηγορήθηκε από την τουρκική και διεθνή κοινότητα πολλάκις για την εφαρμογή αυταρχικών πρακτικών και συγκεντρωτισμού, που στοχεύουν στην εγκαθίδρυσή του ως «Σουλτάνου» του κράτους, ιδιαίτερα μετά το δημοψήφισμα, το οποίο χορήγησε στον Τούρκο Πρόεδρο υπερεξουσίες, που τον τοποθετούν στην κορυφή της ισχύος. Μέχρι σήμερα, περίπου 160.000 κρατικοί λειτουργοί και υπάλληλοι τέθηκαν σε διαθεσιμότητα ή απολύθηκαν. Όχι μόνο στρατιωτικοί ή αστυνομικοί, αλλά και εκπαιδευτικοί, καθηγητές πανεπιστημίων, δικαστές, εισαγγελείς και πολιτικοί της αντιπολίτευσης οι οποίοι κατηγορήθηκαν ως «γκιουλενιστές». Τουλάχιστον 50.000 ακόμη άτομα συνελήφθησαν, 180 μέσα μαζικής ενημέρωσης αναγκάστηκαν να αναστείλουν τη λειτουργία τους ή να κλείσουν και περίπου 150 δημοσιογράφοι βρίσκονται στη φυλακή. (BHMA Online 2016)

ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η Τουρκία, από τη δεκαετία του 1950 είχε ξεκινήσει συζητήσεις για ανάπτυξη πυρηνικής τεχνολογίας, ενώ ήδη από τη δεκαετία του 1970 είχε σχεδιάσει να αναπτύξει υποδομές παραγωγής πυρηνικής ενέργειας με αρχικό σκοπό την ενίσχυση της οικονομικής της ανάπτυξης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Τουρκία εισάγει το μεγαλύτερο μέρος της ενέργειάς που καταναλώνει, έτσι η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και η ενεργειακή της ασφάλεια αποτελούν υψηλές προτεραιότητες για τη χώρα. (World-nuclear.org 2018)

Από τη δεκαετία του 1990 και έπειτα, η πυρηνική ενέργεια αποτελεί βασική πτυχή του στόχου της οικονομικής και ενεργειακής ανάπτυξης της Τουρκίας (World-nuclear.org 2018). Άλλωστε η πυρηνική ενέργεια θεωρείται μια λογική επιλογή για την μερική κάλυψη της τουρκικής ζήτησης για μία οικονομικά προσιτή ενέργεια (Defence-point.gr 2015). Υπό αυτό το πρίσμα, σύμφωνα με την τουρκική οπτική, προχωρά η σχεδίαση και κατασκευή των πυρηνικών εργοστασίων της Τουρκίας. Η Τουρκία, η οποία έχει ήδη προγραμματίσει την υλοποίηση 3 πυρηνικών σταθμών στο έδαφος της, διαθέτει ερευνητικά κέντρα και κυβερνητικούς οργανισμούς ατομικής ενέργειας, ενώ στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, στο έδαφος της βρίσκεται αποθηκευμένος, αριθμός πυρηνικών τακτικών όπλων, ενώ αναπτύσσει πυραύλους μεγάλου βεληνεκούς και διαθέτει συνεργασία με λοιπά κράτη για πυρηνική – πυραυλική τεχνολογία. (World-nuclear.org 2018)

Η Τουρκία έχει υπογράψει συμφωνίες για την ανάπτυξη πυρηνικών σταθμών, αρχικά με τη Ρωσία (στο Ακούγιου της Μερσίνης) καθώς και με μία γαλλοϊαπωνική κοινοπραξία, η οποία αποτελείται από την Mitsubishi Heavy Industries Ltd, την Itochu Corporation και την GDF Suez (στη Σινώπη, στη Μαύρη Θάλασσα) (politis.com.cy 2015). Αξιοσημείωτο είναι όμως ότι οι υπόψη συμφωνίες βασίζονται στη διαδικασία “vendor financing” (διαδικασία κατά την οποία μια εταιρεία δανείζει χρήματα σε κάποιον για να αγοράσει αυτός προϊόντα ή περιουσιακά της στοιχεία), που σχετίζεται με την υιοθέτηση ενός μοντέλου “build, operate, own / (BOO)”, καθώς και με πολιτικού περιεχομένου συμφωνίες με τη Ρωσική Ομοσπονδία. (Atlanticcouncil.org 2016)

Τέλος η Τουρκία έχει έρθει σε αρχική συμφωνία με την Κίνα για την οικοδόμηση τρίτου πυρηνικού σταθμού στην περιοχή Ιγκνέαντα της Ανατολικής Θράκης (World-nuclear.org 2018). Πέραν αυτών η τουρκική κυβέρνηση έχει εκφράσει τις προθέσεις ανάπτυξης δύο επιπλέον εργοστασίων πυρηνικής ενέργειας με τέσσερις αντιδραστήρες το καθένα, με στόχο να τεθούν σε λειτουργία το 2030 ενώ παράλληλα έχει προγραμματίσει πρόγραμμα εξόρυξης ουρανίου (World-nuclear.org 2018). Οι προγραμματιζόμενες πυρηνικές εγκαταστάσεις στην Τουρκία και οι προγραμματισμένοι πυρηνικοί αντιδραστήρες και ισχύς τους όπως στις εικόνες «7» και «8» του Παραρτήματος «Α».

Η Τουρκία σύμφωνα με την τουρκική ηγεσία, χρησιμοποιεί την πυρηνική ενέργεια ως μία λογική επιλογή για την εν μέρει κάλυψη της τουρκικής ζήτησης για

οικονομικά προσιτή ενέργεια (Defence-point.gr 2015). Όμως από τη δεκαετία του 2000 και μετά, έχουν αυξηθεί οι ενδείξεις απόκτησης πυρηνικών από τη χώρα. Επιπλέον η Τουρκία δεν συμφώνησε και δεν τηρεί τις προβλεπόμενες διεθνείς διαδικασίες ασφαλείας στο ζήτημα των ραδιενεργών αποβλήτων και τον απεμπλουτισμό ουρανίου. Παράλληλα αρνείται ότι επιθυμεί τον εμπλουτισμό ουρανίου, αλλά διάφορα κενά στις πυρηνικές συμφωνίες της Τουρκίας, της δίνουν τη δυνατότητα για να το υλοποιήσει (ουσιαστικά αρνείται να επιστρέφει τις χρησιμοποιημένες ράβδους καυσίμου στις προμηθεύτριες χώρες με σκοπό να συγκεντρώνει και να αποθηκεύει πυρηνικό υλικό) (Defence-point.gr 2015). Επιπλέον από το 2010, η Τουρκία φέρεται να έχει στην κατοχή της απεμπλουτισμένο ουράνιο¹⁴, και να προχώρησε στην απόκτηση συσκευών φυγοκέντρησης (πιθανόν προερχόμενες από το Πακιστάν).

Επιπλέον, πέραν των δηλώσεων της τουρκικής πολιτικής ηγεσίας, υφίστανται δηλώσεις τούρκων στρατιωτικών και ακαδημαϊκών καθώς και λοιπών φορέων αναφορικά με την ανάγκη ανάπτυξης του τουρκικού πυρηνικού προγράμματος και τους διάφορους στόχους αυτού. Ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω:

- Σύμφωνα με τον πρώην Δκτη της 2^{ης} Τακτικής Αεροπορικής Διοίκησης Αντιπτέραρχο ε.α. Ορχάν Κοσέ¹⁵, η Τουρκία διαθέτει τόσο τη γνώση, την τεχνολογία και τη δυνατότητα να κατασκευάσει πυρηνική τεχνολογία, αλλά η υλοποίηση του υπόψη προγράμματος ενδεχομένως να προκαλέσει την αντίδραση λοιπών κρατών. (Μηνάγιας 2014)
- Σύμφωνα με τον Τούρκο πυρηνικό φυσικό Χαϊρετίν Κιλίτς¹⁶, η Τουρκία έχει θέσει ως στόχο τη χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας για στρατιωτική χρήση. (Haberler.com 2015)

¹⁴ Η Τουρκία παράγει «κίτρινο κέικ» (Yellowcake ένα χημικώς συμπιεσμένο μέταλλευμα ουρανίου) το οποίο μετατρέπεται σε αέριο, και στη συνέχεια εμπλουτίζεται μέσα σε φυγοκεντρητές. Μέχρι σήμερα, δεν υπάρχουν επίσημες πληροφορίες για εργοστάσιο μετατροπής στην Τουρκία, αλλά σύμφωνα με την Γερμανική Υπηρεσία Πληροφοριών BND, η Τουρκία έχει ήδη στην κατοχή της εμπλουτισμένο ουράνιο που προέρχεται από μια πρώην σοβιετική δημοκρατία και μεταφέρθηκε λαθραία μέσω Κοσσυφοπεδίου και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, με τη βοήθεια της Μαφίας. Δεν θα αποτελέσει έκπληξη αν η Τουρκία έχει ήδη συσκευές φυγοκέντρησης για τον εμπλουτισμό ουρανίου. (defence-point.gr 2015)

¹⁵ Ο Ορχάν Κοσέ είναι απόστρατος αντιπτέραρχος της τουρκικής Πολεμικής Αεροπορίας, με πολλές ώρες πτήσεως στο ενεργητικό του, σε διάφορους τύπους μαχητικών αεροσκαφών. Διετέλεσε και Διοικητής της Τουρκικής Σχολής Ικάρων. (hho.edu.tr dnk)

¹⁶ Hayrettin Kilic, founder of the Green Think Tank of Turunc Foundation is a peace activist and environmentalist. He is a graduate of University of Istanbul, and received M.Sc. and PH.D in Plasma Physics from Stevens Institute of Technology, New Jersey, USA. During his graduate studies, he also worked in

- Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, η Τουρκία συμπεριλαμβάνεται σταθερά στις χώρες που η κοινότητα των πυρηνικών δυνάμεων θεωρεί ότι έχουν φιλοδοξίες απόκτησης πυρηνικού οπλοστασίου. Σύμφωνα με άρθρο πρώην κορυφαίου αξιωματούχου του γερμανικού υπουργείου Αμυνας στο έγκριτο αμερικανικό περιοδικό The National Interest, οι δυτικές υπηρεσίες πληροφοριών συμφωνούν πλέον ότι η Τουρκία, ακολουθώντας το μοντέλο του Ιράν, «επιδιώκει συστήματα πυρηνικών όπλων και τα μέσα για την εκτόξευσή τους». (Παλαιολόγος 2017)
- Το πυρηνικό πρόγραμμα της Τουρκίας φέρεται να είναι άμεσα συνδεδεμένο με το πρόγραμμα κατασκευής βαλλιστικών πυραύλων μικρού και μεσαίου βεληνεκούς της χώρας. Την παρούσα χρονική περίοδο η Τουρκία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει ως μέσα εκτόξευσης πυρηνικών πυραυλικά συστήματα όπως το “Yildirim”, το “Kasirga” και το “Toros”.

م یر سد آدم به آدم, نم یر سد ک وه به ک وه (Kuh be kuh nemi-rasad; âdam be âdam mirasad)

English equivalent: A mountain never meets a mountain, but a man meets a man

Περσική παροιμία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «4»: ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ - ΙΡΑΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως έχει αναφερθεί και στα προηγούμενα κεφάλαια Ιράν και Τουρκία είναι δύο χώρες της Μέσης Ανατολής που διεκδικούν το ρόλο της περιφερειακής δύναμης. Η μεταξύ τους αντιπαράθεση, η οποία εκτιμάται ότι δεν θα λάβει σε καμία περίπτωση πολεμικό χαρακτήρα, είναι αναπόφευκτη. Επίσης δεν πρέπει να διαλάθει της προσοχής ότι η διεθνοπολιτική αναβάθμιση της Τουρκίας επήλθε από τη στιγμή που στο Ιράν έπεσε ο σάχης και η χώρα πέρασε στην κυριαρχία των μουλάδων.

Η Τουρκία και το Ιράν είχαν επίσης σοβαρές διαφορές τόσο ως προς τα πιστεύω τους όσο και ως προς τον ανταγωνισμό που προκαλούσε η δράση τους στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, αναφορικά με την ισορροπία δυνάμεων και την κατανομή της ισχύος. Το Ιράν, το οποίο ασπαζόταν τη ριζοσπαστική ισλαμική ιδεολογία, ανησυχούσε για την προώθηση του τουρκικού μοντέλου δημοκρατίας και εκκοσμίκευσης στο μουσουλμανικό κόσμο (foreignaffairs.gr 2016). Επιπλέον, η Τουρκία είχε κερδίσει την εύνοια του αραβικού μουσουλμανικού κόσμου, εξαιτίας της υποστήριξής της στο Παλαιστινιακό ζήτημα και τις έντονες επικρίσεις στο Ισραήλ για την επίθεση στη Γάζα (Sofuoğlu 2016). Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, το Ιράν να χάνει το πεδίο επιρροής του και να τίθεται στο περιθώριο.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

Όσον αφορά στις σχέσεις του Ιράν και της Τουρκίας υπό το πρίσμα της πολιτικής και της διπλωματίας αξίζει να αναφερθεί ότι μετά την εγκαθίδρυση του καθεστώτος Χομεϊνί, αυτές ψυχράνθηκαν. Το Ιράν αποχώρησε από τη διακρατική συμφωνία μεταξύ Ιράν – Τουρκίας - Πακιστάν, θεωρώντας την Τουρκία ως

«δούρειο ίππο» της Δύσης στη Μέση Ανατολή¹⁷. Με την έναρξη του πολέμου Ιράν-Ιράκ (1980), η Τουρκία, με Πρωθυπουργό τον Τουργκούτ Οζάλ, προσέγγισε το Ιράν με αποτέλεσμα την οικονομική συνεργασία στον τομέα του εμπορίου, η οποία το 1985 εξελίχθηκε στην ίδρυση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας (Economic Cooperate Organisation / ECO)¹⁸, ο οποίος αποτελεί φυσική συνέχεια της RCD. (Tareq 2003, 182)

Τα σημαντικότερα θέματα που εμπόδιζαν εκείνη την εποχή την προσέγγιση του Ιράν από την Τουρκία, ήταν η ενίσχυση του PKK, η στήριξη της ισλαμικής ιδεολογίας, καθώς και ο ανταγωνισμός που αναπτύχθηκε μεταξύ Άγκυρας και Τεχεράνης ως προς την επιρροή τους προς τις αναδυόμενες χώρες της Κεντρικής Ασίας, μετά την κατάρρευση του Σοβιετικού μπλοκ. Από την πλευρά της Τουρκίας, οι μουσουλμανικές αυτές χώρες αναδείχτηκαν σε ένα καινούριο πεδίο ζωτικών συμφερόντων. Η εν λόγω χώρα επιθυμούσε να τις προσεγγίσει ως πρότυπο πολιτικού μοντέλου στο μουσουλμανικό κόσμο, ώστε να περάσουν στη σφαίρα επιρροής της, με σκοπό την περεταίρω εμβάθυνση των σχέσεων τους σε οικονομικό, ενεργειακό και στρατηγικό πεδίο. (Tareq 2003, 185-186)

Το Ιράν από τη δικιά του πλευρά χρησιμοποίησε το γεωγραφικό του πλεονέκτημα με σκοπό την προσφορά στις χώρες της Κεντρικής Ασίας, διέλευσης από τα εδάφη του καθώς επίσης προσπάθησε να περάσει ένα ισλαμικό μοντέλο διακυβέρνησης στις χώρες αυτές. Η Άγκυρα με τη σειρά της, επωφελήθηκε από τη στρατηγική των Η.Π.Α. και της Ε.Ε., οι οποίες επιδίωξαν την αποτροπή αυτών των χωρών της Κεντρικής Ασίας να εισέλθουν στη σφαίρα επιρροής του Ιράν και του ισλαμικού φονταμενταλισμού. Η Τουρκία κατέβαλε προσπάθειες προσέγγισης των ανωτέρω χωρών, προπαγανδίζοντας κατά του Ιράν και προωθώντας το τουρκικό μοντέλο διοίκησης και ανάπτυξης. Παρά ταύτα, Άγκυρα και Τεχεράνη δυσκολεύτηκαν να προσελκύσουν τις περιοχές αυτές, αφού η επιρροή της Ρωσίας

¹⁷ Οι Αρχηγοί κρατών και Κυβερνήσεων της Τουρκίας, του Πακιστάν και του Ιράν συναντήθηκαν στην Κωνσταντινούπολη το 1964, αποσκοπώντας στην ανάπτυξη της οικονομικής συνεργασίας μεταξύ τους με την ίδρυση της Περιφερειακής Συνεργασίας για την Ανάπτυξη (Regional Cooperation for Development / RCD). Η RCD απέκτησε νομικό καθεστώς με τη Συνθήκη της Σμύρνης το 1977. Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος των δραστηριοτήτων του οργανισμού ανεστάλη μετά την Ιρανική Ισλαμική Επανάσταση του 1979 και σταδιακά καταργήθηκε. (mfa.gov.tr dnk)

¹⁸ Ο ECO είναι ένας διακυβερνητικός περιφερειακός οργανισμός, ο οποίος περιλαμβάνει χώρες από την Ευρώπη, τον Καύκασο, την Κεντρική Ασία, τη Μέση Ανατολή και τη Νότια Ασία. Βασικός στόχος του Οργανισμού είναι η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη των Κρατών - Μελών του καθώς και ολόκληρης της περιοχής. Το 1992 μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, εισήλθαν στον οργανισμό το Αφγανιστάν και έξι πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, το Αζερμπαϊτζάν, το Καζακστάν, το Κιργιστάν, το Τατζικιστάν, το Τουρκμενιστάν και το Ουζμπεκιστάν. (eco.int, dnk)

στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας ήταν ακόμα μεγάλη. Επιπροσθέτως, έστρεψαν την προσοχή τους προς την Ευρώπη και τις Η.Π.Α., δυσκολεύοντας ακόμη περισσότερο την προσπάθεια επιρροής του Ιράν και της Τουρκίας στην περιοχή αυτή. (Tareq 2003, 188-190)

Μετά τον Πόλεμο του Κόλπου, λόγω του κενού ασφαλείας που δημιουργήθηκε στο Βόρειο Ιράκ, αναδείχθηκε το Κουρδικό ζήτημα στις χώρες Συρία, Ιράν και Τουρκία, λόγω της ύπαρξης εντός των εδαφών τους μειονοτήτων κουρδικών πληθυσμών. Κατά την περίοδο του πολέμου και ύστερα, στο βόρειο Ιράκ δημιουργήθηκαν οι συνθήκες για μια, υπό συνθήκες, αυτόνομη Κουρδική μειονότητα. Το Ιράκ, μη μπορώντας να καλύψει το κενό ασφαλείας στα βόρεια σύνορα του, δημιούργησε τις απαραίτητες συνθήκες ελευθερίας κινήσεως στους Κούρδους. Το γεγονός αυτό προβλημάτισε την Τουρκία, καθώς και τις υπόλοιπες χώρες, οι οποίες ανησυχούσαν για παρόμοιες αλυτρωτικές κινήσεις από πλευράς των Κούρδων, στα εδάφη τους. Τουρκία και Ιράν ανέλαβαν δράση προς την κατεύθυνση διατήρησης της Ιρακινής εδαφικής ακεραιότητας με σκοπό την ασφάλεια στα σύνορά τους. Ταυτόχρονα, παρά τις αντιθέσεις τους ανέλαβαν πρωτοβουλίες για δραστικό περιορισμό του PKK. (stratistoria.wordpress.com 2018)

Οι σχέσεις Τουρκίας- Ιράν ψυχράνθηκαν εκ νέου, όταν τα γεγονότα της αραβικής άνοιξης¹⁹ επέφεραν αστάθεια στην περιοχή της Μ. Ανατολής και η Τουρκία, δείχνοντας το φιλοδυτικό της πρόσωπο, προσπάθησε να οικοδομήσει ξανά σχέσεις με τις ΗΠΑ. Το 2010, η Τουρκία επέτρεψε την εγκατάσταση αντιπυραυλικού συστήματος ραντάρ στην ανατολική Τουρκία, στο πλαίσιο του συστήματος αντιπυραυλικής ασπίδας του ΝΑΤΟ, κάτι το οποίο αποδοκιμάστηκε έντονα από το Ιράν, επειδή θεωρήθηκε ως εχθρική ενέργεια εναντίον του. Η Άγκυρα επιχείρησε να άρει τις αποδοκιμασίες της Τεχεράνης, διαμηνύοντας ότι δεν είχε τέτοιες προθέσεις. Ωστόσο, οι σχέσεις των 2 χωρών παρέμειναν ψυχρές, ιδιαίτερα μετά τις οικονομικές κυρώσεις που επέβαλε ο ΟΗΕ στο Ιράν και την απόφαση της Τουρκίας να μειωθεί κατά 20% η εισαγωγή ιρανικού πετρελαίου. (Καθημερινή Online 2011)

¹⁹ Αραβική Άνοιξη ονομάστηκε ένα κύμα διαδηλώσεων και διαμαρτυριών στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική [1], που εκδηλώθηκε από τις 18 Δεκεμβρίου του 2010.

Όσον αφορά στο συριακό ζήτημα, οι θέσεις των δυο χωρών είναι εκ διαμέτρου αντίθετες. Από τη μια το Ιράν στηρίζει το καθεστώς Άσαντ και από την άλλη η Τουρκία επιζητεί την ανατροπή του. Οι διαφορετικές απόψεις και ενέργειες των δύο χωρών αναφορικά με το συριακό εμφύλιο συνέβαλαν στην επιδείνωση των σχέσεών τους. Μια σειρά γεγονότων ενέτειναν περισσότερο τις ήδη τεταμένες σχέσεις. Ένα επεισόδιο που έλαβε χώρα τον Αύγουστο του 2012 στη Δαμασκό και αφορούσε στη σύλληψη, από αντικαθεστωτικούς, 48 Ιρανών πολιτών, ανέδειξε τη διαμάχη Τουρκίας – Ιράν, αφού οι συνάντηση εξαιτίας του γεγονότος των δύο υπουργών εξωτερικών, Νταβούτογλου και Σαλεχί δεν απέδωσε καρπούς. Ένα δεύτερο περιστατικό επέφερε ανησυχία στις δύο χώρες και δεν ήταν άλλο από την αιματηρή βομβιστική επίθεση στο αστυνομικό τμήμα του Αντέπ, κοντά στα σύνορα με τη Συρία. Η ανησυχία της Τουρκίας είχε να κάνει με την αναζωπύρωση και πιθανή υπόθαλψη του ΡΚΚ και το Ιράν ανησυχούσε για πιθανή κατάρρευση του καθεστώτος εξαιτίας των παραπάνω περιστατικών. (Γρηγοριάδης 2012)

Η Τουρκία ακολούθως βλέπει ότι να χάνει συνεχώς έδαφος στη Μέση Ανατολή, όπου η εξωτερική πολιτική του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν και των ισλαμιστών, την έφερε σε συγκρουσιακή πορεία με τους Άραβες, ενώ έχασε και τον από πολλών χρόνων σύμμαχό της, το κράτος του Ισραήλ. (Φράγκος 2012).

Το θέμα της ανεξαρτησίας του Ιρακινού Κουρδιστάν άμβλυσε τις διαφορές των 2 χωρών, καθώς Ιράν και Τουρκία αντιμετωπίζουν με το ίδιο σθένος την ανεξαρτητοποίηση του καθώς και τη μελλοντική ένωσή του με τους κουρδικούς αυτόνομους θύλακες στη Συρία. Οι υπουργοί Εξωτερικών των δύο χωρών αναφέρθηκαν στο θέμα στη διάρκεια μιας ασυνήθιστης τριμερούς συνάντησης το Σεπτέμβριο του 2017 στη Νέα Υόρκη (Τουρκία – Ιράν - Ιράκ), στο περιθώριο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ και με κοινή τους ανακοίνωση κάλεσαν τις αρχές του Ιρακινού Κουρδιστάν να ακυρώσουν το δημοψήφισμα προειδοποιώντας ότι σε αντίθετη περίπτωση εξετάζουν «συντονισμένα αντίμετρα». Η Τουρκία και το Ιράν αντιτίθενται σφόδρα στην ιδέα ίδρυσης ανεξάρτητου κουρδικού κράτους και προσπαθούν να ελέγχουν με κάθε τρόπο την ανερχόμενη δύναμη των Κούρδων. Το Ιράν και η Τουρκία φιλοξενούν μια μεγάλη κουρδική κοινότητα, η οποία μακροπρόθεσμα θα ήθελε να δημιουργήσει το Μεγάλο Κουρδιστάν με τη βοήθεια περιοχών του Ιράν, της Τουρκίας, της Συρίας και του Ιράκ, γεγονός που δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό από καμία εκ των δύο χωρών. (cnn.gr 2017)

Προς επίρρωση των ανωτέρω αναφέρεται ότι, στην Τουρκία, όπου ζουν τουλάχιστον 15 εκατομμύρια Κούρδοι, αντιμετωπίζεται αρνητικά κάθε προσπάθεια δημιουργίας ενός κουρδικού κράτους ακόμη και έξω από τα σύνορά της καθώς πλανάται ο φόβος ότι κάτι τέτοιο θα σκληρύνει τη στάση των Κούρδων ανταρτών του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν (ΡΚΚ). Επίσης, περίπου έξι εκατομμύρια Κούρδοι ζουν στο έδαφος του Ιράν, όπου σημειώνονται περιστασιακές συγκρούσεις μεταξύ των δυνάμεων ασφαλείας και ανταρτών από τη μειονότητα αυτή. Η Άλι Βάεζ, ειδική σε θέματα αναλύσεων για το Ιράν στο International Crisis Group, υπογραμμίζει ότι: «Τουρκία και Ιράν έχουν κοινό συμφέρον να διατηρήσουν την εδαφική ακεραιότητα του Ιράκ, όμως η ιστορική τους αντιπαλότητα ίσως τις εμποδίσει να αναλάβουν κοινή δράση προς αυτή την κατεύθυνση». (huffingtonpost.gr 2017)

Θετική εξέλιξη των διπλωματικών σχέσεων Τουρκίας και Ιράν μπορεί να εκληφθεί η αντίδραση τους στην πρόσφατη αναγνώριση της Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του Ισραήλ από τον Πρόεδρο των Η.Π.Α. Ντόναλντ Τράμπ, τον Δεκέμβριο του 2017 (huffingtonpost.gr 2017). Ο τότε Τούρκος Υπουργός Άμυνας, Νουρετίν Τζανικλί, σε τηλεφωνική επικοινωνία που είχε με τον Ιρανό ομόλογό του αντιστράτηγο Αμιρ Χαταμί δήλωσε ότι: «Η αναγνώριση της Ιερουσαλήμ σαν πρωτεύουσα του ισραηλινού κράτους από τις ΗΠΑ είναι μεγάλο λάθος και δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή από κανένα μουσουλμάνο στον κόσμο». Ταυτόχρονα εστίασε στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ της Τουρκίας και του Ιράν, τονίζοντας ότι «οι πρόσφατες εξελίξεις κατέδειξαν ότι καμία δύναμη δεν μπορεί να επηρεάσει δυσμενώς τη φιλία και την αδελφότητα μεταξύ των δύο εθνών». Ο υπουργός Άμυνας της Τουρκίας, επισήμανε ακόμα ότι οι δύο χώρες θα συνεχίσουν τη συνεργασία τους εντός του πλαισίου της Συνόδου της Ασάνα για την επίλυση της συριακής κρίσης επιβεβαιώνοντας ότι οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών έχουν περαιτέρω ενισχυθεί. (skai.gr 2017)

Ωστόσο μετά τη στρατιωτική επιχείρηση «Κλάδος Ελαίας»²⁰ της Τουρκίας στο Αφρίν, την οποία ακολούθησε και η επιχείρηση στην Ιντλίμπ, γίνεται φανερό ότι η γειτονική χώρα αναβαθμίζει τη συμμετοχή της στον πόλεμο της Συρίας. Η στάση της Τουρκίας αναγκάζει με αυτόν τον τρόπο το Ιράν να προβεί σε

²⁰ Η Τουρκική στρατιωτική επιχείρηση στο Αφρίν ή κωδικοποιημένη ονομασία αποστολής Κλάδος Ελαίας (Olive Branch) σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της Τουρκίας, ξεκίνησε με σκοπό την μείωση μελλοντικού κινδύνου "τρομοκρατικών" πράξεων των Κούρδων.

αντίποινα, εντείνοντας τον πόλεμο «δια αντιπροσώπων» στην περιοχή. Ο Κωνσταντίνος Φίλης, διευθυντής Ερευνών του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων (ΙΔΙΣ) και επικεφαλής του Τομέα Ρωσίας-Ευρασίας και ΝΑ Ευρώπης αναφέρει ότι «με κυριότερο στόχο το Ιράν και την περιθωριοποίηση αυτού από τις περιφερειακές διεργασίες ή τον μετριασμό της επιρροής της Τεχεράνης στα περιφερειακά δρώμενα, λαμβάνει χώρα πόλεμος δια αντιπροσώπων που διεξάγεται μεταξύ Ιράν και Σαουδικής Αραβίας με την εμπλοκή μεγάλων δυνάμεων». (militaire.gr 2018)

Οι Ιρανοί γνωρίζουν πως οι Τούρκοι ήρθαν για να μείνουν στο Αφρίν. Ο Πρόεδρος Ερντογάν διατηρεί εδαφικές βλέψεις έναντι του κράτους της Συρίας και δεν έχει εγκαταλείψει τα σχέδια για απομάκρυνση του Άσαντ από την εξουσία. Τα ανωτέρω αποτελούν ισχυρά επιχειρήματα από πλευράς του Ιράν, για τα οποία δεν επιθυμούσε την εγκατάσταση του τουρκικού στρατού στο Αφρίν πολύ περισσότερο δε την επέκταση των επιχειρήσεων στους κουρδικούς θύλακες του Ιράκ. Η ανωτέρω επιχείρηση όχι μόνο αναβαθμίζει την εμπλοκή της Τουρκίας στον εμφύλιο της Συρίας, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, αλλά δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο τις σχέσεις της με το Ιράν (Liberal.gr 2018).

Επιπλέον τονίζεται ότι, η Τουρκία έχει βγει από το συριακό πόλεμο, με ενισχυμένη πολιτική ταυτότητα και περισσότερο ενδυναμωμένη δεδομένου ότι η απόπειρα πραξικοπήματος εναντίον του Προέδρου Ερντογάν συνέβαλε θετικά προς την κατεύθυνση αυτή. Όμως τα συμφέροντα του Ιράν και της Τουρκίας ως προς το συριακό ζήτημα δεν ευθυγραμμίζονται και οι εντάσεις αναπόφευκτα θα κάνουν την εμφάνισή τους (zougla.gr 2017).

Το πλέον πρόσφατο γεγονός που αφορά στις σχέσεις Ιράν και Τουρκίας έχει να κάνει με την υπογραφή συμφωνίας μεταξύ τους, σύμφωνα με την οποία, από τούδε και στο εξής, η Τουρκία θα ανταλλάσσει πληροφορίες με το Ιράν στο πεδίο της καταπολέμησης των τρομοκρατικών και ένοπλων οργανώσεων και ομάδων. Η ανωτέρω συμφωνία υπογράφηκε στα πλαίσια της επίσημης επίσκεψης του Αρχηγού της Στρατοχωροφυλακής (Jandarma) της Τουρκίας, Αρίφ Τσετίν στην Τεχεράνη την 9 Μαΐου 2018. Ο στρατηγός Τσετίν συναντήθηκε με τον Αρχηγό των Συνοριακών Μονάδων του Ιράν, Κασίμ Ριζαί. Η συμφωνία αυτή θεωρείται ότι είναι βαρύνουσας σημασίας για τρεις βασικούς λόγους. Πρώτον, έρχεται σε μια στιγμή που οι ΗΠΑ έρχονται εκ νέου σε ρήξη με το Ιράν. Δεύτερον, μια νατοϊκή δύναμη

δίνει για πρώτη φορά επίσημη πρόσβαση στην Ισλαμική Δημοκρατία στην δική της βάση δεδομένων και πληροφοριών. Τέλος, Ιράν και Τουρκία προχωρούν στην σύσφιξη των σχέσεων τους, μια εξέλιξη που επηρεάζει άμεσα το Κουρδικό και φυσικά τις εξελίξεις στην Συρία. (Στέλγιας 2018)

Κλείνοντας αξίζει να αναφερθεί, ότι οι εξελίξεις την τρέχουσα χρονική περίοδο στην Μέση Ανατολή διακρίνονται από μία δυναμική καθώς η Ρωσία έχει προσεγγίσει τόσο την Τουρκία όσο και το Ιράν, με τις οποίες αναπτύσσει μία έντονη διπλωματική, ενεργειακή και στρατιωτική συνεργασία. Η στροφή της Τουρκίας προς τη Μόσχα και αντίστροφα, όπως και η εμπλοκή του Ιράν, δεν αφήνουν ανεπηρέαστες τις ΗΠΑ, το Ισραήλ, την Ελλάδα, την Κύπρο καθώς και μέρος των μουσουλμανικών αραβικών κρατών όπως είναι η Σαουδική Αραβία και η Αίγυπτος.

ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Η αντιπαράθεση Η.Π.Α. - Ιράν για το πυρηνικό πρόγραμμα της Τεχεράνης αναζωπυρώνει τις ανησυχίες για την παρουσία πυρηνικών όπλων σε μια «απρόβλεπτη» Τουρκία. Οι ασφυκτικές πιέσεις που ασκεί ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. Ντόναλντ Τραμπ στο Ιράν φέρνει εμμέσως πλην σαφώς στο προσκήνιο ένα θέμα που απασχολεί εδώ και καιρό τους Αμερικανούς: Αν ένα Ιράν με πυρηνικά είναι επικίνδυνο, πόσο ασφαλές είναι να έχει η Τουρκία πυρηνικά στο έδαφός της; (Θεολόγου 2017)

Η διολίσθηση της κοσμικής «δυτικής» Τουρκίας σε μια ιδιόμορφη «ισλαμική δικτατορία» του ολοένα και πιο απρόβλεπτου Ερντογάν, έχει προκαλέσει σοβαρά ερωτηματικά για το αν θα πρέπει οι Η.Π.Α. να συνεχίσουν να διατηρούν πυρηνικά όπλα στο τουρκικό έδαφος. Και τα ερωτηματικά αυτά έχουν καταστεί εξόχως ενοχλητικά μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου του 2016 κατά του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν²¹. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του Bulletin of the Atomic Scientists, η Τουρκία σήμερα διαθέτει στο έδαφός της περίπου 50 πυρηνικές βόμβες B61, αριθμός που αντιστοιχεί σε περισσότερο του 50% των

²¹ Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου οι Ηνωμένες Πολιτείες συνέχισαν να διατηρούν τακτικά πυρηνικά όπλα στο έδαφος συμμαχικών χωρών του NATO – πυρηνικές βόμβες B61 αποθηκευμένες σε υπόγειες κρύπτες (vaults) τύπου WS3 σε αεροπορικές βάσεις στην Γερμανία (Büchel) την Ιταλία (Ghedí, Aviano) το Βέλγιο (Kleine Brogel) την Ολλανδία (Volkel) και την Τουρκία (Incirlik). Κρύπτες υπάρχουν και στην αεροπορική βάση του Αράξου αλλά δεν υπάρχουν πυρηνικά όπλα καθώς τα τελευταία αποσύρθηκαν χωρίς τυμπανοκρουσίες το 2001. (Θεολόγου 2017)

εναπομεινάντων τακτικών πυρηνικών όπλων του NATO. Οι βόμβες αυτές, με ρυθμιζόμενη ισχύ (dial-a-yield) κυμαινόμενη από 0,3 έως 170 κιλοτόνους, αναλόγως της αποστολής, βρίσκονται σε 21 υπόγειες κρύπτες WS3 (2-3 όπλα ανά κρύπτη) στην αεροπορική βάση του Ίντσιρλικ και υπάγονται, όπως όλα τα πυρηνικά, σε αμερικανικό έλεγχο. Το γεγονός δεκάδων αποθηκευμένων πυρηνικών μόλις 70 μίλια από την σπαρασσόμενη από τον εμφύλιο και τον κίνδυνο των τζιχαντιστών του ISIS Συρία, σίγουρα δεν καθυστεράζει τη διεθνή κοινότητα. Το πραξικόπημα κατά του Ερντογάν κατέδειξε πως τίποτα δεν είναι δεδομένο. Η στρατιωτική βάση του Ίντσιρλικ συμμετείχε ενεργά στο κίνημα, «πολιορκήθηκε» από δυνάμεις πιστές στον Τούρκο Πρόεδρο, η παροχή ρεύματος διεκόπη επί ώρες και οι Αμερικανοί έθεσαν την βάση σε Κατάσταση Συναγερμού "Delta", ότι δηλαδή μια επίθεση είναι επικείμενη. Όταν ο Ερντογάν πήρε τελικά το πάνω χέρι, Τούρκοι ανώτατοι αξιωματικοί που υπηρετούσαν στην βάση συνελήφθησαν ως συνεργοί των πραξικοπηματιών. (Θεολόγου 2017)

Ωστόσο, η πρόσφατη επαναπροσέγγιση και στρατιωτική συνεργασία της Άγκυρας με την Μόσχα καθώς και οι εκφρασθείσες πυρηνικές φιλοδοξίες του Ερντογάν πέραν του πυρηνικού σταθμού στο Ακούγιου, δεν βοηθούν στο να διασκεδασθούν οι ανησυχίες των Η.Π.Α. Η Τουρκία, σφόδρα δυσαρεστημένη με τους Αμερικανούς συμμάχους για την στάση τους στο Κουρδικό, εκτός από το γεγονός ότι πιέζει αφόρητα τις Η.Π.Α. για «κατανόηση και συμπαράσταση» είναι αποφασισμένη να κάνει τα πάντα, υπό την ηγεσία ενός αυταρχικού «Σουλτάνου» με ιδιόμορφες έως «περίεργες» διεθνοπολιτικές προτεραιότητες. (Θεολόγου 2017)

Πληροφορίες που έχουν διαρρεύσει κατά καιρούς στο διαδίκτυο, αναφέρουν περιπτώσεις συνεργασίας Ιράν και Τουρκίας στον τομέα των πυρηνικών.

Την 17 Μαΐου 2010, οι υπουργοί Εξωτερικών του Ιράν, της Βραζιλίας και της Τουρκίας υπέγραψαν στην Τεχεράνη συμφωνία που αφορά πρόγραμμα ανταλλαγής ελαφρώς εμπλουτισμένου ιρανικού ουρανίου με υψηλά εμπλουτισμένο πυρηνικό καύσιμο, η επεξεργασία του οποίου θα γινόταν στην Τουρκία. Οι υπουργοί Εξωτερικών υπέγραψαν τη συμφωνία παρουσία του τότε Ιρανού προέδρου Μαχμούτ Αχμαντινεζάντ, του Βραζιλιάνου ομολόγου του Λουίς Ινάσιο Λούλα ντα Σίλβα και του τότε Τούρκου Πρωθυπουργού και νυν Προέδρου Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Η συμφωνία προέβλεπε ότι Ιράν θα μετέφερε στην Τουρκία 1.200 κιλά ελαφρά εμπλουτισμένου ουρανίου και θα ελάμβανε πυρηνικό καύσιμο

για τον ερευνητικό αντιδραστήρα που διαθέτει στην Τεχεράνη. Ο εκπρόσωπος του ιρανικού υπουργείου Εξωτερικών Ραμίν Μεχμανπαράστ είχε δηλώσει ότι: «στο πλαίσιο της συμφωνίας αυτής, η Τουρκία θα είναι ο τόπος που θα αποθηκευτεί το ελαφρώς εμπλουτισμένο ιρανικό ουράνιο», προσθέτοντας ότι «θα ενημερώσουμε τη Διεθνή Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ) για τη συμφωνία αυτή. Η ποσότητα της ανταλλαγής είναι 1.200 κιλά, ιρανικού εμπλουτισμένου κατά 3,5% ουρανίου». (ant1news.gr 2010)

Την 29 Μαρτίου 2012, σε συνάντηση που είχαν ο τότε Τούρκος Πρωθυπουργός Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν με τον τότε Ιρανό Πρόεδρο του Ιράν Μαχμούτ Αχμαντινετζάντ, ο Ερντογάν εξέφρασε την στήριξη της Τουρκίας στο Ιράν όσον αφορά το πυρηνικό πρόγραμμα της χώρας δηλώνοντας ότι «η κυβέρνηση και ο λαός της Τουρκίας πάντα υποστήριξαν ξεκάθαρα τη θέση της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν για το πυρηνικό της πρόγραμμα». Ο Αχμαντινετζάντ «χαιρέτισε την ξεκάθαρη και ειλικρινή θέση της Τουρκίας όσον αφορά το ιρανικό, πυρηνικό ζήτημα». (newpost.gr 2012)

Ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες κάνουν λόγο ότι Ισραήλ και ΗΠΑ διαθέτουν εδώ και καιρό σημαντικές πληροφορίες για την Τουρκία να εμπλέκεται σε υπόγειες δοσοληψίες με το Ιράν στο θέμα της απόκτησης πυρηνικών όπλων. Ισραηλινοί αξιωματούχοι αναφέρουν ότι η Τουρκία παρέβηκε τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, παρέκαμψε τις κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στο Ιράν και διέθεσε Ισραηλινής κατασκευής πυκνωτές στην Τεχεράνη για να χρησιμοποιηθούν στο πυρηνικό της πρόγραμμα. Η αποστολή των πυκνωτών από την Τουρκία προς το Ιράν φέρεται να έγινε, τον Ιούλιο του 2017. Οι πυκνωτές αγοράστηκαν από την Τουρκία, από την ισραηλινή εταιρία Celem Power Capacitors, με έδρα την Ιερουσαλήμ, το φορτίο όμως για άγνωστο λόγο δεν κατέφθασε στον προορισμό του, αλλά κατέληξε στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Κατόπιν των ανωτέρω εκτιμάται ότι το σκάνδαλο με τον Ρεζά Ζαράμπ, τον Τουρκοϊρανό έμπορο χρυσού που κρατείται από το 2016 στη Νέα Υόρκη με την κατηγορία ότι παρέκαμπε το εμπάργκο στο Ιράν μέσω τουρκικών τραπεζών, είναι μόνο η αρχή μιας πολυσύνθετης υπόγειας συνεργασίας Ιράν-Τουρκίας σε πολλά ζητήματα²². (Καπούλας 2018)

²² Οι αμερικανικές αρχές κατηγορούν τον Ζαράμπ ότι χρησιμοποιούσε το δίκτυο των επιχειρήσεών του για να μεταφέρει χρήματα από το χρηματοπιστωτικό σύστημα των ΗΠΑ για λογαριασμό των ιρανικών

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Από τον 16^ο αιώνα, παράγοντες όπως είναι η γεωγραφική θέση Ιράν και Τουρκίας, το ζήτημα των μειονοτήτων, η θρησκευτική διαίρεση, τα διαφορετικά πολιτικά μοντέλα της Τουρκίας και του Ιράν, οι διασυνοριακές διαμάχες και οι περιφερειακές αντιπαλότητες επιδρούν σημαντικά στις σχέσεις των 2 χωρών. Υπάρχουν όμως και παράγοντες, όπως ο οικονομικός, όπου διακρίνεται μια αξιοπρόσεκτη σύμπλευση ανάμεσα στις 2 χώρες. Εξετάζοντας προσεκτικά τους δεσμούς μεταξύ των δύο γειτονικών χωρών διαπιστώνουμε ότι η οικονομία έχει διαδραματίσει σημαντικό και θεμελιώδη ρόλο στη διευκόλυνση της επέκτασης και συνέχισης των σχέσεών τους. (Martin- Keridis 2002)

Οι δυο χώρες την έναρξη του 21^{ου} αιώνα συνεργάζονταν στενά στους τομείς της οικονομίας και της ενέργειας, στο πλαίσιο των οποίων το 2002, έλαβε χώρα η κατασκευή αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου από την Ταυρίδα στην Άγκυρα. Από το έτος 2003 και εντεύθεν, η Κυβέρνηση Ερντογάν επιθυμούσε την οικοδόμηση των διμερών σχέσεων καθώς και διαύλων συνεργασίας με την Τεχεράνη, σε μια προσπάθειά της να αποκολληθεί από τη Δύση και να στραφεί προς τους εξ' ανατολών γείτονές της. Παράδειγμα της στροφής αυτής, όπως αναφέρθηκε, ήταν το 2010, η υπογραφή συμφωνίας με τη Βραζιλία και το Ιράν αναφορικά με τον εμπλουτισμό του ιρανικού ουρανίου. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την αντίδραση της δύσης, με αποτέλεσμα να επιβληθούν κυρώσεις στο Ιράν και να τεθεί υπό αμφισβήτηση η φιλικά προσκείμενη στάση της Τουρκίας προς τη Δύση. (Anoushiravan- Elik 2011)

Ο σημαντικότερος ίσως παράγοντας στις οικονομικές σχέσεις μεταξύ Ιράν και Τουρκίας είναι η ενέργεια. Το Ιράν βρίσκεται στην κορυφή της λίστας χωρών που πωλούν πετρέλαιο στην Τουρκία. Μόνο το πρώτο τρίμηνο του 2011, το Ιράν εξήγαγε αργό πετρέλαιο στην Τουρκία, σε ποσοστό 30% των συνολικών εισαγωγών της. Επιπροσθέτως, το Ιράν είναι ο τρίτος μεγαλύτερος προμηθευτής φυσικού αερίου της Τουρκίας μετά τη Ρωσία και το Ιράκ. Το εμπόριο πετρελαίου και φυσικού αερίου μεταξύ Ιράν και Τουρκίας εξυπηρετεί τα συμφέροντα και των δύο χωρών. Αυτό σημαίνει ότι η Τουρκία αντιμετωπίζει μια συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση ενέργειας ενώ το Ιράν με τη σειρά του θεωρεί την Τουρκία ως

εταιρειών. Παράλληλα, όμως, έχουν υποψίες ότι πολλοί άλλοι αξιωματούχοι της Τουρκίας και στελέχη τουρκικών τραπεζών εμπλέκονται στην υπόθεση και έχουν ενδεχομένως αντλήσει κέρδη δεκάδων εκατ. δολαρίων για να διευκολύνουν το «ξέπλυμα» χρήματος και την παράκαμψη των κυρώσεων κατά του Ιράν.

αναπτυσσόμενη αγορά ενέργειας. Εκτός αυτού, το έδαφος της Τουρκίας αποτελεί διάδρομο διέλευσης και διανομής πετρελαίου και φυσικού αερίου σε ευρωπαϊκές χώρες. (Anoushiravan - Elik 2011)

Επιπλέον, θα πρέπει να αναφερθεί η ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων στις παραμεθόριες περιοχές των δύο χωρών. Το 2009, το Ιράν μείωσε τους τελωνειακούς δασμούς στην επαρχία Ανατολικού (Ιρανικού) Αζερμπαϊτζάν για την διευκόλυνση του εμπορίου με την κοντινή επαρχία Βάν στην Τουρκία. Την ίδια χρονιά, οι δύο χώρες συμφώνησαν τη δημιουργία κοινής βιομηχανικής ζώνης στο Ιράν κοντά στο Μακού, το οποίο βρίσκεται σε απόσταση 25 μιλίων από τα σύνορα με την Τουρκία. Αξίζει δε να αναφερθεί ότι το Μάρτιο του 2012, οι τουρκικές επιχειρήσεις αντιπροσώπευαν το ήμισυ του συνόλου των ξένων επενδυτών στην εξωτερική επενδυτική ζώνη της Ταυρίδας στο Ιράν. (Irna.ir 2018)

Οι σχέσεις Ιράν και Τουρκίας επηρεάστηκαν επίσης από τον παράγοντα «οικονομική κρίση και πόλεμος». Μετά την Ισλαμική Επανάσταση του Ιράν και κατά τη διάρκεια του οκταετούς πολέμου μεταξύ Ιράν και Ιράκ, το Ιράν βρισκόταν σε δεινή οικονομική κατάσταση καθώς επίσης και σε κατάσταση πολιτικής και οικονομικής απομόνωσης, καθώς αντιμετώπιζε τα απόνερα του μακροχρόνιου πολέμου. Ως εκ τούτου, άρχισε να καλλιεργεί στενότερες σχέσεις με την Τουρκία και να εισάγει από αυτή τα απαραίτητα βασικά αγαθά. Ταυτόχρονα, η πραγματοποίηση εμπορικών συναλλαγών με το Ιράν ήταν προσοδοφόρα για την Τουρκία. Το εμπόριο με το Ιράν βοήθησε την οικονομία της Τουρκίας να ανακάμψει και με κάποιο τρόπο στήριξε τις φιλελεύθερες οικονομικές μεταρρυθμίσεις του πρωθυπουργού Τουργκούτ Οζάλ στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Τα τρία τέταρτα της αναπτύξεως των τουρκικών εξαγωγών το 1981 και 1982 οφείλονται στην αύξηση των τουρκικών εξαγωγών προς τις μουσουλμανικές χώρες και κυρίως το Ιράν, το Ιράκ και τη Σ. Αραβία. (Μάζης 2008)

Η Τουρκία συνέχισε να υποστηρίζει το Ιράν απέναντι στη Δύση, χωρίς να υπολογίζει τις επιπτώσεις ανάπτυξης πυρηνικού οπλοστασίου στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και ψήφισε αρνητικά αναφορικά με το καθεστώς κυρώσεων που επιβλήθηκε από τον ΟΗΕ στο Ιράν, τον Ιούνιο 2010 (Akyol 2016). Επιπροσθέτως, ανάμεσα σε Τουρκία και Ιράν έλαβαν χώρα επισκέψεις αξιωματούχων και υλοποιήθηκαν οικονομικές και ενεργειακές διασυνδέσεις, γεγονός που δημιουργούσε αλληλένδετες σχέσεις μεταξύ των 2 χωρών. Το 2008, το εμπορικό

ισοζύγιο Ιράν και Τουρκίας ξεπέρασε τα 10,2 δισ. δολάρια, όταν τα έτος 2000 βρισκόταν στο 1 δισ. δολάρια. Το Ιράν κατατάχθηκε στη θέση Νο. 5 των σημαντικότερων εταίρων της Τουρκίας και ο Νο 2 σημαντικότερος προμηθευτής φυσικού αερίου. (gr.euronews.com 2016)

Το Ιράν έβλεπε την Τουρκία ως χώρα μέσω της οποίας μπορούσε να παρακάμψει τις οικονομικές κυρώσεις που είχαν επιβληθεί από τη δύση, ειδικά από το 2011 και εντεύθεν, οι οποίες προκαλούσαν σοβαρές δυσλειτουργίες στον τραπεζικό τομέα της χώρας. Εκείνη την περίοδο η Τουρκία αναδείχθηκε σε οικονομική ζώνη ζωής του Ιράν. Όταν οι μεγάλες τράπεζες της Ευρώπης και της Ασίας, αρνήθηκαν τις χρηματοπιστωτικές κινήσεις προς και από το Ιράν, πολλά τουρκικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έσπευσαν να υποστηρίξουν το Ιράν. Για παράδειγμα, η HalkBank, το 75% της οποίας ανήκει στην Κυβέρνηση της Τουρκίας, υποστήριξε την προμήθεια πετρελαίου της Ινδίας από το Ιράν, προσπερνώντας το σκόπελο του διεθνούς εμπάργκο κατά της Τεχεράνης. Η Ινδία πλήρωσε το αντίτιμο του πετρελαίου σε χρυσό με την εμπλοκή της HalkBank και της κρατικά ελεγχόμενης ινδικής τράπεζας UCO Bank. Ο λόγος που επιλέχθηκαν αυτές οι δύο τράπεζες έγκειται στο γεγονός ότι καμία εκ των δύο δεν έχει διεθνή παρουσία, πολλώ δε μάλλον δεν εκτελεί συναλλαγές στην αμερικανική αγορά, επομένως δεν θα αντιμετώπιζαν σε καμία περίπτωση τυχόν κυρώσεις εναντίον τους από τις Η.Π.Α. ή την Ε.Ε. (protothema.gr 2012, Liberal.gr 2018)

Η Κυβέρνηση των Η.Π.Α. είχαν προειδοποιήσει τις τουρκικές επιχειρήσεις και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα για το ενδεχόμενο απώλειας πρόσβασής τους στην αμερικανική αγορά εάν συνέχιζαν να υποστηρίζουν το Ιράν. Η Κυβέρνηση της Τουρκίας αρνήθηκε να εφαρμόσει οποιαδήποτε από τις μονομερείς κυρώσεις που επέβαλαν στο Ιράν οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση, όμως εξέφραζε την προθυμία της να εφαρμόσει τις εγκεκριμένες από τα Ηνωμένα Έθνη κυρώσεις, ενώ προχώρησε στην επέκταση των οικονομικών δεσμών με το Ιράν σε όλους τους τομείς στους οποίους δεν είχαν επιβληθεί κυρώσεις από τον Ο.Η.Ε. (foreignaffairs.gr 2016)

Την ίδια στιγμή, η Τουρκική Κυβέρνηση επέτρεψε στις τουρκικές επιχειρήσεις που διατηρούν οικονομικές συναλλαγές με τις Η.Π.Α. να ενεργήσουν αυτοβούλως αναφορικά με τις δοσοληψίες τους με το Ιράν. Πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι οι οικονομικές κυρώσεις ώθησαν το Ιράν να μεταφέρει τις ξένες

επενδύσεις του από άλλες χώρες στην Τουρκία, ώστε ο αριθμός των ιρανικών επιχειρήσεων στην Τουρκία να αυξηθεί από 319 το 2002 σε 2072 το 2011. (esa.un.org 2017)

Ο Πρόεδρος Ερντογάν τον Ιανουάριο 2014 κατά την επίσκεψη στο Ιράν, συνοδευόμενος από πολυπληθή αντιπροσωπεία τούρκων επιχειρηματιών, συναντήθηκε με τον Ιρανό ομόλογό του, Χασάν Ροχανί, καθώς και τον ανώτατο ηγέτη της Ισλαμικής Δημοκρατίας, Αγιατολάχ Αλί Χαμενεΐ. Ο Ερντογάν τότε δήλωσε ότι η χώρα του, η οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους ενεργειακούς πόρους του Ιράν και της Ρωσίας, έχει ανάγκη τα ιρανικά ενεργειακά προϊόντα (αέριο, πετρέλαιο) και θα μπορούσε «να αυξήσει τις εισαγωγές της από το Ιράν». (newsbomb.gr 2014)

Το 2016, η πλήρης άρση των κυρώσεων που είχαν επιβληθεί από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ εναντίον της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν επικέντρωσαν την παγκόσμια κοινή γνώμη στις άμεσες οικονομικές συνέπειες που θα είχε η επανενεργοποίηση του πετρελαιοπαραγωγικού δυναμικού της δεύτερης σημαντικότερης χώρας του ΟΠΕΚ για την παγκόσμια τιμή του αργού πετρελαίου. Η προοπτική και μόνο επιστροφής των ιρανικών εξαγωγών στις διεθνείς αγορές στα επίπεδα πριν από την επιβολή τουμπούκοτάζ εξαγωγών που επιβλήθηκε τον Ιούνιο του 2012, συνεπάγεται την επιστροφή στις διεθνείς αγορές περί των 600.000 βαρελίων/ημέρα. (Τσακίρης 2016)

Από πλευράς άμεσου οικονομικού οφέλους, η άρση των κυρώσεων εις βάρος του Ιράν το 2016 επέτρεψε στην Τουρκία να ελπίζει στη μείωση των τιμών του πετρελαίου, παρατηρώντας ορθά ότι η επανένταξη στην παγκόσμια αγορά του δεύτερου μεγαλύτερου παραγωγού φυσικού αερίου και του τρίτου σε πετρέλαιο, θα επιφέρει αλλαγές στην ενεργειακή σκακιέρα, ωθώντας τις τιμές προς τα κάτω.

Την 15 Απριλίου 2016, ο τότε Πρωθυπουργός της Τουρκίας Αχμέτ Νταβούτογλου και ο Πρόεδρος του Ιράν Χασάν Ροχανί συμφώνησαν να διευρύνουν τη διμερή οικονομική συνεργασία, με την προτεραιότητα να δίνεται στον τομέα της τραπεζικής, έπειτα από την άρση των οικονομικών κυρώσεων σε βάρος της Ισλαμικής Δημοκρατίας. Τα δύο μέρη συμφώνησαν επίσης να αυξήσουν τις εμπορικές συναλλαγές και τις αμοιβαίες επενδύσεις. Επισημαίνεται ότι εκείνη την περίοδο η κυβέρνηση του Ιράν εξέφραζε την απογοήτευσή της, εξαιτίας του

γεγονότος ότι ελάχιστες εμπορικές συμφωνίες είχαν τεθεί σε εφαρμογή μετά την άρση των κυρώσεων, κυρίως διότι οι ξένες τράπεζες απέφευγαν να διεκπεραιώνουν συναλλαγές με πρόσωπα, θεσμούς ή επιχειρήσεις της χώρας αυτής. (enikos.gr 2016)

Οι δύο χώρες αποβλέπουν επίσης στη συνεργασία τους αναφορικά με την εξόρυξη και μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου. Ένα από τα σημαντικότερα αποτελέσματα της συνάντησης μεταξύ των Προέδρων της Τουρκίας και του Ιράν, στο Ισλαμαμπάντ την 1^η Μαρτίου 2017 στο περιθώριο της 13ης συνόδου κορυφής του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας (ECO), ήταν η συμφωνία για τη συμμετοχή της Άγκυρας στην εξόρυξη κοιτασμάτων πετρελαίων και φυσικού αερίου στο Ιράν. Είναι δεδομένο το γεγονός ότι το Ιράν θα χρειαστεί την Τουρκία στην περίπτωση που αποφασίσει να διοχετεύσει φυσικούς πόρους (πετρέλαιο ή φυσικό αέριο) στην Ευρώπη, η οποία παραμένει μία αξιόπιστη αγορά. Επιπλέον έχει εκφραστεί η άποψη για ενδεχόμενη συμμετοχή του Ιράν στον αγωγό TANAP, σε περίπτωση απομάκρυνσης του ενδεχομένου κατασκευής του αγωγού Πακιστάν-Ινδίας (που είχε εξαγγελθεί επί προεδρίας Αχμαντινετζάντ). (Reuters.com 2018)

Στις 15 Αυγούστου 2017, ρωσικές, τουρκικές και ιρανικές εταιρείες φέρεται να υπέγραψαν σύμβαση για την από κοινού συνεργασία στους τομείς πετρελαίου και φυσικού αερίου του Ιράν, ύψους επτά δισεκατομμυρίων δολαρίων. Η απόφαση αφορά αρχικά στη δημιουργία κοινοπραξίας για την εκμετάλλευση τεσσάρων κοιτασμάτων στο Ιράν, η ημερήσια παραγωγή των οποίων θα ανέρχεται στα 100.000 βαρέλια. Κατόπιν εκτιμήσεων ειδικών σε θέματα ενέργειας, τα αποθέματα των κοιτασμάτων που συμπεριλαμβάνονται στην εν λόγω συμφωνία αφορούν σε 10 δισεκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου και 75 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου. Η κοινοπραξία σκοπεύει επίσης στην ανάπτυξη συνεργασίας και σε άλλες περιοχές του Ιράν. (pravdareport.com 2018)

Την 4 Οκτωβρίου 2017, μετά από συνάντηση που πραγματοποιήθηκε μεταξύ των Προέδρων της Τουρκίας και του Ιράν, Ερντογάν και Ροχανί, οι 2 ηγέτες αποφάσισαν όπως Τουρκία και Ιράν θα χρησιμοποιούν τα εθνικά τους νομίσματα στις μεταξύ τους εμπορικές συναλλαγές, σε μια προσπάθεια να απεξαρτηθούν από το δολάριο, αλλά και να περιορίσουν τους κινδύνους που απορρέουν από τις αλλαγές στις διεθνείς ισοτιμίες (Παράρτημα «Α» / εικόνα 11). Παράλληλα, οι δύο

Πρόεδροι δεσμεύτηκαν να αυξήσουν την αξία των διμερών εμπορικών συναλλαγών από τα 10 δισ. δολάρια που είναι σήμερα στα 30 δισ. δολάρια. Επίσης, όπως δήλωσε ο Ρουχανί, οι δύο συνοριακές διαβάσεις ανάμεσα στις δύο χώρες θα λειτουργούν πλέον σε 24ωρη βάση, κάτι που θα συμβαίνει και με την τρίτη διάβαση, όταν ολοκληρωθεί (liberal.gr 2017). Η Τουρκία δίνει ιδιαίτερη βάση στη λειτουργία νέων συνοριακών διαβάσεων με το Ιράν καθόσον ο αυξανόμενος όγκος του διμερούς εμπορίου δεν μπορεί να εξυπηρετηθεί από τα υπάρχοντα συνοριακά περάσματα οπότε η διάνοιξη νέου περάσματος εκτιμάται ότι θα δώσει επιπλέον ώθηση στο εμπόριο. (defence-point.gr 2011)

Επιπλέον των ανωτέρω, σύμφωνο συνεργασίας μεταφορών με στόχο την ενίσχυση του εμπορίου υπέγραψαν η Τουρκία, το Ιράν και το Κατάρ στις 27 Νοεμβρίου 2017. Ειδικότερα, ο υπουργός Οικονομίας της Τουρκίας Νιχάτ Ζειμπεκσί, ο Ιρανός ομόλογός του Μοχάμαντ Σαριατμαντάρι και ο αντίστοιχος Καταριανός Μοχάμαντ Χαμάντ μπιν Χαλίφα συναντήθηκαν στην Τεχεράνη προκειμένου να υπογράψουν συμφωνία στην οποία ορίζεται ότι το Ιράν θα είναι η χώρα διέλευσης των αγαθών του εμπορίου ανάμεσα στα τρία έθνη. Μάλιστα, η συμφωνία αναμένεται να συμβάλει στην επιτάχυνση της παράδοσης των βασικών προϊόντων και στη διευκόλυνση του εμπορίου μεταξύ των τριών εθνών (www.worldenergynews.gr 2017). Στοιχεία διμερούς εμπορίου όπως Παράρτημα «Α» / Εικόνα 12.

«Πόλεμος είναι όταν αλληλοσκοτώνονται άνθρωποι που δεν γνωρίζονται μεταξύ τους, επειδή κάποιος άλλος, που γνωρίζονται καλά μεταξύ τους, δεν μπορούν να συνεννοηθούν»

Πωλ Βαλερύ, Γάλλος ποιητής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «5»: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΡΩΝΤΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ- ΙΡΑΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί μία σύντομη ανάλυση της επιρροής των λοιπών κρατών και εθνοτήτων του συμπλόκου της Μέσης Ανατολής, στις τουρκο-ιρανικές σχέσεις, συμπεριλαμβανομένου και του διπόλου Ελλάδας-Κύπρου. Δεν θα δοθεί βαρύτητα στις σχέσεις Ελλάδας- Κύπρου με την Τουρκία καθόσον η προκλητικότητα της γείτονας χώρας θεωρείται γνωστή.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Την τελευταία τριακονταετία, Ελλάδα και Ιράν έχουν εξαιρετικές διπλωματικές σχέσεις στους τομείς της ενέργειας, της ασφάλειας, της εκπαίδευσης αλλά και του πολιτισμού. Ιστορικά, η Ελλάδα έχει καταστεί γέφυρα μεταξύ της Ε.Ε. και του Ιράν, αλλά και μεταξύ Η.Π.Α. και Τεχεράνης. Το Ιράν, από την άλλη πλευρά κατείχε την πρώτη θέση μεταξύ των προμηθευτών πετρελαίου της Ελλάδας κατά την περίοδο 2006-2011, ενώ της παρείχε εξαιρετικά ευνοϊκούς πιστωτικούς όρους της τάξεως του 35%, που αποτελούσε μεγάλη οικονομική βοήθεια προς την Ελλάδα. Αυτή η έμμεση χρηματοδοτική ενίσχυση συνεχίστηκε μέχρι την έναρξη των κυρώσεων που επιβλήθηκαν από την Ε.Ε. στο Ιράν, και την απαγόρευση εισαγωγής ιρανικού πετρελαίου το 2012. Μια πολιτική απόφαση, με σκοπό να ασκηθεί πίεση στο Ιράν όσον αφορά την υποψίες συγκεκαλυμμένης επιδίωξης ανάπτυξης πυρηνικού οπλισμού. Οι τρέχουσες θετικές εξελίξεις στο μέτωπο αυτό, θα μπορούσαν να παρέχουν στην Ελλάδα και το Ιράν μια σπάνια ευκαιρία για την ενίσχυση της διμερούς τους συνεργασίας, η οποία θα μπορούσε να διαδραματίσει στρατηγικό ρόλο στην περιοχή της ανατολικής Μεσόγειου. (energypress.gr 2015)

Οι ενεργειακές σχέσεις και η συνεργασία ανάμεσα στην Ελλάδα και το Ιράν θα αποδειχθούν δύσκολες, παρά την πολιτική βούληση και των δύο εθνών. Οι επιπλοκές αυτής της σχέσης προέρχονται σήμερα από τρίτους παράγοντες. Την

ίδια στιγμή, η Ε.Ε. προσπαθεί να απεμπλακεί από την υπερβολική εξάρτησή της από το Ρωσικό φυσικό αέριο και έχει προγραμματιστεί να το υλοποιήσει κυρίως μέσω του νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου²³. Σε περίπτωση που οι ποσότητες ιρανικού φυσικού αερίου γίνουν μέρος της εξίσωσης, θα ήταν μια πιθανή εναλλακτική λύση στην διαφοροποίηση των προμηθευτών ενέργειας της Ευρώπης, γεγονός το οποίο μπορεί να δώσει μια διαφορετική μορφή στην διεθνοπολιτική εικόνα της περιοχής. Το Ιράν θα μπορούσε να αποτελέσει ένα ανταγωνιστή για το ρωσικό φυσικό αέριο στην αγορά ενέργειας της Ε.Ε. και σε συνδυασμό με το φυσικό αέριο του Αζερμπαϊτζάν, θα αποδυνάμωνε τον έλεγχο της Μόσχας στους κύριους σύμμαχους των Η.Π.Α. στην Ευρώπη. Δεν αποτελεί μυστικό ότι πολλοί παράγοντες στη διεθνή κοινότητα, συμπεριλαμβανομένων των βιομηχανιών, βλέπουν το ρόλο του Ιράν ως το επόμενο μεγάλο πρωτοσέλιδο στα θέματα της παγκόσμιας ενέργειας. (energypress.gr 2015)

Παρ όλα αυτά, το Ιράν εκτιμάται ότι θα θελήσει να κρατήσει μια ισορροπία, αφού οι σχέσεις του με τη Ρωσία είναι πάρα πολύ σημαντικές και η ζήτηση φυσικού αερίου στις ευρωπαϊκές αγορές εξασθενεί. Το Ιράν θα πρέπει να εξετάσει τόσο την Ευρώπη, όσο και τη δυνατότητα μεταφοράς αερίου της προς την Ανατολή. Περίπτωση η οποία θα μπορούσε να βρει την Ελλάδα σε θέση να λαμβάνει τις Ιρανικές εξαγωγές φυσικού αερίου με τη μορφή υγροποιημένου [Liquefied Natural Gas (LNG)], μέσω της διώρυγας του Σουέζ. Ωστόσο, η Ελλάδα θα προτιμούσε να παραλαμβάνει το Ιρανικό φυσικό αέριο μέσω του TANAP²⁴, όπως επίσης και να πρόσθετε σε αυτό ρωσικές ποσότητες φτάνοντας κατά μέσο όρο αυτό του Turk Stream²⁵. Ωστόσο, ένα γεγονός που συχνά παραβλέπεται είναι ότι σε μια τέτοια περίπτωση, θα πρέπει να κατασκευαστούν σημαντικές υποδομές, έτσι ώστε να μπορούν να διοχετευθούν οι ποσότητες αυτές φυσικού αερίου στις αγορές της Ε.Ε., λόγω του ότι η Νοτιοανατολική Μεσόγειος δεν έχει την δυνατότητα να τους απορροφήσει. (energypress.gr 2015)

²³ Ο όρος νότιος διάδρομος φυσικού αερίου χρησιμοποιείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να περιγράψει σχεδιαζόμενα έργα υποδομών που σκοπό έχουν να ενισχύσουν την ασφάλεια και τη διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού της Ε.Ε. μέσω της μεταφοράς φυσικού αερίου από την περιοχή της Κασπίας Θάλασσας. (tap-ag.gr 2018)

²⁴ Trans Anatolian Natural Gas Pipeline. The aim of the TANAP Project is to bring natural gas produced from Azerbaijan's Shah Deniz-2 gas field, and other areas of the Caspian Sea, primarily to Turkey, but also on to Europe. The TANAP Project, along with the South Caucasus Pipeline (SCP) and the Trans-Adriatic Pipeline (TAP) form the elements of the Southern Gas Corridor. (tanap.com 2018)

²⁵ TurkStream will start on the Russian coast near the town of Anapa and run over 930 km through the Black Sea to come ashore in the Thrace region of Turkey. (gazpromexport.ru 2018)

Συνεπώς το γεγονός που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι ότι η Ευρώπη καταναλώνει περίπου 450 δις κυβικά εκατοστά φυσικού αερίου ετησίως και εισάγει περίπου το 30% από τη Ρωσία. Αυτό σημαίνει ότι το ρωσικό φυσικό αέριο θα παραμείνει ένα ουσιαστικό στοιχείο της ευρωπαϊκής αγοράς φυσικού αερίου για τα επόμενα χρόνια. (energypress.gr 2015)

Τελειώνοντας, με την προτίμησή της στο Νότιο Διάδρομο, η Ε.Ε. θα μπορούσε να αντικαταστήσει την εξάρτησή της στη Ρωσία, με μια νέα από την Τουρκία. Πέραν του TANAP, ένας αριθμός αγωγών φυσικού αερίου πιθανόν να διέρχεται μέσα από τουρκικά εδάφη στα επόμενα έτη, αναβαθμίζοντας τον ρόλο της Τουρκίας σε ενεργειακό κόμβο. Η Τουρκία χωρίς αμφιβολία οδεύει προς την ανάληψη καθηκόντων ως πύλη μεταξύ Ανατολής και Δύσης, μεταξύ των μεγαλύτερων παραγωγών φυσικού αερίου στον κόσμο καθώς και των εισαγωγέων. Η Τουρκία θα είναι σε θέση να αποφασίζει και να υπαγορεύει ποια σχέδια κρίνει άξια της διέλευσης από το έδαφός της. Για το λόγο αυτό και για όσο διάστημα οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. παραμένουν κλειστές, η Ε.Ε. πρέπει να κρατήσει την Τουρκία υπόλογη για τις αποφάσεις που λαμβάνονται μέσω του «Ενεργειακού Διαλόγου Υψηλού Επιπέδου», μεταξύ της Τουρκίας και της Ε.Ε. Ο «Ενεργειακός Διάλογος Υψηλού Επιπέδου» εγκαινιάστηκε από τον υπουργό Ενέργειας και Φυσικών Πόρων της Τουρκίας, Τανέρ Γιλντίζ, και τον Αντιπρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ενεργειακή Ένωση, Μάρος Σέφκοβιτς, στις 16 Μαρτίου 2015. Στην ουσία, η Ε.Ε. πρέπει να διασφαλίσει ότι η νομοθεσία της Τουρκίας παραμένει σύμφωνη με τα ευρωπαϊκά ενεργειακά κεκτημένα και ότι η Τουρκία δε θα υπερβεί τη νέα της θέση. (energypress.gr 2015)

Αναφορικά με τις σχέσεις Κύπρου - Ιράν, όταν στις 16 Ιανουαρίου 2016, εφαρμόστηκε το Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA), δηλαδή η συμφωνία - πρόγραμμα αναφορικά με τον πυρηνικό εξοπλισμό του Ιράν, μεταξύ των πέντε μόνιμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και της Γερμανίας από τη μια, και του Ιράν από την άλλη, σε μια τέτοια ευκαιρία, η Κύπρος δεν θα μπορούσε να παραμείνει θεατής. Στις 4 Αυγούστου 2015, δημιουργήθηκε ο Ιρανοκυπριακός Επιχειρηματικός Σύνδεσμος με την παρουσία του Υπουργού Οικονομικών της Κύπρου Χάρη Γεωργιάδη και του Υφυπουργού Οικονομικών του Ιράν Δρ. Αλί Ασκάρι και αφού προηγουμένως οι δύο είχαν υπογράψει συμφωνία αποφυγής διπλής φορολογίας. Έκτοτε, η δράση του Συνδέσμου εξελίχθηκε κυρίως γύρω από τρεις πυλώνες, την αεροπορική σύνδεση

των 2 χωρών, την ενίσχυση της Πρεσβείας της Κύπρου στην Τεχεράνη με εμπορικό ακόλουθο και τις τραπεζικές συναλλαγές μεταξύ τραπεζών της Κύπρου και του Ιράν. Μέχρι σήμερα όμως, δεν κατέστη εφικτό να διεξάγονται ελεύθερα τραπεζικές συναλλαγές μεταξύ της Κύπρου και του Ιράν, πράγμα το οποίο εμποδίζει την απρόσκοπτη ανάπτυξη του εμπορίου, των επενδύσεων και του τουρισμού μεταξύ των δύο χωρών. Επιπρόσθετα, η στάση που διατηρούν οι Η.Π.Α., δημιουργεί σοβαρή αβεβαιότητα, η οποία αποθαρρύνει τους επιχειρηματίες στο να προχωρήσουν είτε σε επενδύσεις είτε σε εμπόριο. Συμπεραίνεται ότι η Κύπρος θα μπορούσε να διατελέσει τον συνδετικό κρίκο διοχέτευσης επενδύσεων στο Ιράν, χρησιμοποιώντας το πολύ καλά ανεπτυγμένο δίκτυο συμφωνιών αποφυγής διπλής φορολογίας αλλά και το ευνοϊκό καθεστώς δημιουργίας επενδυτικών κεφαλαίων που ισχύουν στην Κύπρο. (Impossible.works 2018, Γρηγοριάδης 2018)

ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Ένας σημαντικός δρών, ο οποίος επηρεάζει καθοριστικά τη σχέση Ιράν - Τουρκίας είναι η Αίγυπτος. Οι σχέσεις της Τουρκίας με την Αίγυπτο χαρακτηρίζονται ιδιαίτερα τεταμένες μετά την άνοδο στην εξουσία του Αιγύπτιου Προέδρου Αμπντέλ Φατάχ αλ Σίσι, διότι η Τουρκία υποστήριξε στο παρελθόν τον απερχόμενο Πρόεδρο Μοχάμεντ Μόρσι και τη Μουσουλμανική Αδελφότητα²⁶. Παρά το γεγονός ότι, κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα, υφίστανται αμυδρές ενδείξεις για αναθέρμανση των σχέσεων της Αιγύπτου με την Τουρκία, είναι ακόμη νωρίς να υπάρξουν ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την πορεία των σχέσεων αυτών.

Το 2013, Ιράν και Αίγυπτος διερεύνησαν τις προοπτικές μιας «στρατηγικής συμμαχίας» σε συνάντηση του τότε Ιρανού Προέδρου Μαχμούντ Αχμαντινετζάντ με τον Αιγύπτιο Πρόεδρο Μοχάμεντ Μόρσι, στη πρώτη επίσκεψη ηγέτη του περσικού κράτους στο Κάιρο μετά από περισσότερες από τρεις δεκαετίες. Ο Ιρανός Πρόεδρος έκανε τότε λόγο για «εξωγενείς» δυνάμεις οι οποίες

²⁶ Η Μουσουλμανική Αδελφότητα ιδρύθηκε το 1928 από τον Αιγύπτιο δάσκαλο - ακτιβιστή Χασάν Αλ Μπάννα (Hassan Al Banna), ο οποίος αναφέρεται από πολλές πηγές ως ένθερμος θαυμαστής του Χίτλερ και των Ναζί. Η οργάνωση αυτή επιδιώκει να εγκαθιδρύσει ένα Ισλαμικό Χαλιφάτο (βασιλείο), που θα εκτείνεται από τον παρόντα μουσουλμανικό κόσμο και τελικώς σε ολόκληρο τον κόσμο και να ανατρέψει όλες τις μη ισλαμικές κυβερνήσεις, όπου αυτές υπάρχουν, και να καταστήσει τον ισλαμικό νόμο (Σαρία) την μοναδική βάση νομοθεσίας σε ολόκληρη την γη. (Ηλιάδης 2013)

προσπαθούν να αποτρέψουν τη σύσφιξη των σχέσεων των δύο μεγαλύτερων εθνών της Μέσης Ανατολής, αφήνοντας αιχμές για τη Δύση. (naftemporiki.gr 2013)

Όμως την 6 Νοεμβρίου 2018, ο νυν Αιγύπτιος Πρόεδρος Αμπντέλ Φάταχ αλ-Σίσι δήλωσε πως ο στρατός θα προασπίσει τους Άραβες του Κόλπου αν βρεθούν αντιμέτωποι με οποιαδήποτε άμεση απειλή. Η Αίγυπτος του Σίσι είναι σύμμαχος με τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, και αντιτίθεται στην επιρροή του Ιράν στην περιοχή. (hellasjournal.com 2018)

ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ

Οι σχέσεις όμως του Ιράν και της Τουρκίας επηρεάζονται και από ένα σημαντικό για την περιοχή της Μέσης Ανατολής κράτος, τη Σαουδική Αραβία. Τουρκία και Σαουδική Αραβία δεν διανύουν την καλύτερη περίοδο στις σχέσεις τους. Το 2017 αμέσως μετά την απόφαση της Σαουδικής Αραβίας, της Αιγύπτου και άλλων αραβικών χωρών να διακόψουν τις διπλωματικές τους σχέσεις με το Εμιράτο του Κατάρ, με τη δικαιολογία ότι υποθάλπτει τους διεθνείς τρομοκράτες και ειδικά τους τζιχαντιστές του Ισλαμικού Κράτους²⁷, ο Πρόεδρος της Τουρκίας Ερντογάν προσφέρθηκε να μεσολαβήσει. Λόγω όμως της συμμετοχής της Αιγύπτου στην ομάδα των αντιπάλων του Κατάρ, η προσπάθεια του έπεσε στο κενό. Η αντίδραση του Ερντογάν ήταν να ενισχύσει τις στρατιωτικές δυνάμεις της Τουρκίας στο Κατάρ, όπου η Άγκυρα διαθέτει στρατιωτική βάση, γεγονός που προκάλεσε την έντονη αντίδραση των αραβικών χωρών. (Ιγνατίου 2017)

Τον Μάρτιο του 2018, η Σαουδική Αραβία ακύρωσε την παραγγελία τεσσάρων κορβετών τουρκικής κατασκευής τύπου «Milgem», αξίας 2 δις δολαρίων, στα ναυπηγεία της Tuzla, μετά την εμπλοκή της Τουρκίας υπέρ του Κατάρ το 2017. Τα πρώτα σύννεφα στην πώληση των MILGEM εμφανίστηκαν το 2017 όταν η Σαουδική Αραβία παρήγγειλε έξι ελαφρές φρεγατές LCS²⁸ από τις ΗΠΑ (Αναστασίου 2018). Τον ίδιο μήνα, δημοσίευμά της αιγυπτιακής εφημερίδας Αλ-Σορούκ αναφέρει ότι ο διάδοχος του θρόνου της Σαουδικής Αραβίας Μοχάμεντ Μπιν Σαλμάν περιέγραψε την Τουρκία ως τμήμα ενός «τριγώνου του κακού» που

²⁷ Η Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ), η Αίγυπτος και το Μπαχρέιν διέκοψαν τις διπλωματικές και τις εμπορικές σχέσεις με το Κατάρ τον Ιούνιο του 2017, κλείνοντας τις αεροπορικές και τις θαλάσσιες οδούς προς τη χώρα αυτή, που είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγός υδρογονοποιημένου φυσικού αερίου στον κόσμο και φιλοξενεί τη μεγαλύτερη στρατιωτική βάση των ΗΠΑ στην περιοχή. (naftemporiki.gr 2018)

²⁸ Littoral Combat Ship

περιλαμβάνει επίσης το Ιράν και σκληροπυρηνικές ισλαμιστικές οργανώσεις. Το ίδιο δημοσίευμα αναφέρει ότι ο Σαουδάραβας πρίγκιπας κατηγόρησε επίσης την Τουρκία ότι προσπαθεί να επαναφέρει το Ισλαμικό Χαλιφάτο, που καταργήθηκε πριν από σχεδόν έναν αιώνα, όταν κατέρρευσε η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Τα ανωτέρω σχόλια αντανακλούν τη καχυποψία της Σαουδικής Αραβίας για τον Ερντογάν, ο οποίος έχει κάνει τη χώρα του σύμμαχο του Κατάρ στη διένεξη του τελευταίου με τη Σαουδική Αραβία και άλλα αραβικά κράτη. (naftemporiki.gr 2018)

Η πλέον πρόσφατη επιδείνωση στις σχέσεις ανάμεσα στην Άγκυρα και το Ριάντ επήλθε από την υπόθεση της δολοφονίας του Σαουδάραβα δημοσιογράφου Τζαμάλι Κασόγκι. Οι Τούρκοι εκτιμούν ότι ο δημοσιογράφος δολοφονήθηκε εντός του προξενείου της Σαουδικής Αραβίας στην Κωνσταντινούπολη, ενώ το Ριάντ το διαψεύδει. Η υπόθεση Κασόγκι, εκτιμάται ότι θα προκαλέσει μεγαλύτερο ρήγμα στις σχέσεις Άγκυρας - Ριάντ, οι οποίες έχουν διαταραχθεί, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, μετά την απόφαση της τουρκικής κυβέρνησης να υποστηρίξει το Κατάρ, στη διένεξή του με τις άλλες αραβικές χώρες. Ο πρίγκιπας Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν, αν και υποσχέθηκε ότι θα επιτρέψει στις τουρκικές αρχές να ψάξουν το προξενείο, δεν παρέλειψε να επικρίνει τον Ερντογάν για τα μέτρα καταστολής που έχει λάβει μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016. (Σαρακινός 2018)

Η δολοφονία του Κασόγκι εισάγει μια νέα εποχή στις σχέσεις Τουρκίας και Σαουδικής Αραβίας. Μέχρι σήμερα η Άγκυρα τηρούσε αποστάσεις απέναντι στο σουνιτικό-ισλαμικό κίνημα των Αδελφών Μουσουλμάνων και τους ουαχαμπίτες²⁹ στη Σαουδική Αραβία. Μετά το θάνατο του Κασόγκι ωστόσο η Άγκυρα τηρεί μια πολύ πιο επικριτική στάση έναντι του Ριάντ. Καθοριστικής σημασίας για τις σχέσεις Τουρκίας – Σαουδικής Αραβίας θεωρείται η σχέση της Άγκυρας με την Μουσουλμανική Αδελφότητα στην Αίγυπτο. Δεν αποτελεί μυστικό ότι το Ριάντ δεν βλέπει με θετικό μάτι τις σχέσεις Τουρκίας και Αδελφών Μουσουλμάνων. Σύμφωνα ωστόσο με τον πρώην Τούρκο ΥΠΕΞ Γιασάρ Γιακίς, η Τουρκία επιδιώκει να διατηρήσει τους υπάρχοντες δεσμούς τόσο με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, όσο και με το Ιράν. Ο πρώην ΥΠΕΞ αναφέρει σε δηλώσεις του ότι «στην προσπάθειά της να απαντήσει στην στάση της Άγκυρας το Ριάντ

²⁹ Ο Ουαχαμπισμός αποτελεί θρησκευτικό κίνημα ή κλάδο του σουνιτικού Ισλάμ. Οι υποστηρικτές του κινήματος συχνά αντιτίθενται στον όρο «Ουαχαμπισμός» θεωρώντας τον υποτιμητικό και προτιμούν να αποκαλούνται Σαλαφιστές ή μουαχίντ.

συνεργάζεται με το Ισραήλ, ενώ παράλληλα μάχεται τους Αδελφούς Μουσουλμάνους». (in.gr 2018)

Η Σαουδική Αραβία εδώ και χρόνια διεκδικεί την πρωτοκαθεδρία στη Μέση Ανατολή, με κύριο επιχείρημα ότι η χώρα αποτελεί το κέντρο του ισλαμικού κόσμου, καθώς εκεί γεννήθηκε ο προφήτης Μωάμεθ και από εκεί προήλθε το Κοράνι, το ιερό βιβλίο του Ισλάμ. Ακόμα, αποτελεί μία από τις πλουσιότερες χώρες της Μέσης Ανατολής, λόγω του πετρελαίου που παράγει και εξάγει διεθνώς. Ταυτόχρονα, το Ιράν αξιώνει την πρωτοκαθεδρία στην περιφέρεια, επικαλούμενο ιστορικούς λόγους. Βασική διαφορά των δυο κρατών είναι ότι η Σαουδική Αραβία πιστεύει στο Σουνιτικό Ισλάμ, όπως και η πλειοψηφία του μουσουλμανικού κόσμου, ενώ το Ιράν στο Σιιτικό Ισλάμ. Το Σιιτικό Ισλάμ θεωρείται αίρεση από τους Σουνίτες και η έχθρα τους με τους Σίιτες έχει οδηγήσει πολλές φορές τις 2 χώρες σε συγκρούσεις. (Πλάκα 2017)

Η ψυχρότητα μεταξύ των δύο χωρών προϋπήρχε λόγω των διαφορετικών θρησκευτικών αντιλήψεων, όμως κατά τη διάρκεια του πολέμου Ιράν-Ιράκ τη δεκαετία του 1980 οι εντάσεις αυξήθηκαν καθώς η Σαουδική Αραβία υποστήριξε τον Σαντάμ Χουσεΐν, ο οποίος με τη βοήθεια των ΗΠΑ κατάφερε να αποδυναμώσει το Ιράν. Όμως τα πράγματα άλλαξαν όταν, το 2003, η εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ οδήγησε στην απομάκρυνση του Χουσεΐν από την κυβέρνηση, και τη δημιουργία ενός κενού ασφάλειας το οποίο καλύφθηκε, εν τέλει, από κυβερνήσεις με σιιτικό προσανατολισμό. Το κενό ασφάλειας που άφησε πίσω του ο πόλεμος του Ιράκ ήταν εξέχουσας σημασίας, καθώς οδήγησε σε μία ατέρμονη σύγκρουση μεταξύ Σουνιτών-Σιιτών-Κούρδων, την οποία η Σαουδική Αραβία και πολύ περισσότερο το Ιράν φρόντισαν να εκμεταλλευτούν, ώστε να αυξήσουν την επιρροή τους στην μετά Hussein εποχή. (Πλάκα 2017)

Η διαμάχη μεταξύ των δύο χωρών παρατηρείται και στη Συρία όπου το Ιράν υποστήριζε τον Άσαντ ενώ η Σαουδική Αραβία την αντιπολίτευση, το ίδιο συμβαίνει και στην Υεμένη όπου υποστηρίζουν αντίπαλα στρατόπεδα (Κουλούρης 2017). Οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών διακόπηκαν πλήρως το 2016, όταν ιρανοί διαδηλωτές επιτέθηκαν στην πρεσβεία της Σαουδικής Αραβίας στην Τεχεράνη, ύστερα από την εκτέλεση του διακεκριμένου κληρικού των Σιιτών, Νιμρ αλ-Νιμρ στο Ριάντ. (cnn.gr 2017)

Εκτιμάται ότι η σχέση της Σαουδικής Αραβίας με το Ιράν μπορεί να περιγραφεί ως ο «πόλεμος δι' αντιπροσώπων» (proxy war). Οι δυο αυτές δυνάμεις δεν έχουν συγκρουστεί άμεσα ούτε μία φορά μέχρι στιγμής, παρά τον έντονο ανταγωνισμό για ισχύ στην περιφέρεια τους. Φροντίζουν πάντα να εκμεταλλεύονται προς το συμφέρον τους ευκαιρίες που ανακύπτουν μέσα από συγκρούσεις τρίτων. Οι διαφορετικές θρησκευτικές αντιλήψεις πολλές φορές αντιμετωπίζονται ως η κύρια αιτία της διαμάχης τους, όμως τα πραγματικά κίνητρα είναι περισσότερο διεθνοπολιτικά, παρά θρησκευτικά ή ιδεολογικά. Η Σαουδική Αραβία αποτελεί μία χώρα υπέρμαχο του status quo στην Μέση Ανατολή, ενώ το Ιράν από τις αρχές του 1980 προσπαθεί με κάθε τρόπο να αλλάξει την επικρατούσα ισορροπία ισχύος προς όφελός του. Μέχρι πρόσφατα, κύριο μοτίβο της δράσης τους ήταν να εκμεταλλεύονται κρίσεις και καταστάσεις που δημιουργούσαν άλλες δυνάμεις. (Πλάκα 2017)

Οι παραπάνω χώρες (Ιράν, Τουρκία και Σαουδική Αραβία) αποτελούν 3 βασικούς παίκτες της Μέσης Ανατολής, οι οποίοι εμπλέκονται ενεργά στα μεγάλα ζητήματα της περιοχής, όπως το κουρδικό και το συριακό. Κάθε μια από αυτές τις χώρες θέλει να αλλάξει τα σύνορα κατά τα συμφέροντά της, τα οποία είναι αλληλοσυγκρουόμενα. Εκτιμάται ότι, οι κυρίως Σουνιτικές χώρες Τουρκία και Σαουδική Αραβία θα μπορούσαν να συνεργασθούν εναντίον του Σιιτικού Ιράν, γεγονός όμως που δεν είναι εφικτό λόγω της κρίσης στις διπλωματικές σχέσεις των 2 χωρών.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (Ε.Ε.)

Οι σχέσεις Τουρκίας και Ε.Ε. αναπτύχθηκαν εκτενώς στο 3^ο Κεφάλαιο της παρούσας διατριβής.

Οι σχέσεις μεταξύ της Ε.Ε και του Ιράν απέκτησαν ιδιαίτερη δυναμική τα τελευταία είκοσι χρόνια. Αναλύονται σε ζητήματα πολιτικής και οικονομικής φύσεως, χαρακτηριζόμενα από αστάθεια σε ότι αφορά τη θετική ή την αρνητική έκβαση των σχέσεων ανάλογα με την ευρύτερη διεθνοπολιτική ισορροπία και τις συγκυρίες. Γενικά στο πολιτικό σκέλος οι σχέσεις χαρακτηρίζονται ως ανταγωνιστικές ενώ στην οικονομία υπάρχει μεγαλύτερο περιθώριο αρμονικής συνύπαρξης και συνεργασίας. Όσον αφορά στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, η Ε.Ε. αποδέχεται μόνο τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς

και διαφωνεί με την απόκτηση πυρηνικών όπλων από την Τεχεράνη. Η Ε.Ε. τα τελευταία χρόνια ζητούσε την πλήρη παρακολούθηση του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, ενώ το Ιράν στο πλαίσιο της εθνικής του ανεξαρτησίας δεχόταν μόνο τη μερική παρακολούθηση του πυρηνικού του προγράμματος. (Βενέτης 2010)

Το Παλαιστινιακό ζήτημα αποτελεί το σημαντικότερο πρόβλημα της διεθνούς πολιτικής μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Επ, αυτού η Ε.Ε. και το Ιράν έχουν εκ διαμέτρου αντίθετη προσέγγιση. Για την επίλυση του προβλήματος η Ε.Ε. υιοθετεί το Ψήφισμα του Ο.Η.Ε. 181 (II) για την διαίρεση της Παλαιστίνης (29/11/1947) βάσει του οποίου δημιουργούνται δύο κράτη, ένα αραβικό και ένα εβραϊκό. Σε αυτό το πλαίσιο καλεί τις δύο πλευρές σε συνομιλίες για την διευθέτηση των ζητημάτων που έχουν προκύψει μετά τους αραβοϊσραηλινούς πολέμους, και δη εκείνον του 1967. Από την πλευρά του το Ιράν προσεγγίζει το Παλαιστινιακό εντελώς διαφορετικά. Ενώ ήταν μια από τις δύο πρώτες μουσουλμανικές χώρες, μαζί με την Τουρκία, που αναγνώρισαν το κράτος του Ισραήλ και φιλοξενούσε ανεπίσημη και χαμηλόβαθμη ισραηλινή αντιπροσωπεία στην Τεχεράνη μέχρι το 1979, το Ιράν άλλαξε στάση στο Παλαιστινιακό μετά την εκδήλωση της Ισλαμικής Επανάστασης και την εγκαθίδρυση της Ισλαμικής Δημοκρατίας. Το 1979 η ισραηλινή διπλωματική αντιπροσωπεία εκδιώχθηκε από την Τεχεράνη και το κτήριο της δόθηκε στην Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) του Γιασέρ Αραφάτ. Η συμμαχία Ιράν - Ισραήλ αποτέλεσε παρελθόν. Σήμερα η Τεχεράνη σε σχέση με το Παλαιστινιακό αμφισβητεί το Ψήφισμα 181 (II) του ΟΗΕ και θεωρεί την διαίρεση της Παλαιστίνης ως μια ενέργεια η οποία αντιβαίνει τα συμφέροντα των Παλαιστινίων, ενώ παράλληλα δεν αναγνωρίζει το κράτος του Ισραήλ. (Βενέτης 2010)

Τέλος, η οικονομική ιδιαιτερότητα του Ιράν του προσδίδει μείζονα διεθνοπολιτική σημασία. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ενεργειακά το Ιράν αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη πετρελαιοπαραγωγό χώρα στη Μέση Ανατολή μετά τη Σαουδική Αραβία, ενώ κατέχει τη δεύτερη θέση παγκοσμίως σε αποθέματα φυσικού αερίου. Πέραν της ενέργειας, το υπέδαφος του Ιράν είναι πλούσιο σε ορυκτό πλούτο, όπως χαλκό, σίδηρο, κλπ. Εμπορικά αποτελεί μια αγορά 70 εκατομμυρίων κατοίκων με μεγάλες δυνατότητες απορρόφησης προϊόντων από την Ε.Ε. Με δεδομένα τα ανωτέρω, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι το Ιράν αποτελεί πόλο έλξης για διάφορες πολυεθνικές εταιρίες, τόσο από την Ευρώπη και

την Ασία, όσο και από την Αμερική. Με δεδομένες τις ενεργειακές ανάγκες της Ε.Ε. και την προσπάθεια των ευρωπαϊκών κρατών να απεξαρτηθούν από την μονοπωλιακή σχέση με την Ρωσία, ο ρόλος του Ιράν στον ενεργειακό χάρτη της Ευρασίας καθίσταται κομβικός. Ωστόσο, ο διεθνοπολιτικός ανταγωνισμός του Ιράν με την Ε.Ε. και τις Η.Π.Α. στη δυτική Ασία, έχει καταστήσει το Ιράν στα μάτια των Ευρωπαίων ως τον «απαγορευμένο καρπό», δηλαδή μια κλειστή αγορά με πολλές ευκαιρίες αλλά και αβεβαιότητα λόγω του οικονομικού αποκλεισμού που υφίσταται η χώρα από τις ΗΠΑ από το 1979 και εντεύθεν, αλλά και το γραφειοκρατικό πλαίσιο λειτουργίας του Ιράν. (Βενέτης 2010)

ΡΩΣΙΑ

Οι σχέσεις Ρωσίας- Τουρκίας χαρακτηρίζονται ως πολυτάραχες και στα βάθη των αιώνων περνούν από πολλές διακυμάνσεις. Από το 2010 και μετά, μια σειρά από περιφερειακά και διεθνή ζητήματα έφεραν σε σύγκρουση τις ρωσο-τουρκικές σχέσεις, καθώς τα αντικρουόμενα συμφέροντα δεν άφηναν χώρο για συνεργασία. Η αναζωπύρωση της σύγκρουσης στο Ναγκόρνο Καραμπάχ³⁰ το 2016 αποτελεί το βασικό ζήτημα, για το οποίο οι δύο χώρες θεωρούνται αντίπαλες, καθόσον η Τουρκία στηρίζει το Αζερμπαϊτζάν, ενώ η Ρωσία την Αρμενία. Το γεγονός, όμως, που επέφερε τη μεγαλύτερη ίσως αλλαγή στις σχέσεις των δύο χωρών είναι ο συριακός εμφύλιος πόλεμος. Η αλλαγή πολιτικής του νέου Προέδρου των Η.Π.Α., Ντόναλντ Τράμπ στο θέμα της Συρίας, ο οποίος κατέστησε σαφές, πως η ανατροπή του Άσαντ δεν θα αποτελεί πλέον προτεραιότητα για τις Η.Π.Α., αντίθετα, θα δοθεί έμφαση στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, κυρίως του Ισλαμικού Κράτους, οδήγησε σε αναθέρμανση των σχέσεων Ρωσίας και Τουρκίας, ως απόρροια της άμεσης ρήξης συμφερόντων με τις Η.Π.Α., εξαιτίας του Κουρδικού ζητήματος. Αποκορύφωμα της παραπάνω αναθέρμανσης των σχέσεων των δύο χωρών είναι η παραγγελία από την Τουρκία συστοιχιών αντιαεροπορικών πυραύλων S-400 από την Ρωσία (Πλάκα 2017).

Ρωσία και Τουρκία αποτελούν ένα δίπολο το οποίο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο σύστημα της Μέσης Ανατολής και δε θα σταματήσει να απασχολεί τη διεθνή κοινότητα. Οι δεσμοί των δυο χωρών προσαρμόζονται συνεχώς στο

³⁰ Το Ναγκόρνο Καραμπάχ, αποτελεί αρμένικο θύλακα στο νότιο Αζερμπαϊτζάν δίπλα στα σύνορα με την Αρμενία και αποτελεί σημείο αντιπαράθεσης για τις δύο χώρες. (Καρχιλάκη 2017)

εκάστοτε πολιτικο-οικονομικό περιβάλλον και γι'αυτό οι σχέσεις τους μεταβάλλονται ανάλογα με την εκάστοτε διεθνοπολιτική κατάσταση.

Την 4 Μαΐου 2017 η Τουρκία, το Ιράν και η Ρωσία σε τριμερή συνάντηση στην πρωτεύουσα Αστάνα του Καζακστάν, όπου διεξήχθησαν οι ενδοσυριακές ειρηνευτικές συνομιλίες, υπέγραψαν μνημόνιο για την δημιουργία ζωνών ασφαλείας στην Συρία, πραγματοποιώντας μία ακόμη προσπάθεια να αναχαιτίσουν την περαιτέρω διάχυση της βίας στην αραβική χώρα. Η Ρωσία, η Τουρκία και το Ιράν ενήργησαν ως εγγυήτριες χώρες στις ειρηνευτικές συνομιλίες που έλαβν χώρα στην Αστάνα. Το Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας ανακοίνωσε ότι η συμφωνία που επιτεύχθηκε στο Καζακστάν για τη δημιουργία ζωνών ασφαλείας μέσα στη Συρία θα κάλυπτε όλη την επαρχία Ιντλίμπ καθώς και τμήματα του Χαλεπίου, της Λαττάκειας και της Χομς, προσθέτοντας ότι με τη συμφωνία θα απαγορευόταν η χρήση όπλων σε αυτές τις περιοχές και θα καθίστατο δυνατή η διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας. (Καθημερινή Online 2017, Βήμα Online 2017)

Η τριμερής αυτή συνάντηση επαναλήφθηκε την 4 Απριλίου 2018, όπου οι Πρόεδροι της Τουρκίας, της Ρωσίας και του Ιράν, Ερντογάν, Πούτιν και Ροχανί, δεσμεύτηκαν στην Άγκυρα να συνεργαστούν με στόχο να τεθεί σε ισχύ μια «σταθερή εκχειρία» στη Συρία, σύμφωνα με το κοινό ανακοινωθέν που εκδόθηκε μετά το πέρας των συνομιλιών. Επιπλέον, υπογράμμισαν τη βούλησή τους να «επιταχύνουν τις προσπάθειες για τη διασφάλιση της ηρεμίας στο πεδίο και την προστασία των αμάχων στις ζώνες αποκλιμάκωσης αλλά και τη διευκόλυνση της ταχείας πρόσβασης της ανθρωπιστικής βοήθειας σε αυτές τις ζώνες. Ερντογάν και Ροχανί κατηγόρησαν τις Η.Π.Α. καθώς ο Ερντογάν δήλωσε ότι η εδαφική ακεραιότητα της Συρίας εξαρτάται από την τήρηση αποστάσεων από όλες τις τρομοκρατικές οργανώσεις, αναφερόμενος στη στήριξη που παρέχει η Ουάσιγκτον στους Κούρδους πολιτοφύλακες της Συρίας που η Άγκυρα θεωρεί «τρομοκράτες» ενώ ο Πρόεδρος του Ιράν Χασάν Ροχανί κατηγόρησε την Ουάσιγκτον ότι υποστηρίζει τους τζιχαντιστές του αυτοαποκαλούμενου Ισλαμικού Κράτους στη Συρία και ζήτησε από όλες τις χώρες να σεβαστούν την ανεξαρτησία της Δαμασκού. Η τριμερής σύνοδος κορυφής Τουρκίας – Ρωσίας – Ιράν στην Άγκυρα σηματοδοτεί μια νέα διεθνή συμμαχία που εκπέμπει μηνύματα τόσο σε Βρυξέλλες όσο και σε Ουάσιγκτον, η οποία φιλοδοξεί να πρωταγωνιστήσει στη Μέση Ανατολή. (Hafezi –Karadeniz 2018, mononews.gr 2017, Πρωτόπαππας 2018)

Προσεκτική ανάλυση της τρίμερης συνοδού κορυφής εξάγει χρήσιμα συμπεράσματα που ίσως να σχετίζονται και με την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση (Euroasian Economic Union / EEU)³¹ του Πούτιν. Το Ιράν αναμένεται να ενταχθεί στην EEU πριν από το τέλος του έτους. Ο Ερντογάν, ο οποίος εφαρμόζει πολιτική «καρότου και μαστίγιου» απέναντι στην Ε.Ε. δίνει ιδιαίτερη προσοχή στην EEU και ενδεχομένως να σταθμίσει τα οφέλη για τη χώρα από μια πιθανή ένταξη στο συγκεκριμένο οργανισμό. Οι προβληματικές σχέσεις της Τουρκίας με την Ε.Ε. παραμένουν και μια ενδεχόμενη ένταξη στην EEU εκτιμάται ότι θα προσδέσει ακόμα περισσότερο την Τουρκία στο άρμα της Ρωσίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ρωσία δημιουργεί συμμαχίες με κράτη τα οποία δεν ανήκουν στη Ε.Ε. αλλά και δεν διατηρούν καλές σχέσεις με τις Η.Π.Α. Το Ιράν αποτελεί παραδοσιακό εχθρό της Ουάσιγκτον ενώ η Τουρκία επί διακυβέρνησης Ερντογάν έχει ξεφύγει από την επιρροή του Λευκού Οίκου ακολουθώντας μια αυτόνομη εξωτερική πολιτική. (Πρωτόπαππας 2018)

ΣΥΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΡΑΗΛ

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ανάλυση των σχέσεων μεταξύ Ιράν, Συρίας Ισραήλ και Τουρκίας. Ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία έχει και παράπλευρες συνέπειες που αφορούν στη σχέση της με τις δύο χώρες. Η Συρία αποτελούσε τον πολυτιμότερο σύμμαχο του Ιράν στην περιοχή από την δεκαετία του 1950. Στο πόλεμο του Ιράν με το Ιράκ την δεκαετία του 80, ήταν το μόνο αραβικό κράτος που πήρε το μέρος του Ιράν. Μέσω της Συρίας, το Ιράν μπορεί και επικοινωνεί με τους πληρεξουσίους του που εμπλέκονται σε πολέμους τριβής με το Ισραήλ, περιορίζοντας την επιθετικότητα του κατά του Ιράν. Το Ιράν εκμεταλλεύτηκε όχι μόνο την ευκαιρία που του παρουσιάστηκε με τον πόλεμο στην Συρία, αλλά και τις γενικότερες διεθνείς εξελίξεις στην περιοχή, για να βρεθεί πλησιέστερα στο Ισραήλ. Ο μεγαλύτερος φόβος για το Ισραήλ είναι το ξέσπασμα ενός πολέμου σε χρόνο που θα επιλέξουν οι φιλοϊρανικές δυνάμεις που σταθμεύουν στην Συρία, γεγονός που αν συμβεί, θα δώσει την δυνατότητα στη Χεζμπολά να του επιτεθεί

³¹ Η EEU αποτελεί την σημαντικότερη μέχρι στιγμής προσπάθεια της Ρωσίας να συστήσει έναν «ενιαίο» οικονομικό οργανισμό στον γεωγραφικό χώρο της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η δημιουργία της EEU αποτελεί προσπάθεια της Ρωσίας με σκοπό τη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς αγαθών, υπηρεσιών και εργατικού δυναμικού, η οποία αφενός θα ενισχύσει τις οικονομικές σχέσεις των κρατών - μελών, αφετέρου θα παγιώσει τον κυρίαρχο ρόλο της Μόσχας στον μετα-σοβιετικό χώρο. Η EEU αποτελείται από τη Ρωσία, το Καζακστάν, τη Λευκορωσία, το Κιργιζιστάν, την Αρμενία και έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον της Κίνας, της Ινδίας, της Ινδονησίας, της Σερβίας αλλά και χωρών της Νότιας Αμερικής. (avgi.gr 2015, Πρωτόπαππας 2018)

από τον Λίβανο. Ο κίνδυνος είναι δηλαδή η εμπλοκή του σε έναν διμέτωπο αγώνα. Τέλος το Ισραήλ φοβάται πιθανή συμφωνία μεταξύ Άσαντ και Ιράν για παραχώρηση χώρου δημιουργίας ναυτικής βάσεως στην Μεσόγειο³², ενέργεια που αν υλοποιηθεί, θα θέσει σε κίνδυνο και το δίκτυο εγκαταστάσεων παραγωγής και διανομής φυσικού αερίου του Ισραήλ. (Ματζάκος 2018)

Από το 2002 και έπειτα, επί πρωθυπουργίας Ερντογάν στην Τουρκία και προεδρίας Μπασάρ Αλ- Άσαντ στη Συρία, οι σχέσεις μεταξύ των δυο κρατών βρίσκονταν σε πολύ καλό επίπεδο. Από τη μια πλευρά η Συρία επεδίωκε την επιστροφή της στο διεθνές προσκήνιο μέσα από τη δημιουργία μιας καλής σχέσης με την Τουρκία. Από την άλλη πλευρά η Τουρκία, επεδίωκε μια εξωτερική πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονές της, γεγονός που επίσης έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο να βελτιωθούν οι σχέσεις των δυο κρατών. Παρά το κλίμα συνεργασίας οι σχέσεις των δύο χωρών άλλαξαν σε σημαντικό βαθμό με την έναρξη του εμφυλίου πολέμου στη Συρία το Μάρτιο του 2011. Η τουρκική κυβέρνηση αρχικά υποστήριξε τον τότε σύμμαχο της Άσαντ, ασκώντας ωστόσο ταυτόχρονα και πολιτικές πιέσεις που θα ωθούσαν στην εισαγωγή μεταρρυθμίσεων στη Συρία. Παρόλα αυτά, το σημείο καμπής στις σχέσεις των δυο χωρών ήρθε τον Αύγουστο του 2011, όταν ο Πρόεδρος Άσαντ αθέτησε τις υποσχέσεις του στον Τούρκο ΥΠΕΞ Νταβούτογλου, για παύση των πυρών σε συνδυασμό με σειρά μεταρρυθμίσεων. (Walker 2012)

Τα τελευταία χρόνια η Τουρκία έχει ξεκινήσει τη διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων στο έδαφος της Βόρειας Συρίας με βαρύτατες απώλειες σε προσωπικό και στρατιωτικό υλικό. Η Τουρκία με τις επιχειρήσεις αυτές έχει ως σκοπό την παρεμπόδιση δημιουργίας κουρδικού κράτους, η οποία θα είχε σαν αποτέλεσμα απώλεια εδαφών της. Για να επιτύχει τον παραπάνω σκοπό στις 20 Ιανουαρίου 2018, ο τουρκικός στρατός έθεσε σε εφαρμογή την «Επιχείρηση Κλάδος Ελαίας» (Operation Olive Branch) στα σύνορα με την Συρία, όπου μάχεται κατά των κουρδικών δυνάμεων «Μονάδες Προστασίας του Λαού (Yekîneyên Parastina Gel, YPG)». Η Τουρκία με την ενέργεια αυτή επιδιώκει τη δημιουργία ζώνης ασφαλείας εύρους 30 χιλιομέτρων από τα νότια σύνορά της, μέσω της οποίας θα αποκοπούν τα στοιχεία του PKK από τις δυνάμεις των Κούρδων της Συρίας.

³² Την ανησυχία του για ένα τέτοιο ενδεχόμενο εξέφρασε ο Πρωθυπουργός του Ισραήλ Νετανιάχου σε συνάντησή του με τον Ρώσο Πρόεδρο Πούτιν στην Μόσχα, στις 17 Μαρτίου 2017 (Danan 2017)

ΚΟΥΡΔΙΚΗ ΕΘΝΟΤΗΤΑ

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που άπτονται του διεθνοπολιτικού ενδιαφέροντος στην περιοχή της Μέσης Ανατολής είναι το ζήτημα των Κούρδων. Ο κουρδικός λαός βάσει ιστορικών μελετών, έχει τις ρίζες του στην αρχαιότητα. Αποτελεί τον παλαιότερο λαό στην περιοχή της Μ. Ανατολής και αν και αγωνίζεται για αιώνες δεν έχει καταφέρει μέχρι την παρούσα χρονική στιγμή να αποκτήσει τη δική του κρατική υπόσταση. (Λυγερός 2010)

Η έλλειψη κράτους καθώς και το γεγονός ότι ο κουρδικός λαός, η 4^η μεγαλύτερη εθνοτική ομάδα στην Μέση Ανατολή, ζει σε διαφορετικές χώρες όπως Ιράκ, Τουρκία, Συρία και Ιράν αναδεικνύει την σπουδαιότητα του θέματος για την περιοχή. Μολονότι η Συνθήκη των Σεβρών το 1920 προέβλεπε την δημιουργία Κουρδικού κράτους, αυτό δεν υλοποιήθηκε ενώ το 1923 με την Συνθήκη της Λωζάννης η πρόταση απορρίφθηκε με τους Κούρδους να μοιράζονται στις προαναφερθείσες χώρες. (Κουλούρης 2017). Πρόσφατη εξέλιξη όσον αφορά στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους, αποτελεί το δημοψήφισμα που διεξήχθη την 25^η Σεπτεμβρίου 2017 στο ιρακινό Κουρδιστάν, στο οποίο το 93,2% των Κούρδων της περιοχής τάχθηκε υπέρ της ανεξαρτησίας από το Ιράκ (gr.euronews.com 2017). Υποθετικός χάρτης του Κουρδιστάν βάσει κατανομής των κουρδικών πληθυσμών, όπως εικόνα «δ» στο Παράρτημα «Α».

Την παραμονή του δημοψηφίσματος σχετικά με το μέλλον του ιρακινού Κουρδιστάν, οι ιρανικές ένοπλες δυνάμεις διενήργησαν σημαντική στρατιωτική άσκηση στα σύνορα μεταξύ Ιράν και Ιράκ, καθώς η Τεχεράνη προειδοποιούσε τους Κούρδους να μην προχωρήσουν με το δημοψήφισμα. Εν τω μεταξύ, το Ανώτατο Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας του Ιράν, η οντότητα που είναι επιφορτισμένη με την εφαρμογή και την επικοινωνία της στρατηγικής ασφάλειας της χώρας- ανακοίνωσε ότι θα σταματήσει όλες τις πτήσεις από και προς τα μεγάλα αεροδρόμια της περιοχής του Ιρακινού Κουρδιστάν, στην Sulaymaniyah και την Erbil. Σύμφωνα με αξιωματούχους του Ιράν, το συμβούλιο έλαβε το μέτρο αυτό κατόπιν αιτήσεως του Ιράκ. (Tabatabai 2017)

Η τοποθέτηση του Ιράν αναφορικά με τις εξελίξεις στο Κουρδικό συνοψίζεται στις δηλώσεις του Ανώτατου Ηγέτη, Αλί Χαμενέι, ο οποίος χαρακτήρισε ως «προδοσία» την διεξαγωγή του δημοψηφίσματος και επανέλαβε

τη βούλησή του να παραμείνει το Ιράκ μία ενιαία και αδιαίρετη κρατική οντότητα (farsnews.com 2017). Ένας εκ των βασικών λόγων της εναντίωσης του Ιράν στο ενδεχόμενο πλήρους ανεξαρτησίας του ιρακινού Κουρδιστάν εντοπίζεται στην επικρατούσα αντίληψη ότι θα υποδαυλιστεί ο κουρδικός αλυτρωτισμός στο εσωτερικό της ίδιας της Ισλαμικής Δημοκρατίας. Τα περίπου επτά εκατομμύρια Κούρδων που διαβιούν κατά κύριο λόγο στις βορειοδυτικές και δυτικές επαρχίες, διατηρούν στενές σχέσεις με τους ομοεθνείς τους στη γειτονική χώρα. Η διασύνδεση των κουρδικών πληθυσμών και το κοινό τους όραμα για τη συγκρότηση ενός ανεξάρτητου Μεγάλου Κουρδιστάν που θα περιλαμβάνει τμήματα από τα εδάφη τεσσάρων κρατών αποτελεί πηγή ανησυχίας. Στην κουρδική συνείδηση, τα βορειοδυτικά εδάφη του Ιράν αποτελούν τμήμα της Ροτζχελάτ, δηλαδή του Ανατολικού Κουρδιστάν³³. (Ζάρρας 2017)

Η σοβαρότερη απειλή για την ιρανική ασφάλεια προέρχεται από μία άλλη παράμετρο της ενδεχόμενης κουρδικής ανεξαρτησίας, η οποία συνδέεται με την πρόκληση περιφερειακών ανακατατάξεων. Ένα ανεξάρτητο Ιρακινό Κουρδιστάν, που θα διατηρεί στενή συνεργασία με τις Η.Π.Α. και το Ισραήλ, αποτελεί το δυσμενέστερο σενάριο για την ιρανική ηγεσία, το που θα υπονόμει την περιφερειακή στρατηγική της Ισλαμικής Δημοκρατίας, η οποία αποσκοπεί στην ενδυνάμωση των συμμάχων του αποκαλούμενου «ιρανικού Άξονα» και στην άσκηση επιρροής στην γεωγραφική περιοχή που εκτείνεται από περιοχές του Αφγανιστάν μέχρι τις ακτές της Μεσογείου. Το ιρακινό Κουρδιστάν βρίσκεται στη καρδιά της ευρύτερης ζώνης που επιδιώκει να ελέγχει η Τεχεράνη μέσω του άξονα και θα μπορούσε να αποτελέσει μία κομβικής σημασίας βάση των δυνάμεων που στοχεύουν στην ανάσχεση της επιρροής της. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός, ότι ο πρωθυπουργός του Ισραήλ, Μπέντζαμιν Νετανιάχου, ήταν ο μοναδικός από τους συμμάχους του Μπαρζανί που εξέφρασε δημόσια την υποστήριξη του στο δημοψήφισμα. Για το λόγο αυτό ο Ανώτατος Ηγέτης του Ιράν, Αλί Χαμενέι, κατά τη συνάντησή του με τον Τούρκο Πρόεδρο Ερντογάν, δήλωσε ότι δεν θα επιτρέψει τη δημιουργία ενός «νέου Ισραήλ» στα σύνορά του. (Harris 2017, Ζάρρας 2017)

Αναφορικά με τους Κούρδους της Συρίας, αυτοί αποτελούν το 7 με 10% του πληθυσμού της χώρας και προτού ξεσπάσει ο συριακός εμφύλιος υφίσταντο

³³ Το Μεγάλο Κουρδιστάν διαιρείται σε τέσσερα τμήματα. Πέρα από το Ροτζχελάτ που ταυτίζεται με τις βορειοδυτικές περιοχές του Ιράν αναφέρονται η Ροτζάβα (Δυτικό Κουρδιστάν-Συρία), το Μπακούρ (βόρειο Κουρδιστάν- Τουρκία) και το Μπασούρ (Νότιο Κουρδιστάν-Ιράκ)

καταπάτηση των δικαιωμάτων τους. Όμως κατά την διάρκεια της συριακής κρίσης απέκτησαν ισχυρό ρόλο μέσω του ένοπλου σώματος YPG³⁴ στην καταπολέμηση του Ισλαμικού Κράτους, σε συνεργασία με τις Η.Π.Α. Αυτή η σταδιακή δυναμική οδήγησε τον Μάρτιο του 2016 στην εγκαθίδρυση αυτόνομης περιοχής στη Β. Συρία με κυρίαρχο κόμμα το PYD³⁵. Η συγκεκριμένη περιοχή περιλαμβάνει τα καντόνια Αφρίν, Κομπάνι και Τζαζιρέ και η ένωση αυτών αποτέλεσε σημαντικό βήμα για ενδεχόμενη ανεξαρτησία τους. Αυτή η ενδεχόμενη εδραίωση των Κούρδων της Συρίας στην μεθόριο με την Τουρκία, αλλά και οι καλές σχέσεις με Η.Π.Α και Ρωσία, ανησυχούν ιδιαίτερα την Τουρκία. Έτσι ένας από τους λόγους εισβολής της Τουρκίας στη Συρία ήταν εκτός από την καταπολέμηση του Ισλαμικού Κράτους, ο περιορισμός της δράσης των Κούρδων και η εδαφική συρρίκνωσή της. (Κουλούρης 2017)

Οι Κούρδοι, στην Τουρκία, αποτελούν περίπου το 15 με 20% του πληθυσμού και παρά την εκκενρία του 2012, από το 2015 και έπειτα οι εχθροπραξίες συνεχίστηκαν. Η Τουρκία και το PKK διατηρούν μία έντονη διαμάχη που διαρκεί περισσότερο από 30 χρόνια, με σχεδόν 40,000 νεκρούς, στην πλειοψηφία Κούρδους. Η Τουρκία θεωρεί πως το PKK συνεργάζεται στενά με το PYD στη Βόρεια Συρία και μία ενδεχόμενη ανεξαρτησία θα δημιουργούσε απειλή για το τουρκικό κράτος. (Καρύκας 2017, Κουλούρης 2017)

Η Τουρκία είναι ο μεγάλος ηττημένος από τις εξελίξεις στο κουρδικό, το δε δημοψήφισμα στο ιρακινό Κουρδιστάν την απομακρύνει από έναν από τους λίγους συμμάχους της στην περιοχή, τον ηγέτη των Κούρδων στο Ιράκ Μασούντ Μπαρζανί. Ο Ερντογάν φοβάται το αποτέλεσμα του κουρδικού δημοψηφίσματος καθώς και την πιθανότητα ανακήρυξης ανεξάρτητου κουρδικού κράτους στο Ιράκ, συνυπολογίζοντας τις εξελίξεις στη Συρία και την πιθανότητα ανακηρύξεως κουρδικού κράτους στη χώρα αυτή. Ανησυχεί δε ότι, μετά τα ανωτέρω θα ακολουθήσει η απόσχιση των κουρδικών περιοχών από την Τουρκία και ο εδαφικός ακρωτηριασμός της. (Καρύκας, 2017)

³⁴ YPG is an acronym whose translation means People's Protection Units. It is the home grown defense forces of the Kurdish area of Syria. It emerged after the Civil War erupted in Syria and started to spill over into Syrian Kurdistan, now known as Rojava, or Western Kurdistan. (thekurdishproject.org 2018)

³⁵ The Kurdish Democratic Union Party (PYD) is a Syrian affiliate of the militant Kurdistan Workers' Party (PKK). It is one of the most important Kurdish opposition parties in Syria.

Οι οικονομικές σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και ιρακινού Κουρδιστάν είναι οι πλέον ενισχυμένες, καθόσον το Ιράκ αποτελεί σήμερα τη δεύτερη μεγαλύτερη εξαγωγική αγορά των τουρκικών προϊόντων, εν πολλοίς χάρη στην περιφερειακή κυβέρνηση του Κουρδιστάν. Επιπλέον οι Κούρδοι του Ιράκ παράγουν περίπου 120.000 βαρέλια πετρέλαιο την ημέρα, τα οποία διοχετεύονται μέσω αγωγού από την ιρακινή πόλη του Κιρκούκ στο τουρκικό λιμάνι της πόλεως Τσεϊχάν. (tonima.gr, 2017)

Το κουρδικό ζήτημα εκτιμάται ότι αποτελεί πυλώνα προσέγγισης και βελτίωσης των σχέσεων Ιράν και Τουρκίας καθόσον οι 2 χώρες, οι οποίες έχουν ισχυρή κουρδική μειονότητα στα εδάφη τους, επαναλαμβάνουν συνεχώς την αντίθεσή τους σε οποιαδήποτε ενδεχόμενη αποσύνθεση του Ιράκ και της Συρίας και σε κάθε πιθανή τροποποίηση των συνόρων.

Η.Π.Α.

Η ιστορία των αμερικανοτουρκικών σχέσεων από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και μετά, έχει περάσει πολλές διακυμάνσεις, από την είσοδο της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ μέχρι την άρνησή της να συμμετάσχει στον πόλεμο του 2003 στο Ιράκ. Η προσέγγιση που εισήγαγε ο πρώην ΥΠΕΞ της Τουρκίας, Ahmet Nταβούτογλου από το 2002 αναθώρησε σε μεγάλο βαθμό τους άξονες της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, στους οποίους κυριαρχούσε ο αμερικανικός παράγοντας. Βάσει της προσέγγισης Νταβούτογλου, η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας από το 2002 και μετά, στόχευε στη λογική των "μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες". (Δεριζιώτης 2015)

Η διμερής σχέση Τουρκίας – Η.Π.Α. διαμορφώθηκε από μια σειρά παραγόντων, με πολιτικά, οικονομικά, γεωγραφικά και στρατηγικά χαρακτηριστικά. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 οι αμερικανοτουρκικές σχέσεις έχουν ήδη βιώσει την λήξη του Ψυχρού Πολέμου και τον Πόλεμο του Κόλπου. Με δεδομένη την ψυχροπολεμική λογική, όπου η βασική πτυχή της σχέσης τους ήταν η ασφάλεια και η συνεργασία τους. Ο Νταβούτογλου θεωρούσε ότι η σχέση Η.Π.Α. - Τουρκίας ήταν ιδιαίτερη και όχι μια απλή στρατηγική σχέση. Η θέση της Τουρκίας ήταν και είναι στο επίκεντρο μιας σειράς προκλήσεων που απασχολούν την αμερικανική στρατηγική. Οι Η.Π.Α. χρειάζονται συμμάχους στην Αφρική και την Ευρασία, ενώ η Τουρκία χρειάζεται τη συνεργασία μιας παγκόσμιας δύναμης. Επομένως,

σύμφωνα με το όραμα του Νταβούτογλου, η Άγκυρα μπορούσε να λειτουργήσει ως διαμεσολαβητικός κόμβος μεταξύ των Η.Π.Α. και των χωρών της Μέσης Ανατολής, αναβαθμίζοντας απολύτως τον διεθνή γεωστρατηγικό της ρόλο και εισπράτοντας τα δέοντα ανταλλάγματα από τις Η.Π.Α. (Δεριζιώτης 2015)

Η ρήξη στις αμερικανοτουρκικές σχέσεις εμφανίζεται το 2003 με την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ, όταν στον σχεδιασμό των Η.Π.Α. η Τουρκία θα έπαιζε κομβικό ρόλο. Η άνοδος του ΑΚΡ στην εξουσία το 2002 και η υιοθέτηση της νέας εξωτερικής πολιτικής σηματοδότησε μια ριζική αλλαγή στην προσέγγιση των διμερών σχέσεων της Τουρκίας με τις Η.Π.Α. Η εξάλειψη του σοβιετικού παράγοντα που κυριάρχησε στην ψυχροπολεμική σχέση Άγκυρας - Η.Π.Α. ανέτρεψε τη μονοδιάστατη ψυχροπολεμική αμερικανοτουρκική σχέση. Η μετάβαση στην μεταψυχροπολεμική περίοδο και η αναζήτηση της Τουρκίας για νέο ρόλο δυσχεραίνεται από μια σειρά παραγόντων που σταδιακά θέτουν τις δύο χώρες σε ελαφρώς αποκλίνουσες πορείες. (Δεριζιώτης 2015)

Σήμερα οι σχέσεις της Τουρκίας και των Η.Π.Α. έχουν εισέλθει σε ένα συνεχή κλιμακούμενο, κύκλο κρίσης. Και τα δύο μέρη είναι απογοητευμένα με τη συμμαχία τους παρά τα μακροπρόθεσμα αμοιβαία οφέλη τους. Οι προσπάθειες για την εμβάθυνση των σχέσεων τους έχουν αντικατασταθεί από την αναζήτηση τρόπων για την άμβλυνση των επιπτώσεων των παρουσιαζομένων κρίσεων. Η βασική ανησυχία σχετικά με τη σχέση τους, είναι εάν οι επαναλαμβανόμενες αντιπαραθέσεις θα προκαλέσουν μια σοβαρή ρήξη μεταξύ τους. Μέχρι τώρα ο Πρόεδρος Ερντογάν προσπάθησε να δημιουργήσει εναλλακτικές συμμαχίες για την Τουρκία, οι οποίες όμως δεν έχουν επιτύχει την απόκτηση μακροπρόθεσμων επιλογών από τους νέους συμμάχους, ώστε να υποκαταστήσουν τις σχέσεις του με τις Η.Π.Α. Έτσι, από εδώ και πέρα, υπάρχουν δύο δρόμοι: η Τουρκία και οι Ηνωμένες Πολιτείες είτε συνεχίζουν ακάθεκτοι ο ένας εναντίον του άλλου το παιχνίδι δειλίας (το περιβόητο Chickengame), που τελειώνει με μια σύγκρουση, ή θα μπορούσαν να στρίψουν το τιμόνι και να προσπαθήσουν να φτάσουν σε μια μεγάλη συμφωνία. (Τσαίλας- Δρίβας 2018)

Ο παράγοντας που θα βελτιώσει τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις, δεν μπορεί να αφορά την από κοινού υποχώρηση των δύο μερών. Το διακύβευμα είναι στρατηγικού χαρακτήρα τόσο για την περιοχή της Μέσης Ανατολής όσο και για την παγκόσμια πολιτική. Η τουρκική πολιτική διέπεται από δύο βασικές

επιλογές. Τη συνέχιση της πολιτικής πρόσδεσης της Τουρκίας στην ρωσική σφαίρα επιρροής (ούσα η Άγκυρα μέλος του NATO) ως αντίποινα στις αμερικανικές κυρώσεις ή την αναδίπλωση της Τουρκίας και στην επιστροφή της στο ρόλο που είχε πριν το 2002 για τη Δύση. Η αναδίπλωση φαντάζει να είναι η ορθολογική και επικερδής για την Τουρκία. Παρόλα αυτά, η μη αναδίπλωση της Τουρκίας, λανθασμένα ερμηνεύεται σαν “καπρίτσιο” του Ερντογάν. Οι σχέσεις με την Ρωσία δεν έχουν καθοριστεί ως βραχυπρόθεσμες και ωφελιμιστικές από την πλευρά της Τουρκίας, αλλά από την πλευρά της Ρωσίας. Επομένως τα αντίποινα στα οποία μπορεί να προχωρήσει η Ρωσία σε περίπτωση τουρκικής αναδίπλωσης, ίσως αποδειχθούν μοιραία για την Τουρκία, τόσο στη Συρία, όσο και στην περιοχή του Καυκάσου. Με άλλα λόγια, η Τουρκία, ενώ μπήκε στη λογική του πλειστηριασμού μεταξύ Η.Π.Α. και Ρωσίας, έχει εγκλωβιστεί σε ένα πλέγμα σχέσεων το οποίο την υποχρεώνει να θεωρήσει τα σχετικά κέρδη (από την πρόσδεσή της στη μια ή στην άλλη πλευρά) ταυτόσημα με τις ελάχιστες δυνατές ζημιές. Την τρέχουσα χρονική στιγμή, η Άγκυρα συνεχίζει την αδιαλλαξία της, επενδύοντας σε περαιτέρω σύσφιξη των σχέσεων της με Ρωσία και Ιράν, πιθανολογώντας πως έχουν τα δύο κράτη πολλούς λόγους να τη στηρίξουν καθώς βάλλονται και τα ίδια από τις ΗΠΑ. (Τσαίλας- Δρίβας 2018)

Οι ιρανοαμερικανικές σχέσεις ξεκίνησαν με τις καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις. Οι Η.Π.Α., οι οποίες ελευθερώθηκαν από τον ζυγό του Λονδίνου μετά από τον πόλεμο της ανεξαρτησίας³⁶, εκδήλωσαν συχνά τη συμπάθειά τους για τις χώρες του Τρίτου Κόσμου που αντιστέκονταν στην αποικιοκρατία. Ορισμένες φορές, τα πράγματα έφταναν ακόμη πιο μακριά. Στην περίπτωση του Ιράν, για παράδειγμα, δύο Αμερικανοί αναμίχθηκαν αποφασιστικά υπέρ του εκδημοκρατισμού και της ανεξαρτησίας της χώρας. Ο πρώτος, μάλιστα, ο Χάουαρντ Μπάσκερβιλ, πλήρωσε με τη ζωή του την υποστήριξη του δικαιώματος των Ιρανών να διαθέτουν σύνταγμα. Ο Μπάσκερβιλ, ο οποίος είχε τεθεί επικεφαλής ομάδας φοιτητών που μάχονταν ως εθελοντές για την υπεράσπιση της νεαρής συνταγματικής δημοκρατίας στην Περσία (το αρχαίο όνομα του Ιράν), ενάντια στις στρατιωτικές δυνάμεις της δυναστείας Κατζάρ³⁷ που βρισκόταν στην εξουσία, σκοτώθηκε σε ενέδρα στο Ταμπρίζ, στις 19 Απριλίου 1909. Έχει ταφεί

³⁶ Με τον όρο Αμερικανική Επανάσταση ή Πόλεμος της Ανεξαρτησίας των ΗΠΑ ορίζεται ο πόλεμος μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και των 13 αποικιών της αμερικανικής ηπείρου (1775-1783).

³⁷ Ως Δυναστεία των Κατζάρων αναφέρεται η τουρκικής καταγωγής βασιλική δυναστεία που κυβέρνησε την περσική αυτοκρατορία από το 1794 έως το 1925.

στο χριστιανικό αρμένικο νεκροταφείο της πόλης του βορειοδυτικού Ιράν. Ακόμη και σήμερα, πολλοί Ιρανοί τιμούν τη μνήμη του, ενώ πληθώρα σχολείων και δρόμων φέρουν το όνομά του. (Parsi 2015)

Ο άλλος Αμερικανός ήταν ο Ουίλιαμ Μόργκαν Σούστερ. Έχοντας οριστεί Γενικός Θησαυροφύλακας από το περσικό κοινοβούλιο, επωμίστηκε τη διαχείριση της οικονομικής κατάστασης στα παραγμένα χρόνια της συνταγματικής επανάστασης (1905-1911). Γρήγορα μετατράπηκε σε παθιασμένο υποστηρικτή της Περσίας, την οποία Βρετανοί και Ρώσοι επεδίωκαν να βυθίσουν οικονομικά. Έχοντας δεχτεί σημαντικές πιέσεις από τις δύο μεγάλες δυνάμεις, ο Σούστερ υποχρεώθηκε τελικά σε παραίτηση. Όταν γύρισε στις Ηνωμένες Πολιτείες, διηγήθηκε την εμπειρία του στο βιβλίο «The Strangling of Persia» («Ο στραγγαλισμός της Περσίας»). Στο βιβλίο, το οποίο είναι αφιερωμένο «στον λαό της Περσίας», καταδικάζει με δριμύτητα την ανάμιξη και τον ρόλο Ρώσων και Βρετανών. (Parsi 2015)

Η αντιαποικιοκρατική πολιτική της Ουάσινγκτον, καθώς και η θυσία του Μπάσκερβιλ και η προσφορά του Σούστερ, καλλιέργησαν σε πολλούς Ιρανούς μεγάλη εκτίμηση για τις Η.Π.Α. Όλα, όμως, άλλαξαν το 1953, όταν η CIA, σε συνεργασία με τις βρετανικές μυστικές υπηρεσίες, θα εκδιώξει από την εξουσία τον δημοκρατικά εκλεγμένο πρωθυπουργό Μοχάμαντ Μοσαντέγκ, ο οποίος είχε αποφασίσει την εθνικοποίηση της πετρελαϊκής βιομηχανίας. Το πραξικόπημα της 19^{ης} Αυγούστου 1953 επανέφερε τον σάχη Μοχάμαντ Ρεζά Παχλαβί στον θρόνο και έπνιξε τη νεογέννητη δημοκρατία. Όταν ο σάχης επανήλθε στην εξουσία, κλιμάκωσε την κρατική καταστολή, ώστε να εξαλείψει οποιαδήποτε δυνητική απειλή προς το καθεστώς του. Δικαιολογημένα ή αδικαιολόγητα, ο σάχης κατηγορείτο ότι είχε πουλήσει την ανεξαρτησία του Ιράν. Η συγκεκριμένη κατηγορία συσπείρωσε πολλούς αντικαθεστωτικούς και βρήκε ευρύτατη απήχηση όταν ο Ιρανός μονάρχης υπέγραψε τη Status of Forces Agreement (SOFA, «Συμφωνία για το Καθεστώς των Δυνάμεων») με τις Η.Π.Α., το 1964. Η συμφωνία προέβλεπε διπλωματική ασυλία για το αμερικανικό στρατιωτικό προσωπικό στο Ιράν. Ο δριμύτερος επικριτής του σάχη, ο Αγιατολάχ Ρουχολάχ Χομείνι, ο οποίος, δεκαπέντε χρόνια αργότερα, έμελλε να ηγηθεί της επανάστασης κατά του μονάρχη, χαρακτήρισε χωρίς περιστροφές τη SOFA ως συμφωνία παράδοσης της εθνικής κυριαρχίας. (Parsi 2015)

Το 1978, όταν ξέσπασε η επανάσταση στο Ιράν, για πολλούς Αμερικανούς, η επανάσταση στρεφόταν τόσο κατά του σάχη όσο και κατά των Ηνωμένων Πολιτειών. Όταν ο τότε Πρόεδρος Τζέιμς Κάρτερ έδωσε άδεια στον σάχη να καταφύγει στο αμερικανικό έδαφος για να νοσηλευτεί, αριστεροί Ιρανοί φοιτητές επιτέθηκαν στην πρεσβεία των Η.Π.Α. στην Τεχεράνη, στις 4 Νοεμβρίου 1979. Πήραν ως ομήρους 52 Αμερικανούς διπλωμάτες και πολίτες, απαιτώντας από τον Κάρτερ να εκδώσει τον σάχη στο Ιράν για να δικαστεί. Μετά την επανάσταση, το Ιράν ήρθε σε ανοικτή αντίθεση με τις Η.Π.Α. χωρίς, ωστόσο, να προσχωρήσει στο σοβιετικό στρατόπεδο. Το καθεστώς Χομεϊνί, όπως και ο σάχης, επεδίωκε να μετατρέψει το Ιράν σε κυρίαρχη δύναμη της περιοχής. Ήθελε, όμως, να επιτύχει τον στόχο αυτό χρησιμοποιώντας το πολιτικό ισλάμ, έτσι ώστε να εξασφαλίσει τη λαϊκή στήριξη του μουσουλμανικού κόσμου. Απορρίπτοντας τη συμμαχία με τις Η.Π.Α. ή με το Ισραήλ, η Τεχεράνη εισερχόταν σε τροχιά μετωπικής σύγκρουσης με την Ουάσινγκτον. (Parsi 2015)

Υπήρξαν επίσης στιγμές που οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών θα μπορούσαν να είχαν εισέλθει σε άλλη τροχιά. Μετά τον πόλεμο Ιράν - Ιράκ, το 1988, και τον θάνατο του Αγιατολάχ Χομεϊνί, την επόμενη χρονιά, η Τεχεράνη βρέθηκε αποδυναμωμένη, απομονωμένη και ακόμη πιο μακριά από τον στόχο της για περιφερειακή ηγεμονία από ό,τι στην αρχή της επανάστασης. Ερειπωμένη από οκτώ χρόνια πολέμου, δεν διέθετε πια ούτε συμμάχους ούτε χρήματα, ενώ οι ξένες επενδύσεις της είχαν μειωθεί απελπιστικά. Ο τότε πρόεδρος, Χασεμί Ραφσαντζανί, ήθελε να βελτιώσει τις σχέσεις με την Ουάσινγκτον. Εκτιμούσε ότι η δημιουργία ζώνης κοινού οικονομικού ενδιαφέροντος θα διευκόλυνε την πολιτική συνεννόηση. Έτσι, το 1994, η πρώτη σύμβαση εκμετάλλευσης ιρανικού πετρελαίου που αφορούσε ξένη εταιρεία υπογράφηκε με την Conoco, τον αμερικανικό πετρελαϊκό γίγαντα. (Parsi 2015)

Ενώ κατά τη δεκαετία του 1980, το Ισραήλ ασκούσε πίεση στις Η.Π.Α. προκειμένου να αποκαταστήσουν κάποιους δεσμούς με την Τεχεράνη, το Τελ Αβίβ είχε τώρα πραγματοποιήσει στροφή 180 μοιρών πιέζοντάς τες να επιβάλουν κυρώσεις στο Ιράν και να το απομονώσουν. Το σχέδιο συμφωνίας με την Conoco υπήρξε το πρώτο θύμα αυτής της μεταστροφής. Έχοντας δεχτεί μεγάλη πίεση από την πλευρά του αμερικανικού Κογκρέσου, ο πρόεδρος Κλίντον εκδίδει δύο εκτελεστικές πράξεις (15 Μαρτίου και 6 Μαΐου 1995), απαγορεύοντας όχι μόνο την πετρελαϊκή σύμβαση με την Conoco, αλλά και όλες τις εμπορικές συναλλαγές με

το Ιράν, το οποίο κατηγορείται ότι υποστηρίζει την τρομοκρατία. Η Ουάσινγκτον είχε απορρίψει τη χείρα φιλίας που της έτεινε το Ιράν. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών θα χειροτέρευαν ακόμη περισσότερο. Την επόμενη χρονιά, το αμερικανικό Κογκρέσο ψήφισε νέες κυρώσεις κατά της Τεχεράνης, στοχεύοντας τρίτες χώρες που επένδυαν στον κλάδο παραγωγής ενέργειας στο Ιράν. (Parsi 2015)

Ωστόσο, πριν ο μεταρρυθμιστής Ιρανός πρόεδρος Μοχάμαντ Χαταμί (1997-2005) ολοκληρώσει τη θητεία του, το Ιράν προχώρησε σε μια χωρίς προηγούμενο χειρονομία συμφιλίωσης απέναντι στην κυβέρνηση Μπους. Το 2003, η Τεχεράνη υπέβαλε στην Ουάσινγκτον σχέδιο διαπραγμάτευσης εφ' όλης της ύλης μέσω του Πρέσβη της Ελβετίας στο Ιράν. Το σχέδιο του Ιράν πρότεινε διαφάνεια στο πυρηνικό πρόγραμμά του, συνεργασία στο Ιράκ, αφοπλισμό της λιβανέζικης Χεζμπολάχ και έμμεση αναγνώριση του Ισραήλ, όλα αυτά με αντάλλαγμα την άρση των κυρώσεων και την αναγνώριση των στρατιωτικών συμφερόντων της χώρας στην περιοχή. Η τότε κυβέρνηση Μπους δεν έβλεπε τον λόγο να αποκλιμακώσει την ένταση με το Ιράν. Η πρόταση παραμερίστηκε, γεγονός που, στην Τεχεράνη, ενίσχυσε την πεποίθηση ότι απώτερος σκοπός της Ουάσινγκτον ήταν η ανατροπή της ιρανικής κυβέρνησης και η μετατροπή της χώρας σε αμερικανικό δορυφόρο χωρίς πραγματικό λόγο στις εξελίξεις. Όπως και παλαιότερα, η απόρριψη αυτής της χειρονομίας καλής θέλησης προκάλεσε περαιτέρω έλλειψη εμπιστοσύνης και επανάκαμψη των προστριβών, οι οποίες κλιμακώθηκαν από τις τακτικές πολεμοχαρείς τοποθετήσεις του προέδρου Μαχμούτ Αχμαντινετζάντ (2005-2013). (Parsi 2015)

Φτάνοντας στο σήμερα, ο Ντόναλντ Τραμπ χρησιμοποιώντας τις οικονομικές κυρώσεις, προκαλεί το Ιράν του οποίου το στρατηγικό είναι καθοριστικό στη Μέση Ανατολή. Ο Τραμπ, υποστηριζόμενος από τη Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ, κατηγορεί το Ιράν για όλα τα δεινά. Ο στόχος είναι να εξαναγκαστεί η ισλαμική δημοκρατία να υποχωρήσει. Οι Η.Π.Α. θέλουν να εντάξουν στις διαπραγματεύσεις το οπλοστάσιο βαλλιστικών πυραύλων της Τεχεράνης και επιπλέον θέλουν να πλήξουν και την περιφερειακή πολιτική του Ιράν: την παρουσία του στη Συρία στο πλευρό του Ασαντ και, μέσω «αντιπροσώπων», στο Ιράκ και τον Λίβανο. Για να αναγκάσει το Ιράν να κάνει πίσω, η Ουάσινγκτον του επιβάλλει ένα συντριπτικό οικονομικό εμπάργκο. Όποια εθνικότητα κι αν έχει, κάθε επιχείρηση που έχει μια πετρελαϊκή συναλλαγή με την

Τεχεράνη αποκόπτεται από το αμερικανικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. (Frachon 2018)

Το γεγονός των νέων κυρώσεων των Η.Π.Α. κατά του Ιράν, εκτιμάται ότι θα συμβάλλει θετικά στην όποια προσέγγιση Τουρκίας – Ιράν, γεγονός που υποστηρίζεται και από τις δηλώσεις του Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας Μεβλούτ Τσαβούσογλου στο ρωσικό πρακτορείο ειδήσεων Sputnik, ο οποίος ερωτηθείς αν η Άγκυρα σχεδιάζει να συμμετάσχει στα περιοριστικά μέτρα των ΗΠΑ που έχουν στόχο την αγορά πετρελαίου του Ιράν, ανέφερε ότι: «Δεν θα στηρίξουμε καμία από τις κυρώσεις. Ναι, βεβαίως (θα συνεχίσουμε το εμπόριο) με το Ιράν, με τη Ρωσία και άλλους. Η Τουρκία είναι κυρίαρχο, ανεξάρτητο κράτος. Αν οι κυρώσεις επιβληθούν από τα Ηνωμένα Έθνη - τότε θα συμμετάσχουμε. Διαφορετικά, όχι». (naftemporiki.gr 2018)

کیر اف تاده دست ای، اس تاده چو (co istādehi daste oftādeh gir)

English equivalent “As long as you are standing, give a hand to those who have fallen.”

Περσική παροιμία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «6»: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ

Η Τουρκία και το Ιράν για αιώνες διατηρούν μια εξαιρετικά εύθραυστη σχέση, γεμάτη συγκρούσεις αλλά και συνεργασίες. Αν και αναλύοντας τις σχέσεις των 2 χωρών διαφαίνεται μια τάση για διαρκή ανταγωνισμό, υπήρξαν ευκαιρίες στο παρελθόν για στενή συνεργασία, όπως αυτές αναλύθηκαν στην παρούσα διατριβή. Εκτιμάται ότι στο εγγύς μέλλον, η βελτίωση των σχέσεων Ιράν και Τουρκίας θα στηριχθεί σε τρεις βασικούς πυλώνες, ήτοι στην οικονομία, την πολιτική - περιφερειακά ζητήματα και στο θέμα των πυρηνικών.

Τουρκία και Ιράν μπορεί να διαφωνούν σε πολλά ζητήματα, αλλά οι οικονομικές τους σχέσεις είναι τόσο ισχυρές, που εκτιμάται ότι μπορούν να αντισταθμίσουν ορισμένες από τις διαφωνίες αυτές. Από το 2002 και εντεύθεν, το AKP στην Τουρκία έχει θέσει ως στόχο την αύξηση του όγκου των συναλλαγών και τη σύσφιξη των οικονομικών δεσμών με τις γειτονικές χώρες. Η Τουρκία αποτελεί την πλέον βιομηχανοποιημένη χώρα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, και ως εκ τούτου, η εξαγωγή αγαθών και υπηρεσιών προς χώρες της περιοχής όπως το Ιράν, με αντάλλαγμα φυσικό αέριο και πετρέλαιο, φαίνεται να αποτελεί μια πολύ ελκυστική επιλογή για την Άγκυρα. Το Ιράν είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος προμηθευτής της Τουρκίας σε φυσικό αέριο με πρώτη τη Ρωσία, από την οποία η Τουρκία εισάγει το 60% των αναγκών της σε φυσικό αέριο. Επιπροσθέτως το Ιράν παρέχει περίπου το 40% της ποσότητας αργού πετρελαίου που εισάγει η Τουρκία (Coskun – Pamuk 2015). Συμπεραίνεται ότι πίσω από τους οικονομικούς δεσμούς που έχει αναπτύξει με το Ιράν την τελευταία δεκαετία η Τουρκία, βρίσκεται η επιθυμία να μειώσει την εξάρτησή της από τη ρωσική ενέργεια και το Ιράν αποτελεί μία από τις λίγες διαθέσιμες εναλλακτικές λύσεις για τη μείωση της εξάρτησης αυτής.

Αναφορικά με το κουρδικό ζήτημα, η στάση της Τουρκίας επηρεάζει τις σχέσεις της με τα υπόλοιπα κράτη της Μέσης Ανατολής και βλάπτει ιδιαίτερα την

εικόνα της ως σταθεροποιητικού παράγοντα στην ευρύτερη περιοχή. Περιορίζει επίσης τις φιλοδοξίες της να καταστεί περιφερειακή δύναμη καθλώνοντας την οικονομία της, αφ' ενός μεν λόγω επιβάρυνσης του προϋπολογισμού της για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων κατά των Κούρδων, αφ' ετέρου δε λόγω της αστάθειας στη χώρα, η οποία επιδρά ανασταλτικά στον τομέα των επενδύσεων και τουρισμού και ανατρέπεται τα μακρόπνοα οικονομικά της προγράμματα. (ΕΛΕΣΜΕ, 2000)

Ιράν και Τουρκία βλέπουν την ίδρυση ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους στη Μέση Ανατολή, ως μία απειλή για τα γεωστρατηγικά τους συμφέροντα. Ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία δημιουργεί το μεγάλο ερώτημα, το οποίο δεν είναι άλλο από το αν θα υπάρξει οριστική ρήξη ανάμεσα στην Τουρκία και το Ιράν. Το Ιράν εκτιμάται ότι θα εξακολουθήσει να παρέχει υποστήριξη στην κυβέρνηση Άσαντ και δεν θα φτάσει στο σημείο να διαρρήξει τις σχέσεις της με την Τουρκία.

Προτεραιότητα για το κράτος του Ιράν εκτιμάται ότι είναι η αντιμετώπιση του αντιϊρανικού μετώπου που διαμορφώνουν στην περιοχή οι ΗΠΑ και το Ισραήλ. Το Ιράν δεν έχει την τρέχουσα χρονική περίοδο την πολυτέλεια να συγκρουσθεί και με την Τουρκία ενώ εκτιμάται ότι θα εξακολουθήσει να έχει καλές σχέσεις με την κυβέρνηση Ερντογάν για να μην απομονωθεί εντελώς από τα σουνιτικά μουσουλμανικά κράτη.

Όσον αφορά στην στάση της Τουρκίας εκτιμάται ότι ο Πρόεδρος της χώρας Ερντογάν δεν θα αναλάβει το ρίσκο να συγκρουσθεί με το Ιράν καθώς οι σχέσεις της Άγκυρας με το Ισραήλ, την Αίγυπτο και άλλα αραβικά κράτη έχουν επιδεινωθεί τα τελευταία χρόνια. Ακόμα και αν ο Ερντογάν αλλάξει τελείως τακτική και στραφεί εναντίον του Ιράν, γνωρίζει πως δύσκολα θα κερδίσει την εμπιστοσύνη του Ισραήλ και της Αιγύπτου, ιδιαίτερα της δεύτερης όπου με το καθεστώς Σίσι δεν υφίσταται ο παραμικρός δίαυλος επικοινωνίας.

Άλλωστε, και στην επίσημη ιστοσελίδα του Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών γίνεται ιδιαίτερη μνεία στις σχέσεις των 2 χωρών, αναφέροντας ότι «οι τουρκο-ιρανικές διμερείς σχέσεις αναπτύσσονται με βάση τις αρχές της μη παρέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις, του αμοιβαίου σεβασμού και της καλής γειτονίας. Γίνονται σοβαρές προσπάθειες για την περαιτέρω ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου αναφορικά με τα διμερή και τα περιφερειακά ζητήματα, μέσω

αμοιβαίων επισκέψεων αξιωματούχων και δημιουργίας μηχανισμών όπως το Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας και καθώς και διμερείς επιτροπές, η οποίες εστιάζουν σε διάφορους τομείς». (mfa.gov.tr, dnk)

Τα πυρηνικά προγράμματα των 2 χωρών αποτελούν ιδιαίτερα ευαίσθητα θέματα για την μεταξύ τους σχέση αλλά και για τις σχέσεις τους με τη διεθνή κοινότητα. Οι πυρηνικές φιλοδοξίες του Ιράν στηρίζονται στην επιθυμία του να θεωρηθεί από τους Μουσουλμάνους, ως μια μεγάλη δύναμη, η οποία τους υποστηρίζει και τους καθοδηγεί. Ο Τούρκος Προεδρός Ερντογάν έχει υπερασπιστεί του δικαιώματος του Ιράν να αναπτύξει πυρηνική τεχνολογία για ειρηνικούς σκοπούς, προσφερόμενος ακόμη και να μεσολαβήσει μεταξύ του Ιράν και της Δύσης. Η κυβέρνηση της Τουρκίας αντιμετωπίζει συνεχώς τις πιέσεις της διεθνούς κοινότητας για την στάση της κατά των κυρώσεων, γεγονός που αντιτίθεται στο ότι η Τουρκία είναι μέλος του NATO και σύμμαχος των Η.Π.Α. Άλλωστε, όπως αναφέρθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, πρώτη η κυβέρνηση Ερντογάν παρέκαμψε τον πολυετή διπλωματικό αποκλεισμό του Ιράν, τον Μάιο του 2010, όταν οι κυβερνήσεις της Τουρκίας, του Ιράν και της Βραζιλίας κατέληξαν στη συμφωνία ανταλλαγής ουρανίου και άλλων πυρηνικών καυσίμων, η οποία μπορεί να θεωρηθεί ότι ήταν ο προπομπός της συμφωνίας για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν που θα ακολουθούσε μερικά χρόνια αργότερα.

Κλείνοντας, καθώς οι σχέσεις της Τουρκίας με τις Η.Π.Α και με τις άλλες χώρες του NATO βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα, ο Ερντογάν πιθανόν να αναζητήσει αλλού συμμαχικές σχέσεις, ιδιαίτερα για την αντιμετώπιση θεμάτων που άπτονται της εθνικής ασφάλειας της χώρας. Με τον καταπιεσμένο Κουρδικό πληθυσμό και τις οικονομικές και πολιτικές πιέσεις από την υποδοχή μεγάλου αριθμού προσφύγων από τη Συρία στο έδαφός της, η Τουρκία εκτιμάται ότι θα προσεγγίσει περισσότερο το Ιράν, θεωρώντας το ως τον ισχυρό της εταίρο στην επίλυση βασικών ζητημάτων, ειδικά την τελευταία χρονική περίοδο που το Ιράν αναδύεται ως ένας βασικός παράγοντας επιρροής στην περιοχή. Πρωταρχικό ρόλο στην προσέγγιση των 2 χωρών θα διαδραματίσει το γεγονός ότι και οι δύο χώρες έχουν ελάχιστους συμμάχους στην περιοχή. Εκτιμάται ότι μια ισχυρή διμερής σχέση θα μπορούσε να προσδώσει στα 2 κράτη τη δύναμη και το σθένος να διαμορφώσουν το διεθνοπολιτικό μέλλον της Μέσης Ανατολής για τα επόμενα χρόνια, αναφορικά με την την ασφάλεια, τη δύναμη και τις μελλοντικές συμμαχίες.

Άλλωστε αυτό το επίπεδο επιρροής και διεθνοπολιτικής δύναμης στην περιοχή της Μέσης Ανατολής επιζητούν και οι δύο πλευρές.

Στη Μέση Ανατολή, δεν μπορείς να κάνεις πόλεμο χωρίς την Αίγυπτο και δεν μπορείς να κάνεις ειρήνη χωρίς τη Συρία

Χένρυ Κίσσιγκερ, (1923-), Αμερικανός πολιτικός

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Έχοντας εκτενώς αναλύσει τις τουρκο-ιρανικές σχέσεις συμπεραίνεται ότι αυτές επηρεάζουν το ήδη ρευστό διεθνοπολιτικό περιβάλλον του συμπλόκου της Μέσης Ανατολής. Λαμβάνοντας υπόψη τη στρατηγική σημασία της περιοχής της Μέσης Ανατολής, γίνεται αντιληπτό ότι αποτελεί περιοχή μείζονος σημασίας. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με μερικά από τα τρέχοντα σοβαρά ζητήματα που εξελίσσονται στην περιοχή, όπως ο πόλεμος στη Συρία, οι ισραηλινο-παλαιστινιακές συνομιλίες, το Κυπριακό, το Κουρδικό, οι εξελίξεις στο εσωτερικό της Τουρκίας, η εξωτερική της πολιτική, το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν και τέλος οι ενεργειακές εξελίξεις, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το γεωγραφικό αυτό σύμπλοκο είναι και θα παραμείνει εξαιρετικά ασταθές και δεν επιτρέπει ασφαλείς εκτιμήσεις.

Τόσο η Τουρκία όσο και το Ιράν εμπλέκονται σε μεγάλο αριθμό διεθνοπολιτικών παραγόντων στην περιοχή, οι οποίοι τους επιτρέπουν την έναρξη επαναπροσέγγισης και μερικής εξομάλυνσης των σχέσεών τους, οι οποίες, όπως αναφέρθηκε, δεν ήταν και οι καλύτερες δυνατές. Η ενεργειακή ανάγκη απεξαρτήσεως της Τουρκίας από τη Ρωσία επιτάσσει την ανάγκη εύρεσης νέων προμηθευτών φυσικού αερίου και πετρελαίου. Από την άλλη, το Ιράν βρίσκεται στο επίκεντρο ενός δυναμικά συγκρουσιακού περιβάλλοντος, ενώ η συνεχής απομόνωσή του από την Δύση, ιδιαίτερα τις Η.Π.Α., καθιστούν τη βελτίωση των σχέσεών του με την Τουρκία βαρύνουσας σημασίας.

Σήμερα, ο γεωστρατηγικός ανταγωνισμός Τουρκίας και Ιράν αποτελεί την τελευταία έκδοση ενός παλαιού παιχνιδιού εξουσίας, καθώς οι 2 χώρες με επιφυλακτικότητα παρακολουθούν ο ένας τις κινήσεις του άλλου σε όλα τα ανοικτά μέτωπα (κουρδικό, Συρία κτλ). Το πως οι 2 χώρες θα επιλέξουν να συνεργαστούν, με ποιες άλλες χώρες θα συμμαχήσουν και κατά πόσον μπορούν να διαχειριστούν ή να ξεπεράσουν τις διαφορές τους, αποτελούν ζητήματα ζωτικής σημασίας όχι μόνο για τους ίδιους, αλλά και για όλες τις χώρες (γειτονικές και μη), οι οποίες

διατηρούν συμφέροντα στη Μέση Ανατολή. Αποτελούν ζητήματα που θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη δυναμική που χαρακτηρίζει σήμερα την περιοχή της Μέσης Ανατολής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαλληνάκης, Γ.–Μπότσιου, Κ., Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή, Παρατηρητής, 2000

Βενέτης, Ευάγγελος, Οι σχέσεις Ελλάδας- Ιράν και η σημασία τους για την Ε.Ε., ΕΛΙΑΜΕΠ, 2010

Γιαννακόπουλος, Βασίλειος, Πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν: Η επόμενη μέρα, ΕΛΙΣΜΕ, Δεκέμβριος 2013

Γρηγοριάδης, Ν. Ιωάννης. The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy. ΕΛΙΑΜΕΠ, 2010

Δεριζιώτης, Αντώνης, Η Επίδραση Davutoglu στις Αμερικανοτουρκικές Σχέσεις, Research Institute for European and American Studies, 2015

Ζάρρας, Κωνσταντίνος, Το Κουρδικό Δημοψήφισμα και η Πολιτική του Ιράν, Ανάλυση, Ινστιτούτο Διεθνών Ευρωπαϊκών και Αμυντικών Αναλύσεων ΠΑ.ΜΑΚ. 7 Νοεμβρίου 2017, πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018, <http://idea.uom.gr/%CF%84%CE%BF-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%88%CE%AE%CF%86%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA/>

Ζέπος, Δημήτριος «Το Μέλλον της Ευρώπης και η Τουρκία», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2003

Ηρακλείδης, Αλέξης, Διεθνής Κοινωνία, Σιδέρης, 2005

Ήφαιστος, Παναγιώτης, Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων, Ποιότητα, 1999

Ήφαιστος, Παναγιώτης, Ο πόλεμος και τα αίτια του. Τα πολλαπλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας, Εκδόσεις Ποιότητα, 2009

Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων (ΙΔΙΣ). Ισραήλ, Συρία, Τουρκία: Προοπτικές και Επιπτώσεις στο Περιφερειακό Περιβάλλον, 2000

Καραφωτάκης, Ευάγγελος, Η Σύγχρονη Τουρκία- Κοινωνία, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική, εκδόσεις Παπαζήση, 2002

Κονδύλης, Παναγιώτης, Θεωρία του Πολέμου, Θεμέλιο, 1999

Κουσκουβέλης, Ηλίας. Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις. Ποιότητα, 2004

Κουσκουβέλης, Ηλίας, Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο, Ποιότητα, 2000

Κώνστας, Δ. – Αρβανιτόπουλος, Κ., Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή, τομ. Α΄, Σιδέρης, 2002

Λυγερός, Σταύρος, Βόρειο Ιράκ ή Νότιο Κουρδιστάν, Λιβάνη, 2010

Μάζης, Ιωάννης. Η γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία. Λιβάνη, 2008

Ματζάκος, Ανδρέας, Το Όραμα του κ. Αχμέτ Νταβούτογλου για την Τουρκία και η Συμβολή του στην Ισχύ της, Περιοδικό Προβληματισμοί, ΕΛΕΣΜΕ, τεύχος 65, Ιούλιος- Αύγουστος- Σεπτέμβριος 2011

Μελετιάδου, Κωνσταντίνα. Η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας στην ΕΕ. 2017

Μηνάγιας, Χρήστος, Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί, Κάδμος, 2014

Νταβούτογλου, Αχμέτ, Civilizational transformation and the Muslim world, Mahir, 1994

Νταβούτογλου, Αχμέτ, Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, Ποιότητα, 2010

Πλατιάς, Αθανάσιος, Το Νέο Διεθνές Σύστημα- Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων, Παπαζήσης, 1995

Πλατιάς, Αθανάσιος, Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη, Εκδόσεις Εστία, 2009

Σταυρόπουλος, Δημήτριος, Πόσο πιθανό είναι ένα κτύπημα κατά του Ιράν, Αμυντική Επιθεώρηση, τευχ. 46, Φεβ 2006

Τριανταφύλλου, Δ., Φωτίου, Ε. Τουρκική Εξωτερική Πολιτική την εποχή του ΑΚΡ. Προς μία Pax Ottomana;. Αθήνα: Παπαζήσης, 2010.

Φράγκος, Φραγκούλης, Ποια Τουρκία; Ποιοι Τούρκοι; Λιβάνης, 2012.

Anoushiravan, Ehteshami – Elik, Süleyman School of Government and International. Turkey's Growing Relations with Iran and Arab Middle East. Durham: University of Durham, 2011

Davutoğlu, Ahmet, “Civilizational Transformation and the Muslim World.” K.L., Quill, 1994

Egli, Ken, Geopolitics and US Middle Eastern Policy: Mackinder and Brzezinski, International Relations and Security Network, Special Issue June 2009

Heywood, Andrew, Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στη Παγκόσμια Εποχή, Εκδόσεις Κριτική, 2013

Machiavelli, Niccolo, Ο Ηγεμόνας, Πατάκη 2005

Mansfield, Peter, A History of the Middle East, Penguin Group, London 2003

Mearsheimer, John, Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Εκδόσεις Ποιότητα, 2009

Martin, L., Keridis, D. The Future of Turkish Foreign Policy. Cambridge, Massachusetts, London, The MIT Press, 2002

Owen, Roger. State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East. London: Routledge, 2000.

Quataert, Donald, The Ottoman Empire 1700-1922, Cambridge University Press, 2005, σελ. 13-16

Tareq, I. Aydin, Turkey's Foreign Policy in the 21st Century. A Changing Role in World Politics, Ashgate Aldershot Hampshire. 2003

Tiebau, A., Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, Κριτική, 2006

Walker, W.Joshua. Turkey's Time in Syria: Future Scenarios. Crown Center for Middle East Studies, Middle East Brief, May 2012

Waltz, Kenneth, Η Θεωρία της Διεθνούς Πολιτικής, McGraw, 1979

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αβατάγγελου, Κλέλια, gr.euronews.com, Ιράν: Παραλαβή αεροσκαφών λίγο πριν τις κυρώσεις, 5 Αυγούστου 2018, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <https://gr.euronews.com/2018/08/05/iran-paralavh-aeroskafwn-ligo-prin-tis-kurwseis>

Αγγελίνη, Μίνα, Protothema.gr, Ο Τραμπ επιβάλλει κυρώσεις στο Ιράν, σαν ήρωας του «Game of Thrones», 3 Νοεμβρίου 2018, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2018, <https://www.protothema.gr/world/article/835400/o-trab-os-iroas-sto-game-of-thrones-epanaferei-tis-kuroseis-ton-ipa-se-varos-tou-iran/>

Αναστασίου, Πέτρος, pronews.gr, Η Σαουδική Αραβία ακύρωσε την αγορά των τουρκικών κορβετών MILGEM αξίας 2 δισ. δολ.! - Κρίση στις σχέσεις Αγκυρας-Ριάντ, 22 Απριλίου 2018, πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018, https://www.pronews.gr/amyna-asfaleia/naytiko/681931_i-saoydiki-aravia-akyrose-tin-agora-ton-toyrkikon-korveton-milgem

Akyol, Mustafa, Foreignaffairs.gr, Η Τουρκία κόντρα στο Ιράν. Η μάχη για την καρδιά των μουσουλμάνων, 26 Μαρτίου 2012, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68714/mustafa-akyol/i-toyrkia-kontra-sto-iran>

ant1news.gr, Συμφωνία με το Ιράν για ανταλλαγή πυρηνικών καυσίμων, 17 Μαΐου 2010, πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2018, <http://www.ant1news.gr/news/World/article/216779/symfonia-me-to-iran-gia-antallagi-pyrinikon-kaysimon>

avgi.gr, Ευρασιατική Οικονομική Ένωση: Εγκαίνια για την ενιαία αγορά των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών, 18 Ιανουαρίου 2015, πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018, <http://www.avgi.gr/article/10937/5227242/eurasiatike-oikonomike-enose-enkainia-gia-ten-eniaia-agora-ton-proen-sobi#>

bbc.com, Hassan Rouhani wins Iran presidential election, 15 June 2013, πρόσβαση 21 Νοεμβρίου 2018, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-22916174>

Βήμα Online, Πραξικόπημα στην Τουρκία: Ξήλωμα δικαστών και χιλιάδες συλλήψεις μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα, 17 Ιουλίου 2016, πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2018, <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=815601>

Βήμα Online, Ρωσία – Τουρκία – Ιράν: Συμφώνησαν στις ζώνες ασφαλείας για τη Συρία, 4 Μαΐου 2017, πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2018, <https://www.tovima.gr/2017/05/04/world/rwsia-toyrkia-iran-symfwnisan-stis-zwnes-asfaleias-gia-ti-syria/>

Βήμα Online, Γιατί η Τουρκία προτιμά τους Κούρδους του Ιράκ. Τα οικονομικά οφέλη υποσκέλισαν τις εθνοτικές διαφορές, 21 Οκτωβρίου 2014, πρόσβαση 21 Νοεμβρίου 2018, <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=643446>

Βήμα Online, Ιστορική συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα Ιράν - Τα κύρια σημεία. 14 Ιουλίου 2015. πρόσβαση 21 Σεπτεμβρίου 2018, <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=722169>

Γρηγοριαδης, Ν. Ιωαννης, Kathimerini.gr, Η κρίση στις σχέσεις Ιράν-Τουρκίας, 29 Αυγούστου 2012, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <http://www.kathimerini.gr/731635/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/h-krish-stis-sxeseis-iran-toyrkias>

Γρηγοριάδης, Μάριος, stockwatch.com.cy, Ιράν: Προκλήσεις και εμπορικές προοπτικές, 16 Ιανουαρίου 2018, πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2018, <https://www.stockwatch.com.cy/el/article/emporika-nea/iran-prokliseis-kai-emporikes-prooptikes>

carnegie-mec.org, The Kurdish Democratic Union Party, 1 Μαρτίου 2012, πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018, <http://carnegie-mec.org/diwan/48526?lang=en>

CIA World Factbook, Iran, Oct 18, πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2018, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ir.html#cntryMapModal>

CIA World Factbook, Iran, Oct 18, πρόσβαση 12 Οκτωβρίου 2018, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>

CNN Greece, Κοινή γραμμή Τουρκίας, Ιράν, Ιράκ για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος στο Ιρακινό Κουρδιστάν, 21 Σεπτεμβρίου 2017, πρόσβαση 14

Νοεμβρίου 2018, <https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/98432/koini-grammi-toyrkias-iran-irak-gia-ti-diexagogi-dimopsifismatos-sto-irakino-koyrdistan>

CNN Greece, Η Σαουδική Αραβία κάνει «στροφή» στον μετριοπαθή ισλαμισμό, 24 Οκτωβρίου 2017, πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018, <https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/102984/h-saoydiki-aravia-kanei-strofi-ston-metriopathi-islamismo-pics>

Coskun, Orhan - Pamuk, Humeyra, Reuters.com, Turkey seeks to diversify gas supplies amid dispute with Russia, Δεκέμβριος 3, 2015, πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-turkey-energy-russia-idUSKBN0TM1TC20151203>

cyprustimes.com, Με στρατιωτικά γυμνάσια απαντά το Ιράν στις νέες κυρώσεις του Τραμπ, 5 Νοεμβρίου 2018, πρόσβαση 22 Νοεμβρίου 2018, <https://cyprustimes.com/kosmos/me-stratitotika-gymnasia-apanta-to-iran-stis-nees-kyroseis-toy-tramp-pics-video/>

Δημουλάς, Άθως, Kathimerini.gr, Αλεβίτες: η άγνωστη ιστορία, 4 Απριλίου 2017, πρόσβαση 2 Νοεμβρίου 2018, <http://www.kathimerini.gr/904124/gallery/periodikok/stigmes/alevites-h-agnwsth-istoria>

Danan, Deborah, Breitbart.com, Report: Iran Pushing For Deal With Assad Regime To Build Naval Base In Syria, March 12, 2017, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2018, <https://www.breitbart.com/middle-east/2017/03/12/report-iran-signing-deal-with-assad-regime-to-build-naval-base-in-syria/>

defence-point.gr, Εννιά νέες συνοριακές διαβάσεις για την Τουρκία!, 17 Οκτωβρίου 2011, πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018, <https://www.defence-point.gr/news/%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%B9%CE%AC-%CE%BD%CE%AD%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B2%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84>

defence-point.gr, Για όσους δεν το κατάλαβαν... η Τουρκία φτιάχνει πυρηνικά όπλα, 26 Σεπτεμβρίου 2015, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <https://www.defence->

point.gr/news/%ce%b3%ce%b9%ce%b1-
%cf%8c%cf%83%ce%bf%cf%85%cf%82-%ce%b4%ce%b5%ce%bd-
%cf%84%ce%bf-
%ce%ba%ce%b1%cf%84%ce%ac%ce%bb%ce%b1%ce%b2%ce%b1%ce%bd%
e2%80%a6-%ce%b7-%cf%84%ce%bf%cf%85%cf%81%ce%ba%ce%af%ce%b1
eas.europa.eu, Iran nuclear deal already bringing positive results, Mogherini says,
23 Σεπτεμβρίου 2016, πρόσβαση 12 Σεπτεμβρίου 2018,
[https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/10323/iran-nuclear-
deal-already-bringing-positive-results-mogherini-says_en](https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/10323/iran-nuclear-deal-already-bringing-positive-results-mogherini-says_en)

eco.int, History of Economic Cooperation Organisation, πρόσβαση 24 Νοεμβρίου
2018, http://www.eco.int/general_content/86055-History.html?t=General-content

efsyn.gr, Ιστορική συμφωνία Δύσης - Ιράν για τα πυρηνικά, 15 Ιουλίου 2015,
πρόσβαση 1 Νοεμβρίου 2018, [http://www.efsyn.gr/arthro/istoriki-symfonia-dysis-
iran](http://www.efsyn.gr/arthro/istoriki-symfonia-dysis-iran)

en.farsnews.com, Ayatollah Khamenei: Iraqi Kurdistan Referendum Betrayal,
Threat to Future of Region, October 05 2017, πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018,
<http://en.farsnews.com/newstext.aspx?nn=13960713000309>

energypress.gr, Ελλάδα και Ιράν: Δύο παλιοί φίλοι που μπορούν να αλλάξουν την
ενεργειακή γεωπολιτική της ΝΑ. Ευρώπης 11 Μαΐου 2015, πρόσβαση 8
Νοεμβρίου 2018, [https://energypress.gr/news/ellada-kai-iran-dyo-palioi-filoi-poy-
mporoy-n-na-allaxoy-n-tin-energeiaki-geopolitiki-tis-na](https://energypress.gr/news/ellada-kai-iran-dyo-palioi-filoi-poy-mporoy-n-na-allaxoy-n-tin-energeiaki-geopolitiki-tis-na)

Enet.gr, Θρίαμβος Ερντογάν στις βουλευτικές εκλογές της Τουρκίας, 13 Ιουνίου
2011, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2018,
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=283971>

enikos.gr, Τουρκία - Ιράν: Διευρύνουν την οικονομική τους συνεργασία, 16
Απριλίου 2016, πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018,
[http://www.enikos.gr/international/383725/tourkia-iran-dievrynoun-tin-oikonomiki-
tous-synergasia](http://www.enikos.gr/international/383725/tourkia-iran-dievrynoun-tin-oikonomiki-tous-synergasia)

esa.un.org, United Nations Revision, World Population Prospects: The 2017 Revision, 2017, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018
https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/WPP2017_KeyFindings.pdf

Frachon, Alain, Hellasjournal.com, Οι «πόλεμοι» του Τραμπ με τη Κορέα, την Κίνα και το Ιράν: Οι αντίπαλοί του διαθέτουν υπομονή, 7 Οκτωβρίου 2018, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <https://hellasjournal.com/2018/10/oi-polemoi-toy-tramp-me-ti-korea-tin-kina-kai-to-iran-oi-antipaloi-toy-diathetoyn-ypomoni/>

Ζωγραφάκης, Γιάννης, mesogios.gr, Ερντογάν: ένας ακροδεξιός ηγέτης, 20 Φεβρουαρίου 2018, πρόσβαση 21 Νοεμβρίου 2018, <http://mesogios.gr/%CE%B5%CF%81%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%AC%CE%BD-%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%B5%CE%BE%CE%B9%CF%8C%CF%82-%CE%B7%CE%B3%CE%AD%CF%84%CE%B7%CF%82/>

Graham-Harrison, Emma, theguardian.com, Hassan Rouhani wins landslide in huge victory for reformists, 20 Μαΐου 2017, πρόσβαση 21 Νοεμβρίου 2018, <https://www.theguardian.com/world/2017/may/20/iran-hassan-rouhani-set-for-landslide-in-huge-victory-for-reformists>

gr.euronews.com, Κουρδικό δημοψήφισμα: Το 93% των Κούρδων τάχθηκε υπέρ της ανεξαρτησίας, κατά τα πρώτα αποτελέσματα, 26 Σεπτεμβρίου 2017, πρόσβαση 15 Μαρτίου 2018, <http://gr.euronews.com/2017/09/26/dhmopsiphisma-kourdoi-irak-pieseis-agkyra-teheranh>

gr.euronews.com, Ιράν: Η ιστορία των κυρώσεων της Δύσης, 18/01/2016, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018, <https://gr.euronews.com/2016/01/18/iran-1979-2016-a-road-paved-with-sanctions>

gazpromexport.ru, TurkStream project πρόσβαση 8 Νοεμβρίου 2018
<http://www.gazpromexport.ru/en/projects/>

Ηλιάδης, Μάνος, infognomonpolitics.blogspot.com, Μουσουλμανική Αδελφότητα, Σαρία και Τζιχάντ: Μια πρώτη προσέγγιση, 8 Αυγούστου 2013, πρόσβαση 01 Νοεμβρίου 2018, http://infognomonpolitics.blogspot.com/2013/08/blog-post_6984.html

Halil, Karaveli, Foreignaffairs.gr, Μετά την επανεκλογή του Ερντογάν. Τι αποκάλυψε η εκστρατεία για το μέλλον της τουρκικής πολιτικής, 25 Ιουλίου 2018, πρόσβαση 19 Οκτωβρίου 2018, <http://foreignaffairs.gr/articles/71842/halil-karaveli/meta-tin-epaneklogi-toy-erntogan>

Harris, Chris, euronews.com, Kurdistan is the new Israel, says Iran, October 05, 2017, πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2018, <https://www.euronews.com/2017/10/05/kurdistan-is-the-new-israel-says-iran>

Hafezi, Parisa – Karadeniz, Tulay, Reuters.com, Turkey, Iran, Russia say will work for stability in Syria, April 4, 2018, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2018, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-turkey-iran/turkey-iran-russia-say-will-work-for-stability-in-syria-idUSKCN1HB106>

Haberler.com, Nükleerci Prof. Hayrettin Kılıç: Türkiye'nin Amacı Nükleer Silah Üretmek 21 Ιουνίου 2015, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <https://www.haberler.com/nukleerci-prof-hayrettin-kilic-turkiye-nin-amaci-7437240-haberi/>

Hellasjournal.com, Ο Αλ Σίσι προειδοποιεί εμμέσως το Ιράν: Ο στρατός μας θα υπερασπιστεί τους Άραβες του Κόλπου, 6 Νοεμβρίου 2018, πρόσβαση 8 Νοεμβρίου 2018, <https://hellasjournal.com/2018/11/o-al-sisi-proeidopoiiei-emmesos-to-iran-o-stratos-mas-tha-yperaspistei-toys-araves-toy-kolpoy/>

huffingtonpost.gr, Από εχθροί... σύμμαχοι. Γιατί η Άγκυρα, τον Ιράν και το Ιράκ αντιδρούν στην ανεξαρτησία του Ιρακινού Κουρδιστάν, 21 Σεπτεμβρίου 2017, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, http://www.huffingtonpost.gr/2017/09/21/diethnes-agyra-iran-iran-irakino-kothrdisitan_v_18058442.ητμλ

huffingtonpost.gr, Την Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του Ισραήλ αναγνώρισε ο Τραμπ. Το Ισραήλ χαιρετίζει την «ιστορική» απόφαση, 6 Δεκεμβρίου 2017, πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2018, https://www.huffingtonpost.gr/entry/ten-ieroesalem-os-proteeoesa-toe-israel-anaynorise-o-tramp_gr_5a2833bee4b0c2117627e18b

hho.edu.tr, Hava Harp Okulu-Eski Komutanlarımız (Σχολή Αεροπορίας-Διατελέσαντες Διοικητές), πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018, <http://www.hho.edu.tr/Hakkimizda/eskikomutanlarimiz.php>

Θεολόγου, Αλέξανδρος, ptisidiastima.com, Το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν και τα «τουρκικά» πυρηνικά, Οκτώβριος 17, 2017, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <https://www.ptisidiastima.com/incirlic-nuclear/>

Ιγνατίου, Μιχάλης, Hellasjournal.com, Ο τζόγος της Τουρκίας στο Κατάρ: Γιατί ο Ερντογάν προτίμησε τα λεφτά των Εμίρηδων; 8 Ιουνίου 2017, πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018, <https://hellasjournal.com/2017/06/o-tzogos-tis-tourkias-sto-katar-giati-o-erntogan-protimise-ta-lefta-ton-emiridon/>

icanw.com, Nuclear arsenals, International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN), πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <http://www.icanw.org/the-facts/nuclear-arsenals/>

impossible.works, Κύπρος – Ιράν: Προκλήσεις και εμπορικές προοπτικές, 16 Ιανουαρίου 2018, πρόσβαση 8 Νοεμβρίου 2018, <https://impossible.works/opinion-works/cyprus-iran>

in.gr, Σαρωτική επικράτηση Ερντογάν στις εκλογές της Τουρκίας, 2 Ιουλίου 2007, πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2018, <https://www.in.gr/2007/07/22/world/sarwtiki-epikratisi-erntogan-stis-ekloges-tis-toyrkias/>

in.gr, Απλή αφορμή για τον Ερντογάν η υπόθεση Κασόγκι, 26 Οκτωβρίου 2018, πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018, <https://www.in.gr/2018/10/26/world/apli-aformi-gia-ton-erntogan-ypothesi-kasogki/>

irna.ir, Turkey's investment in Iran's Azarbaijan 2.5 times higher, 15 Ιουλίου 2018, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018, <http://www.irna.ir/en/News/82971523>

Καρούκας, Παντελής, Hellasjournal.com, Το Κουρδιστάν έρχεται, η Τουρκία φεύγει; Δραματικές εξελίξεις ενόψει με αντίκτυπο στον Ελληνισμό; 23 Ιουνίου 2017, πρόσβαση 27 Οκτωβρίου 2018, <http://hellasjournal.com/2017/06/to-kourdistan-erchete-i-tourkia-fevgi-dramatikes-exelixis-enopsi-me-antiktipo-ston-ellinismo/>

Καπούλας, Βασίλης, βραδυνη.gr, Η Τουρκία εφοδίαζε με υλικά το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν – Κατασχέθηκε το φορτίο – Είδηση βόμβα από το Ισραήλ, 17 Μαΐου 2018, πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018, <http://βραδυνη.gr/index.php/site/article/h-toyrkia-efodiaze-me-ylika-to-pyrhniko-programma-toy-iran-katasxethhke-to-fortio-eidhsh-bomba-apo-to-israhl>

Καρχιλάκη, Μαρία, CNN Greece, Ναγκόρνο Καραμπάχ: Στον μαύρο κήπο του Καυκάσου, 17 Νοεμβρίου 2017, πρόσβαση 27 Μαρτίου 2018, <http://www.cnn.gr/focus/story/105992/nagkorno-karampax-ston-mayro-kipo-toy-kaykasoy>

Kathimerini.gr, Η υπόθεση Ζαράμπ εξελίσσεται σε οικονομικό και πολιτικό θρίλερ, 27 Νοεμβρίου 2017, πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2018, <http://www.kathimerini.gr/936312/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/h-yro8esh-zaramp-e3elissetai-se-oikonomiko-kai-politiko-8riler>

Kathimerini.com.cy, Ραντάρ αντιπυραυλικής ασπίδας στην Τουρκία, 05 Σεπτεμβρίου 2011, πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2018, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/kosmos/56830/?ctype=ar>

Καλατζής, Μανώλης, Protothema.gr, Κύπρος: 44 χρόνια από την εισβολή, την προδοσία και τον ηρωισμό, 20 Ιουλίου 2018, πρόσβαση 14 Οκτωβρίου 2018, <https://www.protothema.gr/greece/article/806627/kupros-44-hronia-apo-tin-eisvoli-tin-prodosia-kai-ton-iroismo/>

Καθημερινή Online, Ασάνα: Θέσπιση «ζωνών αποκλιμάκωσης» στην εμπόλεμη Συρία, 4 Μαΐου 2017, πρόσβαση 9 Νοεμβρίου 2018, <http://www.kathimerini.gr/908054/article/epikairothta/kosmos/astana-8espish-zwnwn-apoklimakwshs-sthn-empolemh-syria>

Κουλούρης, Γεώργιος, Liberal.gr, Το τρίγωνο Κατάρ - Σαουδικής Αραβίας – Ιράν και η σταθερότητα στη Μέση Ανατολή, 20 Ιουλίου 2017, πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018, <https://www.liberal.gr/arthro/153783/amyna--diplomatia/2017/to-trigono-katar-saoudikis-arabias-iran-kai-i-statherotita-sti-mesi-anatoli.html>

Κουλούρης, Γεώργιος, Liberal.gr, Το δημοψήφισμα στο Ιρακινό Κουρδιστάν και η επιρροή του στην Μέση Ανατολή, Πέμπτη 14 Σεπτεμβρίου 2017, πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018, <https://www.liberal.gr/arthro/165496/amyna--diplomatia/2017/to-dimopsifisma-sto-irakino-kourdistan-kai-i-epirroi-tou-stin-mesi-anatoli.html>

Λουτράδης, Χρήστος, huffingtonpost.gr, Ιράν-Τουρκία, μια «φιλία» που θα αντέξει στον χρόνο; 28 Αυγούστου 2017, πρόσβαση 19 Οκτωβρίου 2018, https://www.huffingtonpost.gr/christos-loutradis/iran-tourkia-mia-filia-pou-tha-adeksei-sto-hrono_b_17839408.html

Liberal.gr, Τα εθνικά τους νομίσματα θα χρησιμοποιούν στις εμπορικές συναλλαγές Τουρκία και Ιράν, 05 Οκτωβρίου 2017, πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018, <https://www.liberal.gr/arthro/170306/epikairotita/2017/ta-ethnika-tous-nomismata-tha-chrisimopoioun-stis-emporikes-sunallages-tourkia-kai-iran.html>

Liberal.gr, Stratfor: «Ανισοροπίες» στις σχέσεις Τουρκίας – Ιράν με φόντο τη Συρία 14 Φεβρουαρίου 2018, πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2018, <http://www.liberal.gr/arthro/190572/amyna--diplomatia/2018/isonanisorropiessin-stis-scheseis-tourkias--iran-me-fonto-ti-suria.html>

lightmillennium.org, A Brief Profile of Prof. Hayrettin KILIÇ, πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018, https://www.lightmillennium.org/biographies/hayrettin_kilic_bio.html

Ματζάκος, Ανδρέας, idis.gr, Ινστιτούτο Διεθνών Αναλύσεων, Η Συνεχιζόμενη Παρουσία του Ιράν στη Συρία, Αυξάνει την Ανησυχία του Ισραήλ, πρόσβαση, 9 Νοεμβρίου 2018, <http://www.idis.gr/?p=4809>

Μελετόπουλος, Μελέτης, tanea.gr, Τι πολίτευμα έχει η Τουρκία; 25 Αυγούστου 2018, πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2018, <https://www.tanea.gr/print/2018/08/25/opinions/ti-politeyima-crexei-i-tourkia/>

Μίχου, Κωνσταντίνα, Powerpolitics.eu, Σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης – Τουρκίας, 21 Ιανουαρίου 2016, πρόσβαση 8 Μαρτίου 2018, powerpolitics.eu/%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%AD%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82/

mfa.gov.tr, Turkey's relations with the Economic Cooperation Organization (ECO), πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018, http://www.mfa.gov.tr/turkey-and-the-economic-cooperation-organization-_eco_.en.mfa

mfa.gov.tr, Turkey - Iran Relations, πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2018, <http://www.mfa.gov.tr/turkey-iran-relations.en.mfa>

Militaire.gr, Μέση Ανατολή: “Πόλεμο δια αντιπροσώπων” βλέπει ο Κωνσταντίνος Φίλης, 16 Μαΐου 2018, πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2018,

<https://www.militaire.gr/mesi-anatoli-quot-polemo-dia-antiprosopon-quot-vlepei-o-konstantinos-filis/>

mononews.gr, Ολοκληρώθηκε η τριμερής συνάντηση Ρωσίας-Ιράν-Τουρκίας στην Άγκυρα, 4 Απριλίου 2018, πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2018, <http://www.mononews.gr/politics/oloklirothike-i-trimeris-sinantisi-rosias-iran-tourkias-stin-agkira>

naftemporiki.gr, Σαουδάραβας διάδοχος: «Τρίγωνο του κακού» Τουρκία, Ιράν και ισλαμιστές, 07 Μαρτίου 2018, πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018, <https://www.naftemporiki.gr/story/1327711/saoudarabas-diadoxos-trigono-kakou-tourkia-iran-islamistes>

newpost.gr, Η Τουρκία στηρίζει το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, 29 Μαρτίου 2012, πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2018, <http://newpost.gr/kosmos/116152/i-toyrkia-stirizei-to-pyriniko-programma-toy-iran->

Newsbeast.gr, Άνοιξε μετά από 31 χρόνια το Σατ αλ-Άραμπ, 7 Φεβρουαρίου 2012, πρόσβαση 31 Οκτωβρίου 2018, <https://www.newsbeast.gr/world/arthro/299776/anoixe-meta-apo-31-hronia-to-sat-al-arab>

Naftemporiki.gr, Στρατηγική συμμαχία με την Αίγυπτο αναζητεί το Ιράν- Δηλώσεις Αχμαντινετζάντ σε αιγύπτιους δημοσιογράφους, 06 Φεβρουαρίου 2013, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2018, <https://www.naftemporiki.gr/story/605152/stratigiki-summaxia-me-tin-aigupto-anazitei-to-iran>

naftemporiki.gr, Τσαβούσογλου: Η Τουρκία δεν θα συμμετάσχει στις αμερικανικές κυρώσεις κατά του Ιράν, 27 Σεπτεμβρίου 2018, πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018, <https://www.naftemporiki.gr/story/1396005/tsabousoglou-i-tourkia-den-tha-summetasxei-stis-amerikanikes-kuroseis-kata-tou-iran>

newsbomb.gr, Ιράν και Τουρκία έρχονται πιο κοντά, 9 Ιανουαρίου 2014, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018, <https://www.newsbomb.gr/kosmos/story/398710/iran-kai-toyrkia-erhontai-pio-konta>

Παλαιολόγος, Γιάννης, Kathimerini.gr, Προς μια πυρηνική Τουρκία, 27 Νοεμβρίου 2017, πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018,

<http://www.kathimerini.gr/936368/article/epikairothta/politikh/pros-mia-pyrhnikh-toyrkia>

Παπακωνσταντίνου, Πέτρος, Καθημερινή Online, Η αραβική εξέγερση κι οι ψεύτικοι φίλοι της, 1 Απριλίου 2011, πρόσβαση 12 Οκτωβρίου 2018, <http://www.kathimerini.gr/724579/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/h-aravikh-e3egersh-ki-oi-yeytikoi-filoi-ths>

Παυλίδης, Νικόδημος, ptisidiastima.com, «Άκυρο» και από την Airbus στο Ιράν, Ιούνιος 18, 2018, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <https://www.ptisidiastima.com/airbus-stops-deliveries-to-iran/>

Πλάκα, Μαρία, Powerpolitics.eu, Ρωσία-Τουρκία: Μια πολυτάραχη σχέση, 4 Ιουλίου 2017, πρόσβαση 23 Οκτωβρίου 2018, <https://powerpolitics.eu/%CF%81%CF%89%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CF%85%CF%84%CE%AC%CF%81%CE%B1%CF%87%CE%B7-%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B7/>

Πλάκα, Μαρία, Powerpolitics.eu, Σαουδική Αραβία – Ιράν: Ένας «Ψυχρός Πόλεμος» για τη Μέση Ανατολή, 5 Δεκεμβρίου, 2017, πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018, <https://powerpolitics.eu/%CF%83%CE%B1%CE%BF%CF%85%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B2%CE%AF%CE%B1-%CE%B9%CF%81%CE%AC%CE%BD-%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CF%88%CF%85%CF%87%CF%81%CF%8C%CF%82-%CF%80%CF%8C%CE%BB/>

Πρωτόπαπας, Ξ. Γιώργος, huffingtonpost.gr, Νέα Τάξη Πραγμάτων διαμορφώνεται από Ρωσία- Τουρκία – Ιράν, 7 Απριλίου 2018, πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018, https://www.huffingtonpost.gr/entry/nea-taxe-praymaton-diamorfonetai-apo-rosia-toerkia-iran_gr_5ac76397e4b0337ad1e6fae8

Parsi, Trita – Λογοθέτης, Χάρης (μετάφραση), Le Monde Diplomatique, ΗΠΑ-ΙΡΑΝ: Οι μεγάλοι σταθμοί μιας θυελλώδους σχέσης, 29 Μαρτίου 2015, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <https://monde-diplomatique.gr/?p=235>

Politis News, Το Βελούδινο Πραξικόπημα, 18 Ιουλίου 2016, πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2018, <http://politis.com.cy/article/1997-to-veloudino-praxikoripima>

Politis News, Τουρκία - Ιαπωνία χτίζουν πυρηνικό εργοστάσιο στη Σινώπη, 30 Νοεμβρίου 2015, πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2018, <http://politis.com.cy/article/tourkia-iaponia-xtizoun-puriniko-ergostasio-sti-sinopi>

Protothema.gr, «Χρυσάφι» πληρώνουν το ιρανικό πετρέλαιο οι Ινδοί, 24/01/2012, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018, <https://www.protothema.gr/world/article/172762/xrysafi-plhronoy-n-to-iraniko-petrelaio-oi-indoi/>

Protothema.gr, Ο Νετανιάχου ευχαρίστησε τον Τραμπ για τις κυρώσεις σε βάρος του Ιράν, 5 Νοεμβρίου 2018, πρόσβαση 22 Νοεμβρίου 2018, <https://www.protothema.gr/world/article/835722/o-netaniahou-euharistise-ton-trab-gia-tis-kuroseis-se-varos-tou-iran/>

Reuters.com, Turkey opens natural gas pipeline from Azerbaijan June 12, 2018, πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2018, <https://www.reuters.com/article/energy-turkey-tanap-idAFL8N1TE5BE>

Σαρακινός, Βαγγέλης, slpress.gr, Φόνος στο προξενείο, θρίλερ στις σχέσεις Άγκυρας-Ριάντ, 8 Οκτωβρίου 2018, πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018, <https://slpress.gr/diethni/diplomatiko-thriler-me-saoydarava-dimosiografo-stin-toyrkia/>

Στέλγιας, Νίκος, Kathimerini.com.cy, Τουρκία-Ιράν θα μοιράζονται πληροφορίες για καταπολέμηση τρομοκρατών. Ιστορικής σημασίας χαρακτηρίζεται η υπογραφή της συμφωνίας στην Τεχεράνη, 8 Μαΐου 2018, πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/kosmos/toyrkia-iran-tha-moirazontai-plirofories-gia-katapolemisi-tromokratwn>

Sansimera.gr, Το Δόγμα Τρούμαν, πρόσβαση 6 Νοεμβρίου 2018, <https://www.sansimera.gr/articles/88>

sch.gr, Ορθόδοξοι Ορίζοντες, Online Εγκυκλοπαίδεια /Χώρες και Λαοί/ Περσία, πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2018, http://users.sch.gr/aiasgr/Eguklopaideia/Xwres_kai_laoi/Persia.htm

skai.gr, Συνεχίζονται οι αντιδράσεις της Τουρκίας στην απόφαση Τραμπ για Ιερουσαλήμ, 12 Δεκεμβρίου 2017, πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2018, [http://www.skai.gr/news/world/article/362289/sunehizodai-oi-adidraseis-tis-tourkias-stin-apofasi-trab-gia-ierousalim-/](http://www.skai.gr/news/world/article/362289/sunehizodai-oi-adidraseis-tis-tourkias-stin-apofasi-trab-gia-ierousalim/)

Sofuoglu, Murat, Trtworld.com, 13 key moments in Turkish-Israeli relations, 27 Jun 2016, Πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <https://www.trtworld.com/in-depth/14-things-about-turkish-israeli-relations-you-didnt-know-93510>

Stratfor.com, Iran's Strategy". Israel, 10 Απριλίου 2012, πρόσβαση 21 Οκτωβρίου 2018, <https://worldview.stratfor.com/article/irans-strategy>

Sudakov, Dmitry, pravdareport.com, Turkey and Iran sign military agreement against Russia, 18 Aug 2017, πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2018, http://www.pravdareport.com/world/asia/18-08-2017/138454-turkey_iran-0/

Τσαιλάς, Δημήτρης – Δρίβας, Αλέξανδρος, Liberal.gr, ΗΠΑ-Τουρκία σε ένα «Chickengame», 02 Οκτωβρίου 2018, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <https://www.liberal.gr/arthro/222254/amyna--diplomatia/2018/ipa-tourkia-se-ena-isonChickengamesin.html>

Τζωρτζινάκη, Κατερίνα, naftemporiki.gr, Μια δύσκολη Ιστορία, 11 Μαΐου 2018, πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2018, <https://www.Naftemporiki.gr/story/1349312/mia-duskoli-istoria>

Tabatabai, M. Ariane, Foreignaffairs.gr, Το Ιράν και οι Κούρδοι. Τι σημαίνει το δημοψήφισμα για την Τεχεράνη, 29 Σεπτεμβρίου 2017, πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018, <https://www.foreignaffairs.gr/articles/71440/ariane-m-tabatabai/to-iran-kai-oi-koyrdoi>

Tanap.com, Trans Anatolian Natural Gas Pipeline Project, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2018, <https://www.tanap.com/tanap-project/why-tanap/>

Tap-ag.gr, Ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου, πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2018, <https://www.tap-ag.gr/Ο-Αγωγός/Το-ευρύτερο-πλαίσιο/Ο-Νότιος-Διάδρομος-Φυσικού-Αερίου>

thekurdishproject.org, YPG: People's Protection Units, πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018, <https://thekurdishproject.org/history-and-culture/kurdish-nationalism/peoples-protection-units-ypg/>

Τσακίρης, Θεόδωρος, energypress.gr, Τι σηματοδοτεί η άρση των κυρώσεων στο Ιράν; Γεωστρατηγικές & οικονομικές επιπτώσεις, 26 Ιανουαρίου 2016, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018, <https://energypress.gr/news/ti-simatodotei-i-arsi-ton-kyroseon-sto-iran-geostratigikes-oikonomikes-epiptoseis>

turkstat.gov.tr, The results of address based population registration system, 27 Ιανουαρίου 2012, πρόσβαση 2 Νοεμβρίου 2018, <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10736>

Turkish Ministry of Foreign Affairs, International Organizations, πρόσβαση 2 Νοεμβρίου 2018, <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?7cafe2ef-78bd-4d88-b326-3916451364f3>

Worth, F. Robert and Fathi, Nazila, New York Times, Protests Flare in Tehran as Opposition Disputes Vote, June 13 2009, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2018, <https://www.nytimes.com/2009/06/14/world/middleeast/14iran.html>

World-nuclear.org, Nuclear Power in Turkey, June 2018, πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018, <http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/turkey.aspx>

worldenergynews.gr, Σύμφωνο συνεργασίας Τουρκίας - Ιράν - Κατάρ για την ενίσχυση του εμπορίου, 27 Νοεμβρίου 2017, πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2018, <http://www.worldenergynews.gr/index.php/%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AE/item/16176-symfwno-synergasias-toyrkias-iran-katar-gia-thn-enischysh-toy-emporioy>

zougla.gr, Τουρκία-Ιράν: Ο Ερντογάν στην Τεχεράνη θα επιβεβαιώσει την ιρανοτουρκική προσέγγιση, 4 Οκτωβρίου 2017, πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2018, <https://www.zougla.gr/kosmos/article/tourkia-iran-o-erntogan-stin-texerani--epiveveosi-tin-irano-tourkiki-prosegisi>

Φιλλίπου, Κωνσταντίνος, energypress.gr, Κυρώσεις στο Ιράν: Έπαυσαν τα ΕΛ.ΠΕ τις προμήθειες αργού από την Τεχεράνη – Πως προετοιμάστηκε έγκαιρα ο

ελληνικός πετρελαϊκός όμιλος ενόψει του εμπάργκο των ΗΠΑ, 7 Αυγούστου 2018, πρόσβαση 1 Νοεμβρίου 2018, <https://energypress.gr/news/kyroseis-sto-iran-epaysan-ta-elpe-tis-promitheies-argoy-apo-tin-teherani-pos-proetoimastike>

Φωκιανού Τερτζα - Κονοφάγου Ηλίας, defence-point.gr, Το μεγαλύτερο κοίτασμα Φυσικού Αερίου στον κόσμο, Ν.Δ. της Κρήτης; 24 Μαΐου 2017, πρόσβαση 18 Οκτωβρίου 2018, <https://www.defence-point.gr/news/%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BF-%CE%BA%CE%BF%CE%AF%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%BC%CE%B1-%CF%86%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CE%B1%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BF>

%CE%BA%CE%BF%CE%AF%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%BC%CE%B1-%CF%86%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CE%B1%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BF

Φωτάκη, Αλεξάνδρα, in.gr, Ερντογάν: Ο αντικομμουνιστής νεολαίος που έγινε «σουλτάνος» της Τουρκίας, 21 Μαΐου 2018, πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2018, <https://www.in.gr/2018/05/21/plus/features/erntogan-o-antikommounistis-neolaios-pou-egine-soultanos-tis-tourkias/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»: ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1: Μέση Ανατολή

Πηγή: el.gr, <https://www.el.gr/diethni/kosmos/h-mesh-anatoli-brazei-binteo/>, πρόσβαση 30 Οκτωβρίου 2018.

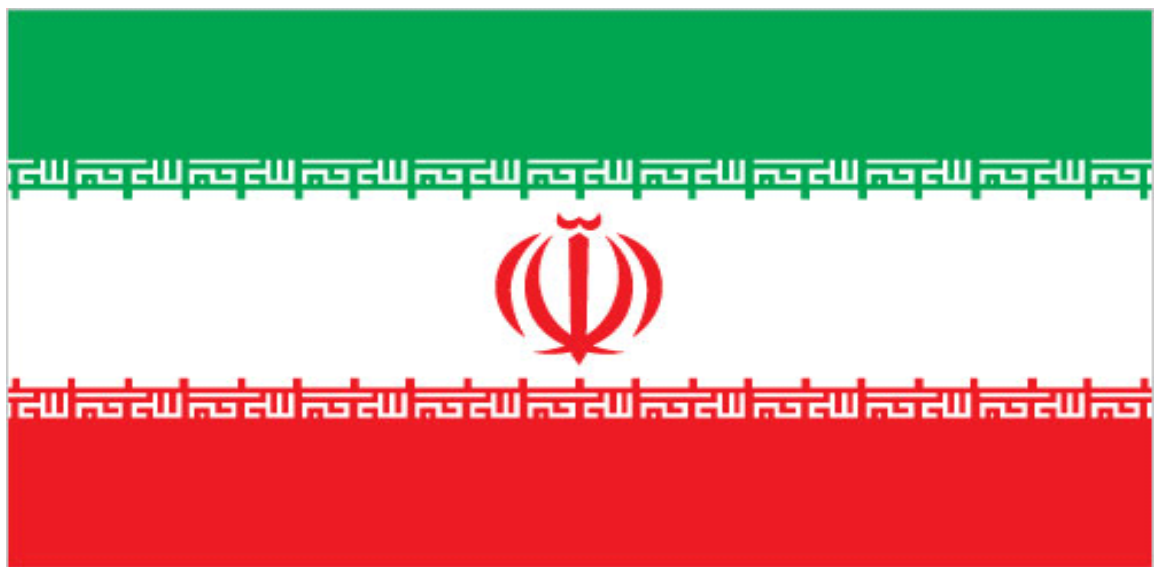
Εικόνα 2: Τουρκία

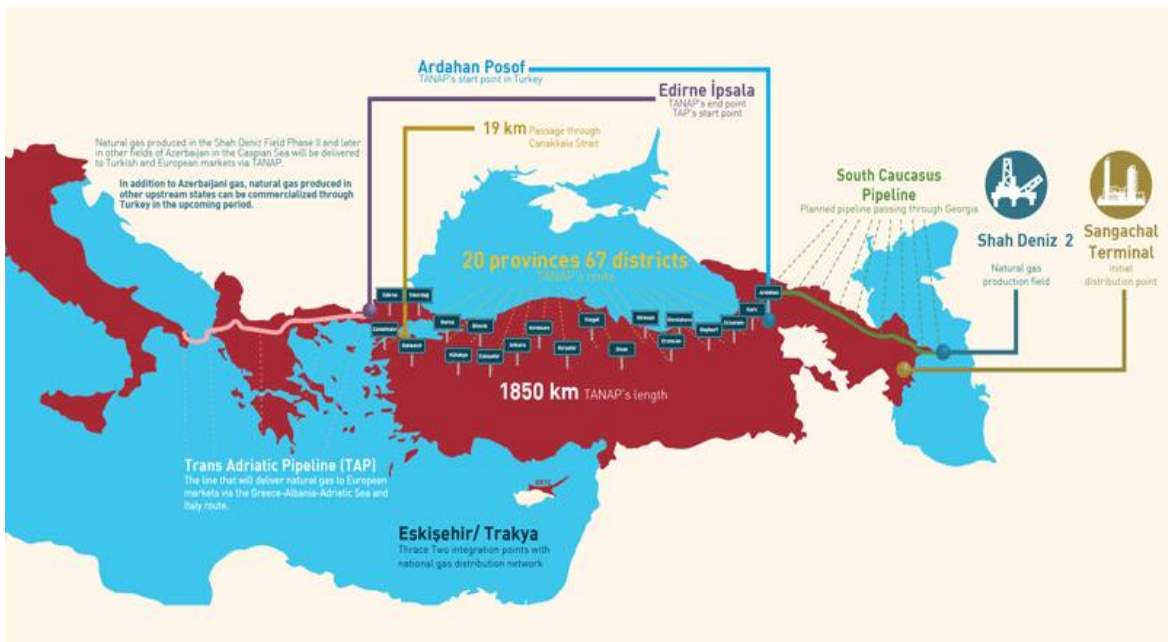
Πηγή: cia.gov, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ir.html#cntryMapModal>, πρόσβαση 23 Οκτωβρίου 2018.

Εικόνα 3: Ιράν

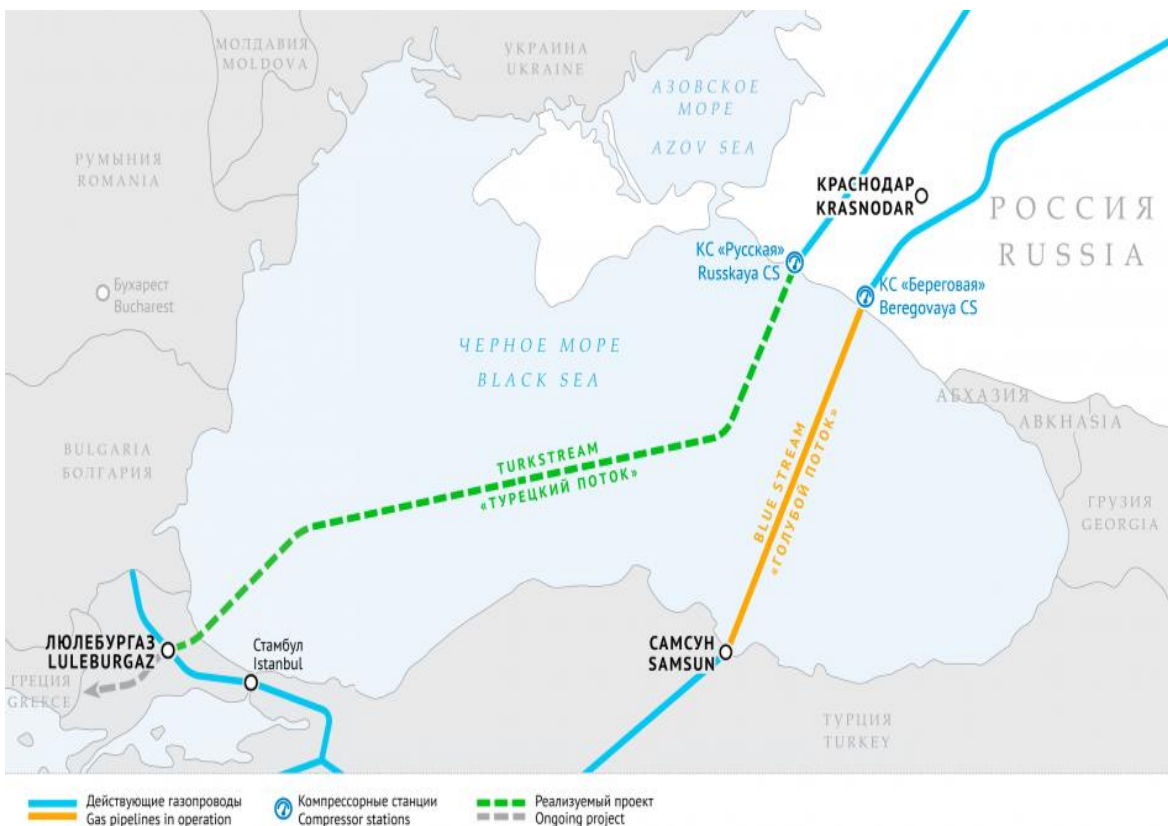
Πηγή: cia.gov, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/tu.html>, πρόσβαση 23 Οκτωβρίου 2018

Εικόνα 4: Χάραξη αγωγού «TANAP»

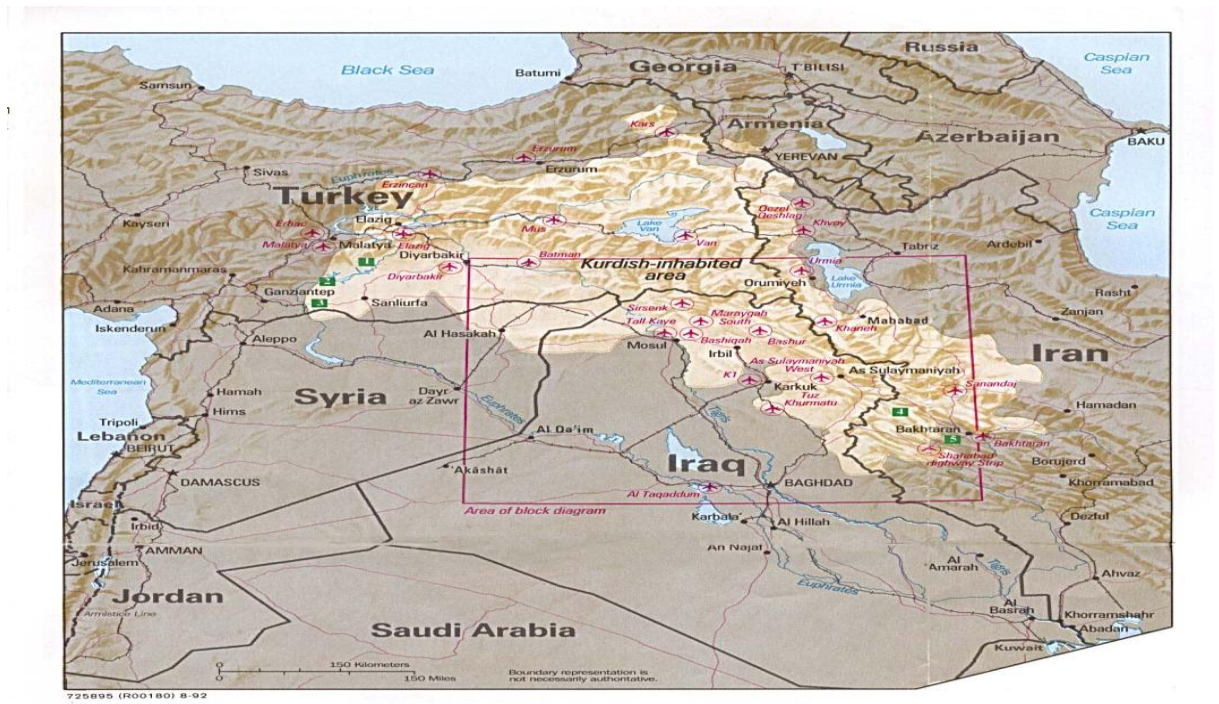
Πηγή: Tanap.com, Trans Anatolian Natural Gas Pipeline Project, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2018, <https://www.tanap.com/tanap-project/why-tanap/>

Εικόνα 5: Χάραξη αγωγού “Turk Stream”

Πηγή: gazpromexport.ru, TurkStream project πρόσβαση 8 Νοεμβρίου 2018 <http://www.gazpromexport.ru/en/projects/>

Εικόνα 6: Υποθετικός χάρτης του Κουρδιστάν, βάσει κατανομής των κουρδικών πληθυσμών

Πηγή: Πανεπιστήμιο του Τέξας,
https://legacy.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/kurdish_lands_92.jpg, πρόσβαση 12
 Μαρτίου 2018

Εικόνα 7: Οι προγραμματιζόμενες πυρηνικές εγκαταστάσεις στην Τουρκία
Planned Nuclear Power Plants in Turkey

Πηγή: World Nuclear Association
<http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/turkey.aspx>

Εικόνα 8: Προγραμματισμένοι πυρηνικοί αντιδραστήρες και ισχύς

	Type	MWe gross	Start construction	Start operation
Akkuyu 1	VVER-1200	1200	2018	2023
Akkuyu 2	VVER-1200	1200	2019	2023
Akkuyu 3	VVER-1200	1200	2020	2024
Akkuyu 4	VVER-1200	1200	2021	2025
Sinop 1	Atmea1	1150	2017	2023
Sinop 2	Atmea1	1150	2018	2024
Sinop 3	Atmea1	1150		?
Sinop 4	Atmea1	1150		?
Igneada 1-4	AP1000x2, CAP1400x2	2x1250 2x1400		

Πηγή: World Nuclear Association

<http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/turkey.aspx>

Εικόνα 9: Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν

Πηγή: <http://mesogios.gr>

<http://mesogios.gr/%CE%B5%CF%81%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%AC%CE%BD-%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%B5%CE%BE%CE%B9%CF%8C%CF%82-%CE%B7%CE%B3%CE%AD%CF%84%CE%B7%CF%82/>

Εικόνα 10: Χασάν Ρουχανί

Πηγή: www.theguardian.com

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/jul/24/trump-iranians-crises-president-twitter-economic>

Εικόνα 11: Χασάν Ρουχανί και Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν

Πηγή: www.liberal.gr

<https://www.liberal.gr/arthro/170306/epikairotita/2017/ta-ethnika-tous-nomismata-tha-chrisimopoioun-stis-emporikes-sunallages-tourkia-kai-iran.html>

Εικόνα 11: Στοιχεία Διμερούς Εμπορίου**Bilateral Trade between Turkey and Iran**

	2012	2013	2014	2015	2016
Export	9.92	4.19	3.88	3.67	4.96
Import	11.97	10.38	9.83	6.10	4.69
Volume	21.89	14.57	13.71	9.77	9.65
Balance	-2.05	-6.19	-5.95	-2.43	0.266

Resource: TUIK (Billion US Dollars)

Turkey's main exports to Iran: Gold, steel profile, automotive supply products, fibrenoard, land transportation vehicles.

Turkey's main imports from Iran: Raw petroleum materials, natural gas, plastics in primary forms, metals other than iron and organic chemicals.

Number of Iranian visitors: 1.7 million (2015), 1.65 million (2016).

Bilateral Cooperation Mechanisms:

- **Joint Economic Commission (JEC):** The last Session of JEC between Turkey and Iran was held on April 7-9, 2016 in Ankara and Konya.

- **Business Council:** Turkey-Iran Business Council was established in 2001. The last meeting of the Council was held on March 5, 2016, in Tehran.

Πηγή: www.mfa.gov.tr

<http://www.mfa.gov.tr/turkey-iran-relations.en.mfa>